

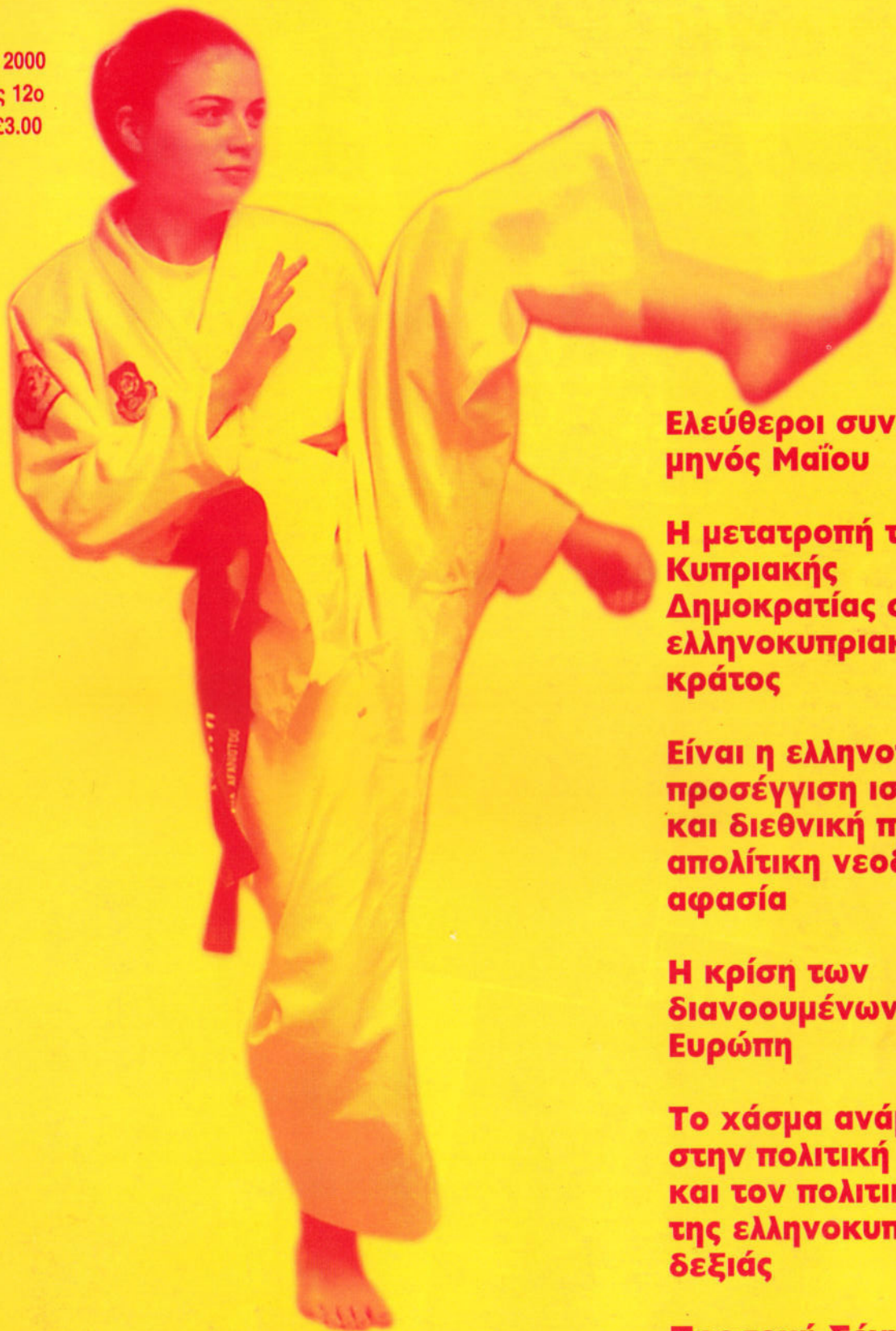
ΕΞ υπαρχής

Μηνιαίο βήμα ανάλυσης, κριτικής και διαλόγου

Μάιος 2000

Τεύχος 12ο

Τιμή: £3.00

**Ελεύθεροι συνειρμοί
μηνός Μαΐου**

**Η μετατροπή της
Κυπριακής
Δημοκρατίας σε
ελληνοκυπριακό
κράτος**

**Είναι η ελληνοτουρκική
προσέγγιση ιστορική
και διεθνική πράξη ή
απολίτικη νεοδιεθνική
αφασία**

**Η κρίση των
διανοουμένων και η
Ευρώπη**

**Το χάσμα ανάμεσα
στην πολιτική πρακτική
και τον πολιτικό λόγο
της ελληνοκυπριακής
δεξιάς**

Προσοχή Σένγκεν

Μερικές προσωπικές υποχρεώσεις με εξώθησαν σε πλήρη αυτοαπομόνωση για λίγες μέρες. Χωρίς άμεση πληροφόρηση από τα μέσα ενημέρωσης και χωρίς έμμεση πληροφόρηση για τα κοινά από τους φίλους. Αυτή την τελευταία την προτιμώ ιδιαίτερα τελευταίως. Ας βασανίζονται με τα μέντια αυτοί που αντέχουν, λέγω.

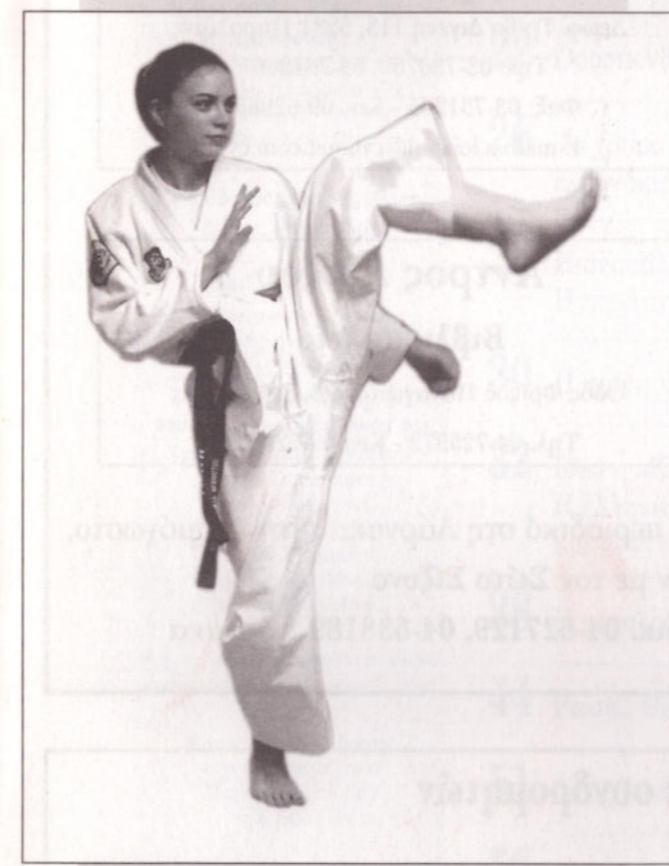
Μια μέρα λοιπόν, ως επιστρέφων από άλλο πλανήτη βρέθηκα μπροστά στην τηλεόραση και είδα και άκουσα... ένα Υπουργό Εσωτερικών να εξηγεί ότι... στα νέα δελτία ταυτότητας δεν θα υπάρχουν τα διαβολικά σύμβολα των τριών εξαριών. Και μετά άκουσα και είδα μερικούς ιερωμένους να εξηγούν και να απαιτούν αποστασιοποίηση του κράτους από τα διαβολικά σύμβολα και προστασία του πολίτη από το ηλεκτρονικό φακέλωμα.

Με τον ίδιο κρύο ιδρώτα που ο Όρσον Ουέλλες μετά το πολύχρονο διαστημικό του ταξίδι διαπίστωνε ότι ο «πλανήτης των πιθήκων» ήταν η Γη, συνειδητοποίησα ότι... βρισκόμουν στην Κύπρο. Τις επόμενες μέρες ο αγώνας της Αγίας Εκκλησίας, συνεχίστηκε έντονος.

Υπάρχει πραγματικός λόγος, να φοβούνται οι πολίτες το ηλεκτρονικό φακέλωμα και υπάρχει στην Ευρώπη ένας χαμένος προς το παρόν αγώνας από την ριζοσπαστική αριστερά και τα εναλλακτικά κινήματα. Η εκκλησία όμως και τα τρία εξάρια, και η έλλειψη διάθεσης από τα κόμματα ή τους πολίτες να διαχωρίσουν την πιθανή εναντίωση τους στην ηλεκτρονική ταυτότητα (όπου υπάρχει) από τον σκοταδισμό της εκκλησίας, είναι δημοκρατική έλλειψη και ατολμία, την οποία θα κληθεί αργά ή γρήγορα η κοινωνία να πληρώσει.

Οδεύουμε άραγε προς την Ευρώπη ή προς τον φανταστικό κόσμο των Ταλιμπάν; Να ένας λόγος για τον οποίο οι αναγνώστες και οι αναγνώστριες του ΕΞ' υπαρχής, μπορούν να είναι ευτυχείς, μαζί μας, που καταφέραμε αισίως να κλείσουμε ένα χρόνο ζωής και δώδεκα μηνιαίες εκδόσεις.

Κωστής Αχνιώτης

Φώτο εξωφύλλων:
Σοφία Γεωργίου

Περιοδικό Εξ υπαρχής
 Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ-127 Καϊμακλί-Λευκωσία
 Τηλ: 346061 - Φαξ: 346162 - e-mail: yparhis@spidernet.com.cy

Αμμόχωστος - Λάρνακα

Μπορείτε να βρείτε πλήρεις σειρές των τευχών του «Εξ υπαρχής» καθώς και να γραφτείτε συνδρομητές αν το επιθυμείτε, στα ακόλουθα βιβλιοπωλεία:

«στοχαστής»

• Χαρτικά • Βιβλία • Δώρα
 Λεωφ. Γρ. Αυξεντίου 35 (έναντι Λυκείου Λάρνακας)
 Τηλ. 03-654471 Λάρνακα

Άντρος Λοίζου

Λεωφ. Γρίβα Διγενή 113, 5281 Παραλίμνι
 Τηλ. 03-730760, 03-731266
 Φαξ: 03-731265 - Κιν. 09-629854
 E-mail: a.loizoul@cytanet.com.cy.

Άντρος Λοίζου

Βιβλιοπωλείο
 Οδός Ελευθερίας 2, Δερύνεια
 Τηλ. 03-824266 - Φαξ: 03-825974

Άντρος Λοίζου

Βιβλιοπωλείο
 Οδός Φριξου Παναγιώτου 28, Ξυλοφάγου
 Τηλ. 04-725572 - Κιν: 09-629854

Όσοι επιθυμούν να επικοινωνήσουν άμεσα με το περιοδικό στη Λάρνακα ή την Αμμόχωστο, μπορούν να επικοινωνήσουν με τον **Σώτο Σίζυνο**
τηλ. 03-825085, 03-822111 Παραλίμνι - οικ. 04-627129, 04-638189 Λάρνακα

εξ υπαρχής

Δελτίο εγγραφής συνδρομητών

Όνοματεπώνυμο.....
 Διεύθυνση:.....
 Οδός - αριθμός..... Πόλη - Τ.Τ.....
 Επαρχία.....
 Τηλ. Οικίας..... Φαξ Οικίας.....
 Τηλ. Εργασίας..... Φαξ Εργασίας.....
 Επάγγελμα.....
 Σπουδές.....
 Τιμή συνδρομής: Εσωτερικού ετήσια £25.00. Ελλάδα £25.00. Υπόλοιπες χώρες Ευρώπης £30.00. ΗΠΑ £32.00. Αυστραλία £41.00
 Επιταγές στο όνομα: Επικοινωνία Πολιτών Γέφυρα Λτδ

εξ υπαρχής \ \ περιεχόμενα

Περιοδικό «εξ υπαρχής»

Μηνιαίο βήμα ανάλυσης κριτικής και διαλόγου

Μάιος 2000 - Τεύχος 12ο
 Διεύθυνση:
 Αρχ. Μακαρίου Γ 127, Καϊμακλί, Λευκωσία 1021
 Τηλ. 346061 - 346160
 Φαξ: 346162

Υπεύθυνος για τον Νόμο:
 Δώρας Κακουλλής

Εκδίδεται από την
 Επικοινωνία Πολιτών
 Γέφυρα Λτδ

Για την σύνταξη του τεύχους εργάστηκαν οι:
 Ανθούλα Παπαδοπούλου,
 Μαρία Σωκράτους,
 Ιωσήφ Παγιάτας,
 Λούης Ηγουμενίδης,
 Σταύρος Τομπάζος,
 Κώστης Αχνιώτης,
 Ζήνωνας Ποφαΐδης.

• για τα υπογραμμένα κείμενα ευθύνονται οι συγγραφείς τους

• παραγωγή έκδοσης τεχνική επιμέλεια:
 Dorographics Ltd
 τηλ. 665116

• εκτύπωση:
 Τυπογραφεία ΕΡΜΗΣ
 τηλ. 482361

- 4 Ελεύθεροι συνειρμοί μηνός Μαΐου Σταύρου Τομπάζου
- 6 Πρωτομαγιά: τότε και τώρα Παύλου Δίγκλη
- 10 Διπλωματία Vs Δημαγωγία. Ελσίνκι: ορόσημο με προοπτική Κωστή Κυριακίδη
- 12 Η συνθήκη του Σένγκεν και η Κύπρος Ανδρέα Χρίστου
- 14 Ο δικομματισμός και το μέλλον της Ελληνικής Αριστεράς Λούη Ηγουμενίδη
- 18 Τουρκοκυπριακές εκλογές: κατολίθωση προς τα δεξιά και... ο Ντενκτάς καλά κρατεί Μουσταφά Ντεμιρτζι
- 22 Ομοσπονδία: η μόνη εφικτή λύση Τουμάζου Τσιελεπή
- 26 Το χάσμα ανάμεσα στην πολιτική πρακτική και τον πολιτικό λόγο της ελληνοκυπριακής δεξιάς Μιχάλη Καραγιώργη
- 28 Η ανακάλυψη της τασιηνόπιττας: Η περίπτωση της «Επαναπροσέγγισης» Τάκη Κονή
- 30 Η κρίση των διανοουμένων και η Ευρώπη Νιαζί Κιζιλγιουρέκ
- 32 Ιδού η «Κύπρος», ιδού και το πήδημα! Η ελληνοτουρκική φιλία: μια βαθιά ιστορική, πολιτική και δι-εθνική πράξη ή μια απολίτικη νεοδιεθνική αφασία; Σίας Αναγνωστοπούλου
- 38 Η μετατροπή της Κυπριακής Δημοκρατίας σε ελληνοκυπριακό κράτος Ζήνωνα Ποφαΐδη
- 44 Ρωσία: Θεραπεία - σοκ ή σοκ χωρίς θεραπεία Σταύρου Τομπάζου
- 51 Ιράκ: Μια απάνθρωπα ξεχασμένη ιστορία Ιωσήφ Παγιάτα
- 52 What's left? Αντώνη Λιάκου
- 54 «Κοινωνική πολιτική και απασχόληση» Λένιας Σαρουήλ
- 59 Η σχολική βία Χριστίνας Δ. Καρατζιά
- 60 Κινηματογράφος: Ταξίδι μιας άλλης μνήμης μπροστά στο «τείχος» Χριστίνας Δ. Καρατζιά
- 62 Βιβλιοπαρουσίαση: Σταύρου Τομπάζου: Παγκοσμιοποίηση και Ευρωπαϊκή Ένωση Ζήνωνα Ποφαΐδη

Ελεύθεροι συνειρμοί μηνός Μαΐου

Σπύρου Τομπιάζου

«Η ιστορία είναι το αντικείμενο μιας σύνθεσης, τον τόπο της οποίας δεν διαμορφώνει ο ομογενής και κενός χρόνος, αλλά ο πληρούμενος από την παρουσία του Κάποτε. □ Η Γαλλική Επανάσταση θεωρούσε τον εαυτό της μετενοάρκωση της Ρώμης. Επαναλάμβανε κατά λέξη τη Ρώμη, όπως η μόδα μια αμφίεση του παρελθόντος. Η μόδα οσφραίνεται το επίκαιρο, όπου κι αν κινείται στη λόχμη του κάποτε. Είναι το άλμα της τίγρης στο παρελθόν. Μόνο που το άλμα γίνεται σε μια αρένα, όπου δεσπόζει η κυρίαρχη τάξη. Το ίδιο άλμα κάτω από τον ελεύθερο ουρανό της ιστορίας είναι το διαλεκτικό. Σαν τέτοιο εννοούσε ο Μαρξ την επανάσταση.»

Walter Benjamin, *Θέσεις για τη φιλοσοφία της Ιστορίας*.

Το βιβλιοπωλείο Gibert Jeune στο Παρίσι στη Boulevard Saint-Michel διαθέτει ένα τμήμα μεταχειρισμένων βιβλίων, το οποίο συνήθιζα, στα φοιτητικά μου χρόνια, να επισκέπτομαι. Ομολογώ πως τα πιο πολύτιμά μου βιβλία, τα οποία μέχρι σήμερα φυλάω ως κόρη οφθαλμού, αγόρασα σε ευτελείς τιμές από το εν λόγω βιβλιοπωλείο. Από εκεί πήρα το εξαιρετικό σχόλιο του A. Doz για τη «Θεωρία του Μέτρου». Εκεί βρήκα το βιβλίο του E. Fleischman, *La science universelle, ou la logique de Hegel*, την *Histoire de la pensée économique* του H. Denis, πολλά βιβλία του H. Lefebvre, του G. Labica, του J.M. Vincent και άλλων συγγραφέων. Στα παραμελημένα ράφια των υποτιμημένων εμπορευματικών αξιών έβρισκα κανείς πραγματικούς θησαυρούς. Μια σχέση αντιστρόφως ανάλογη χαρακτήριζε την τιμή του βιβλίου και την εμπορευματική του αξία. Βιβλία, συχνά, γεμάτα σημειώσεις του προηγούμενου αναγνώστη στην εισαγωγή ή στο πρώτο κεφάλαιο, ολοκαίνουργια όμως, αδιάβαστα, στη συνέχεια.

Απογοητεύτηκα όταν μια ελαφρώς βροχερή μέρα της άνοιξης του '84 ή του '85 δεν βρήκα τίποτα το κατάλληλο. Επιστρέφοντας στο σπίτι πήγα με τα πόδια στο Chatelet και πήρα το δρόμο που οδηγεί στο στάδιο του Bercy, τότε υπό κατασκευή, αντίθετα δηλαδή με την ροή του Σηκουάνα, ρίχνοντας και καμιά ματιά στους bouquinistes στην όχθη του ποταμιού. Ένας παράξενος

τίτλος προσέκλυσε ξαφνικά την προσοχή μου, *Instruction pour une prise d'armes, L'éternité par les astres* (Μήσηση στη Χρήση των όπλων, Η Αιωνιότητα μέσω των Αστρών): Συγγραφέας: Auguste Blanqui. Εκδοτικός οίκος: Société encyclopédique française, Editions de la Tête de Feuilles. Συλλογή: «Future Antérieur». Ημερομηνία συγγραφής: 1869, δύο χρόνια πριν την κομμούνια. Ημερομηνία έκδοσης: 1972. Τιμή: 10 φράγκα (εξευτελιστικά χαμηλή). Άνοιξα το εν λόγω βιβλίο σε μια τυχαία σελίδα, όπου ο Blanqui περιέγραφε με κάθε λεπτομέρεια και επιστημονικό ύφος πως κατασκευάζεται ένα ουστό οδόφραγμα.

Το οδόφραγμα είναι επιστήμη, θέλει «αρχιτέκτονα» και «πολιτικό μηχανικό». Η πέτρα του παρισινού λιθόστρωτου αποτελεί το κατάλληλο οικοδομικό υλικό. Το να φτιάξει κανείς ένα καλό οδόφραγμα «είναι θέμα κοινής λογικής και υπολογισμού» λει ο Blanqui. Οι διαστάσεις της πέτρας είναι γνωστές. Πλάτος, μήκος και βάθος 25 πόνοι. Ας υπολογίσουμε, λοιπόν, πόσες πέτρες χρειάζονται για να αποκλειστεί μια λεωφόρος πλάτους 12 μέτρων: Για να κατασκευαστεί ένας πλήρης οδόφραγμα, βάσει των προδιαγραφών του ίδιου συγγραφέως (βλέπε σχετικό σχεδιάγραμμα), χρειάζονται 144 κυβικά μέτρα τείχους. Δεδομένου ότι για ένα κυβικό μέτρο χρειάζονται 64 πέτρες ($1/0.25 = 4, 4 \times 4 \times 4 = 64$) πρέπει να συλλέξουμε 9.216 πέτρες ή να χαλάσουμε 192 σειρές, διότι η κάθε σειρά περιέχει 48 πέτρες. Λαμβανομένου υπόψη του υποθετικού πλάτους του δρόμου που είναι 12 μέτρα μπορούμε να υπολογίσουμε το μήκος του δρόμου που χρειαζόμαστε για να συλλέξουμε το οικοδομικό μας υλικό: 192 σειρές \times 0.25 μέτρα = 48 μέτρα δρόμου. Ένα πλήρες οδόφραγμα για ένα δρόμο πλάτους 12 μέτρων απαιτεί λοιπόν 9.216 πέτρες, ή 192 σειρές, ή 48 μέτρα δρόμου. Με 4-5 μέτρα δρόμου παραπάνω έχουμε και κάποιο πλεόνασμα πέτρας, η οποία, σύμφωνα πάντα με το στρατιωτικό χειρίδιο του Blanqui, είναι «εξίσου αποτελεσματική όσο και η χειροβομβίδα». Η τελευταία άλλωστε «είναι επικίνδυνη στη χρήση και δαπανηρή, ενώ η πέτρα δεν στοιχίζει τίποτα και υπάρχει σε αφθονία».

Για κάποιο μυστήριο λόγο ενθουσιαστικά με αυτή την αριθμητική της εξέγερ-

σης. Είχε μια παράξενη αισθητική και κωδικοποιημένα μηνύματα. Αγόρασα μερικά αντίτυπα του βιβλίου για κάποιους στενούς φίλους. Ένας απ' αυτούς, τώρα γνωστός Γάλλος συγγραφέας (ο Daniel Bensaid), του αφιέρωσε ένα άρθρο 10 σελίδων. Ένα άρθρο σπάνιας ενόρασης και αισθητικής στο πνεύμα των *Θέσεων για τη Φιλοσοφία της Ιστορίας* του Walter Benjamin, θέσεις τις οποίες, όπως ανακάλυψα αργότερα, περιείχε το βιβλίο του Blanqui στις τελευταίες σελίδες, χωρίς αυτό να καταδεικνύεται κα-

θ'οιονδήποτε τρόπο στο εξώφυλλο.

Οι πέτρες του λιθόστρωτου είχαν, κατά κάποιο τρόπο, κάτι το κοινό με τα μεταχειρισμένα μου βιβλία. Αδύνατο να διακοσμήσει κανείς πολυτελή κτίρια, τράπεζες ή υπουργεία με αυτές τις πέτρες του δρόμου, όπως είναι αδύνατο να διακοσμήσει κανείς βιβλιοθήκες με βρώμικα εξώφυλλα. Πέτρες περιφρονημένες, αλλά σκληρές και διαχρονικές, όπως ακριβώς τα καλά βιβλία. Πέτρες λιτές, όπως τα κομψά βιβλία. Πέτρες ανυπόταχτες στις μόδες των καιρών,

όπως τα βιβλία που σέβονται τον εαυτό τους. Πέτρες με ψυχή και δέσμευση, όπως τα αληθινά βιβλία.

Το 1830, στην επανάσταση του 1848, στην κομμούνια του 1871, αλλά και ένα αιώνα αργότερα, το Μάη του 1968, αυτές οι ταπεινές πέτρες κάτω από τα πόδια μας, είτε αόρατες, είτε ορατές (σε μερικούς δρόμους, παραμελημένους από τον εκουγχρονισμό της ασφάλτου), αυτές οι πέτρες που πάτησαν οι στρατοί του Ναπολέοντα και του Χίτλερ, τα άλογα του ιππικού και τα τεθωρακισμένα του 20 αιώνα, τα αμάξια και τα σύγχρονα αυτοκίνητα μας, απέκτησαν άποψη, βούληση, βασικό έλαιο στη μελωδία των οσμών της, στο άρωμά της.

Τον Μάη ρεζίλευσαν την ασφάλτο, η οποία, αντί να τις καταδικάσει στο απόλυτο σκότος, να τις κρύψει, τις διατήρησε ακέραιες, άφθαρτες. Έμειναν αδιάφορες στην πατίνα του χρόνου, αιώνιες. Έσπασαν την ασφάλτο για να ξαναδούν το φως μέσα από τις ρωγμές της. Για άλλη μια φορά αποτέλεσαν κύριο συστατικό στη συμφωνία των βοών της εξέγερσης, βασικό έλαιο στη μελωδία των οσμών της, στο άρωμά της.

Στην επιφάνεια, η μηχανική επανάληψη της ίδιας κίνησης στο τεύλοριστικό εργοστάσιο, εμπορεύματα πάντα νέα και καινούργια και πάντα τόσο γνωστά και τόσο παλιά, πρωινές εφημερίδες με προχθεσινές ειδήσεις, νέοι πρόεδροι που μοιάζουν με τους παλιούς, όμοιοι τύποι, όμοιοι μηχανισμοί, όμοιες γραβάτες, όμοιες μόδες που επανέρχονται, εν ολίγοις ο ίδιος «ομογενής και κενός χρόνος», το αιώνιο εκκρεμές της νοθρότητας, το «κακό άπειρο» της Λογικής του Χέγκελ. Στα πεζοδρόμια αγοραίοι έρωτες χωρίς έρωτα, πάθη χωρίς πάθος, ποσότητα χωρίς ποιότητα.

Στην ασφάλτο η επανάληψη, ξερά φύλλα της φθινοπωρινής μέρας, φρέσκα αποτσίγαρα, τα τελευταία απορρίμματα της λαϊκής, τα πιο πρόσφατα χρησιμοποιημένα εισιτήρια του μετρό. Τα παλαιότερα περιστελέξαν ήδη οι σκουπιδιάρηδες της πόλης.

Κάτω από την ασφάλτο, το λιθόστρωτο, η διάρκεια, οι πέτρες που φιλοξένησαν τα ξεραμένα αίματα πολλών γενεών αντίστασης και τα ένωσαν μεταξύ τους. Στα υπόγεια της ψυχής μας σιωπηλό πάθος, ανεκπλήρωτοι έρωτες, μισοεξασμένες ανάγκες αιώνιες, ανυπότακτες σκέ-

ψεις, απραγματοποίητα όνειρα.

Κάτω από την ομοιογένεια της ασφάλτου, η ιστορική πέτρα περιμένει την ώρα της. Στα υπόγεια της απελπισίας συσσωρευμένων ηττών και ανεκπλήρωτων επιθυμιών παραμονεύει πάντα μια ελπίδα, η στρατηγική στιγμή ή το «άλμα της τίγρης κάτω από τον ελεύθερο ουρανό της ιστορίας».

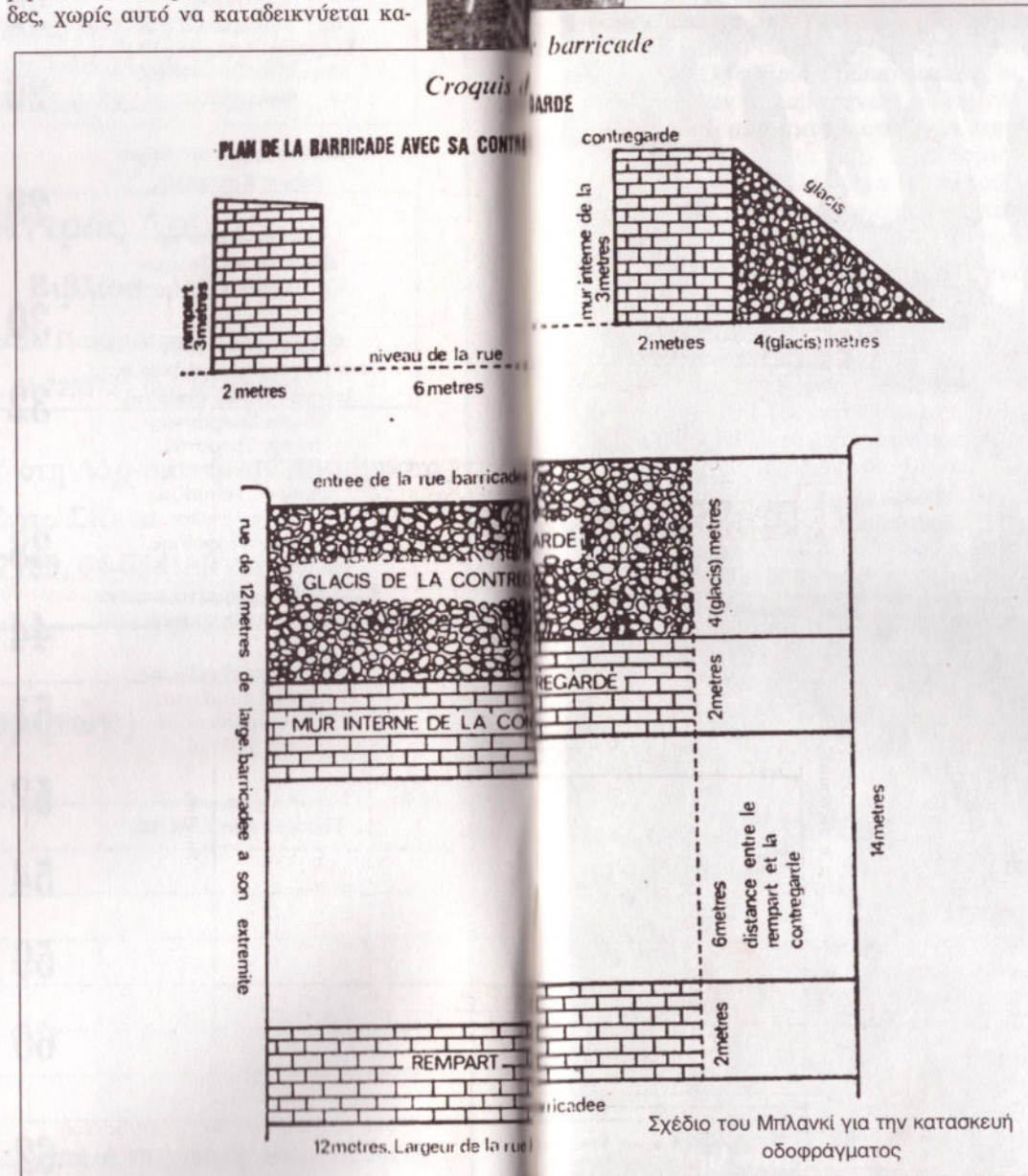
Η στρατηγική στιγμή διακόπτει την επανάληψη και καθιστά επίκαιρο το παρελθόν. Οι ηττημένοι της ιστορίας αμφισβητούν τους νικητές, η καταστολή καταστρέφεται, το πάθος εξωτερικεύεται. Το φάντασμα επανέρχεται, εμφανίζεται, χαμογελά, ζωντανεύει.

Πεθαίνουν όμως τα φαντάσματα; Έχουν ηλικία; Αλλάζουν; Πως να πεθάνουν, αφού δεν είναι ποτέ πραγματικά απόντα, ακόμα κι αν κρύβονται; Εμφανίζονται εκεί που δεν τα περιμένεις, απρόσμενα, ανέλπιστα, την πιο ακατάλληλη στιγμή. Έχουν ηλικία αλλά δεν γερνάνε. Αλλάζουν όψεις κι όμως είναι πάντα τα ίδια. Διαρκούν.

Ο Μάης ήταν μια από αυτές τις θεαματικές εμφανίσεις του φαντάσματος. Δεν ήταν μια εξαρση ουτοπίας, ήταν μια ανάσταση νεκρών που δεν ησύχασαν μέσα στον τάφο. Δεν ήταν σοβιετικός επεκτατισμός, ήταν αυτόνομος, ελεύθερος και δημιουργικός. Δεν ήταν απλώς ένα εκουγχρονιστικό φοιτητικό κίνημα, όπως ένας σύγχρονος κορφορμισμός προσπαθεί να παρουσιάσει. Ήταν μια γενική απεργία στην οποία συμμετείχαν εκατομμύρια εργάτες. Ήταν σκληρός όπως οι πέτρες του δρόμου, ήταν αυθεντικός όπως ένα καλό βιβλίο.

Άφησε πίσω του μια πρωτοπορία, που αργότερα έγινε οπισθοφυλακή. Έτσι είναι οι πρωτοπορίες. Όταν ο στρατός τραπεί σε άτακτο φυγή, όταν το βάλει στα πόδια, οι πρωτοπορίες δεν μετακινούνται. Φυλάγοντας τα μετόπισθεν γίνονται οπισθοφυλακές. Ο Μάης μας κληροδότησε με μια φρουρά που δεν ενέδωσε, που σκέφτεται, που ανθίσταται. Μια φρουρά που πεθαίνει, αλλά δεν παραδίδεται.

1. «En flânant sur les macadams: la ville insurgée de Blanqui à Bengamin», αναδημοσιευμένο και στο βιβλίο του, *La discordance des temps*, Les Editions de la Passion, Paris, 1995.

Σχέδιο του Μπλανκί για την κατασκευή οδοφράγματος

πρωτομαγιά τότε και τώρα

Παύλου Δίγκλη*

«**Η** ιστορία όλων των ως τώρα κοινωνιών είναι Ιστορία ταξικών αγώνων», έγραφαν οι Μαρξ-Έγκελς το 1847 στο μνημειώδες Κομμουνιστικό Μανιφέστο και συνέχιζαν: «Ελεύθερος και δούλος, πατρίκιος και πληβείος, βαρώνος και δουλοπάροικος, μάστορας και κάλφας, με μια λέξη καταπιεστές και καταπιεζόμενοι, βρίσκονταν σε ακατάπαυστη αντίθεση μεταξύ τους, έκαναν αδιάκοπο αγώνα, πότε σκεπασμένο, πότε ανοιχτό, έναν αγώνα που τέλειωνε κάθε φορά με τον επαναστατικό μετασχηματισμό ολόκληρης της κοινωνίας ή με την από κοινού καταστροφή των τάξεων που αγωνίζονταν».

Η επανάσταση των δούλων στην αρχαία Ρώμη, η Μεγάλη Γαλλική Επανάσταση, οι μεγάλοι ταξικοί αγώνες του 19ου αιώνα στην Ευρώπη, η Μεγάλη Οχτωβριανή Επανάσταση, οι αγώνες των σκλαβωμένων λαών ενάντια στο αποικιακό σύστημα του ιμπεριαλισμού, οι δυο παγκόσμιοι πόλεμοι και πολλά άλλα αποτελούν απευθείας μάρτυρες της ορθότητας της μεγαλοφυσούς μαρξιστικής ρήσης.

Ο αγώνας του κυπριακού λαού για αποτίναξη του αποικιακού ζυγού, αλλά και μετά την ανεξαρτησία, ως σήμερα, ενάντια στις συνωμοσίες και δολοπλοκίες του ιμπεριαλισμού κι ενάντια στην τουρκική κατοχή, επίσης επιβεβαιώνει τη μαρξιστική διαπίστωση. Με μια διαφορά: Οι απελευθερωτικοί αντιιμπεριαλιστικοί αγώνες ενός ολόκληρου λαού, αποτελούν συνασπισμό διαφόρων τάξεων, ενάντια στην άρχουσα τάξη της αποικιακής μητρόπολης ή κι ενάντια σε συνασπισμένες άρχουσες τάξεις διαφόρων ιμπεριαλιστικών χωρών. Κλασική μορφή συνασπισμού άρχουσών τάξεων στην εποχή μας - το ΝΑΤΟ.

Η Εργατική Πρωτομαγιά του Σικάγου 1886 αποτελεί κορυφαία εκδήλωση της αέναης κι ανειρήνευτης πάλης των τάξεων. Η πάλη αυτή είναι απόρροια, καρπός κι αδιαχώριστο στοιχείο της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, που εξελισσόμενες επιδρούν διαφοροποιώντας τις παραγωγικές σχέσεις των ανθρώπων, προκαλώντας και την ταξική πάλη. Στο τέλος του 19ου αιώνα η εργατική τάξη των ΗΠΑ και δη του Σικάγου, βρέθηκε στην πρωτοπορία του διεθνούς εργατικού κινήματος. Η πάλη για το 8ωρο αποτέλεσε συγκεκριμένη έκφραση της ταξικής πάλης στη συ-

γκεκριμένη ιστορική εποχή. Οι ηρωομάρτυρες του Σικάγου υπήρξαν θύματα της αμερικανικής αστικής τάξης και των τότε υπό διαμόρφωση μονοπωλίων, στην προσπάθεια τους να συντρίψουν το αναπτυσσόμενο εργατικό κίνημα και να προασπίσουν τα οικονομικά κι ευρύτερα συμφέροντά τους. Τα βόλια των εντεταλμένων οργάνων της τάξης, που 'στειλαν στον τάφο τους πρωτοπόρους αγωνιστές του Σικάγου, επιβεβαίωσαν πως «Η σύγχρονη κρατική εξουσία είναι μια επιτροπή που διαχειρίζεται τις κοινές υποθέσεις της αστικής τάξης στο σύνολό της» και πως πρωταρχική λειτουργία του κάθε κράτους είναι η διασφάλισή της κυριαρχίας της εκάστοτε άρχουσας τάξης και η επιβολή της θέλησής της στην ή στις κυριαρχούμενες κι εκμεταλλευόμενες απ' αυτήν τάξεις.

Η ιστορική εποχή στην οποία εντάχθηκε η Εργατική Πρωτομαγιά του Σικάγου, από πλευράς κοινωνικο-οικονομικής εξέλιξης, αποτελούσε το μεταίχμιο του προμονοπωλιακού και μονοπωλιακού καπιταλισμού. Το τέλος του 19ου αιώνα χαρακτηριζόταν από τη διαμόρφωση σε μαζική κλίμακα των μονοπωλίων, σαν της κυρίαρχης μορφής οργάνωσης της καπιταλιστικής οικονομίας. Ο καπιταλισμός του ελεύθερου ανταγωνισμού του 19ου αιώνα παραχωρούσε τη θέση του στο μονοπωλιακό καπιταλισμό - ιμπεριαλισμό, που στον 20ό αιώνα οδήγησε σε δυο παγκόσμια πολέμους, αλλά και στην Οχτωβριανή επανάσταση και στο σχηματισμό του παγκόσμιου σοσιαλιστικού στρατοπέδου, καθώς και στο αντιαποικιακό κίνημα, που εξάλειψε τον αποικισμό σαν τέτοιο.

Από πλευράς εργατικού κινήματος, η Εργατική Πρωτομαγιά του Σικάγου διαδραματίστηκε σε συνθήκες που το κίνημα μόλις ανέλαβε από το συγκλονισμό της ήττας της Παρισινής Κομμούνας, που είχε βαριές συνέπειες για ολόκληρο το διεθνές κίνημα κι οδήγησε στη διάλυση της Πρώτης Διεθνούς. Χρονικά η Εργατική Πρωτομαγιά συμπίπτει με την αναδιοργάνωση του διεθνούς εργατικού κινήματος και τη συγκρότηση της Δεύτερης Διεθνούς. Χαρακτηριστικό γνώρισμα του εργατικού κινήματος στο τέλος του 19ου αιώνα, σαν συνέχεια και της ανάπτυξης του καπιταλισμού, ήτο η μαζικοποίησή του, τόσο από συνδικαλιστικής, όσο και πολιτικής σκοπιάς. Σε μαζική κλίμακα διαμορφώθηκαν κόμματα της ερ-

γατικής τάξης.

Σαν πολιτικο-κοινωνικό και συνδικαλιστικό, το εργατικό κίνημα στο τέλος του 19ου αιώνα περνούσε την εφηβική του ηλικία. Στον 19ο αιώνα διεξήγε σκληρούς αιματηρούς και ένδοξους αγώνες, που οδήγησαν στην κατοπινή του ωρίμανση.

Σ' ολόκληρο τον 20ο αιώνα η Εργατική Πρωτομαγιά, όχι μόνο επιτάχισε από τους εργαζομένους όλου του κόσμου, αλλά κι αποτελούσε πηγή έμπνευσης στους αγώνες για μια καλύτερη ζωή.

Η ανθρωπότητα ζει σήμερα σε μια άλλη εποχή. Τα διεθνή μονοπώλια αποτελούν το κύριο γνώρισμα της οικονομίας. Η παγκοσμιοποίηση, που σαν τέτοια δημιουργήθηκε στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα, αναβαθμίστηκε στη σύγχρονη εποχή σε ανώτατα σκαλοπάτια. Η επιστήμη και η τεχνολογία γνωρίζει πρωτοφανή ύψη, αφού βρισκόμαστε στις παραμονές κλωνοποίησης ακόμα και του ανθρώπου. Τα διεθνή μονοπώλια δεσπόζουν σ' ολόκληρο τον κόσμο κι εξουσιάζουν όλες τις πτυχές της οικονομικο-κοινωνικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής. Οι κοινωνικές αντιθέσεις οξύνονται όσο ποτέ προηγούμενα. Υπερμεγέθης συγκέντρωση του πλούτου στον ένα πόλο. Μαζική ενδημική ανεργία, όση δεν γνώρισε ο καπιταλισμός σ' ολόκληρη την Ιστορία του. Για δεκαετίες η ανεργία στην Ευρώπη ξεπερνά τα 15 εκ. Αγωνίζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση ν' αυξήσει το ποσοστό απασχόλησης που σήμερα φτάνει μόλις το 61% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Μεγαλώνει ο αριθμός του πληθυσμού που βρίσκεται κάτω από το επίπεδο φτώχειας. Στρατιές οι άστεγοι στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες. Νέα συστήματα εργοδότησης αναπτύσσονται, με πλατιά διαδομένη την υποαπασχόληση ή μερική απασχόληση. Το συνδικαλιστικό κίνημα, μετά την ανελέητη επίθεση του θάτσερισμού στη δεκαετία του 1980, περνά στάδιο συρρίκνωσης.

Οξύνεται η αντίθεση ανάμεσα στις πλούσιες και φτωχές χώρες. Υπολογίζεται πως το 75% του γήινου πληθυσμού διαβίει στις φτωχότερες χώρες του πλανήτη. Οι χώρες του τρίτου κόσμου (θάλεγα ορθότερα του δεύτερου κόσμου) δοκιμάζουν παντοίως την εκμετάλλευση των μητροπόλεων του ιμπεριαλισμού. Εκατομμύρια άνθρωποι δοκιμάζουν το μαρτύριο της πείνας.

Στην τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα επικράτησε η λεγόμενη νέα τάξη πραγμάτων. Το σοσιαλιστικό στρατόπεδο διαλύθηκε κάτω από το βάρος των λαθών και αμαρτημάτων του, συμπαρασύροντας το Σύμφωνο της Βαρσοβίας. (Ειρήσθω εν παρόδω πως ο πραγματικός σοσιαλισμός - ανθρώπινος και δημοκρατικός κι εν πάση περιπτώσει όχι ο σοσιαλισμός των Μπλερ, Στρέτερ και Σημίτη - ποτέ δεν πεθαίνει. Αποτελεί το όραμα και το μέλλον της ανθρωπότητας).

Αφέντης στην εποχή μας - οι ΗΠΑ, κυβερνούν τον κόσμο μέσω του ΝΑΤΟ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η σύγχρονη σοσιαλδημοκρατία, συνέχεια της σοσιαλδημοκρατίας που διαμορφώθηκε μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, αποτελεί θεραπευτική των διεθνών μονοπωλίων. Ευλογεί τα αμερικανικά όπλα για να σφα-

γιάσουν το λαό της Γιουγκοσλαβίας, χωρίς να ενοχλείται από το σφαγιασμό των ανθρώπων και δημοκρατικών δικαιωμάτων του κυπριακού λαού από τον Αττίλα. Η σύγχρονη σοσιαλδημοκρατία αποτελεί εργαλείο συντήρησης, εκσυγχρονισμού κι εξωραϊσμού του καπιταλισμού. Δεν έχει σχέση με τη γερμανική σοσιαλδημοκρατία του 19ου αιώνα και πολύ περισσότερο με τη σοσιαλδημοκρατία του Λένιν. Έχασε το επαναστατικό της στοιχείο. Αποτελεί δύναμη συντήρησης του κατεστημένου κι όχι κοινωνικής αλλαγής.

Το διεθνές εργατικό κίνημα βιώνει σήμερα μια από τις δυσκολότερες καμπές κι εν πάση περιπτώσει τη μελανότερη σελίδα της Ιστορίας του από τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Η ανθρωπότητα θ' αποτελεί έρμαιο στη βουλιμία πρωτίστως του αμερικανι-

κού και κατ' επέκταση του διεθνούς ιμπεριαλισμού, μέχρι να δημιουργηθούν και θα δημιουργηθούν οι δυνάμεις της αλλαγής. Η σοσιαλιστική Κίνα, μαζί με τις προοδευτικές αναπτυσσόμενες χώρες, αποτελούν αναλαμπή και πηγή ελπίδας για το μέλλον. Όμως για να γυρίσει ο τροχός της Ιστορίας, τεράστιες ευθύνες επωμίζονται οι εργαζόμενοι της Ευρώπης. Η τωρινή ηγεσία της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας είναι ανήμπορη να ηγηθεί του αγώνα για πραγματική αλλαγή. Ασκει νεοφιλελεύθερη νεοσυντηρητική πολιτική, όπως κι οι δεξιές συντηρητικές δυνάμεις. Συντηρεί το κατεστημένο.

Προϋπόθεση αλλαγής στο διεθνές σκηνικό είναι η ριζοσπαστική αλλαγή στην πολιτική της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας. Αυτή την αλλαγή μπορεί να την επιτελέσει η εργατι-

κή τάξη της Ευρώπης. Καθήκον βαρύ, αλλά επιβεβλημένο. Το επιτάσσει κι η Εργατική Πρωτομαγιά. Μόνο έτσι μπορεί να τερματισθεί η τωρινή απεχθής νέα τάξη πραγμάτων κι η ηγεμονία των ΗΠΑ στη διεθνή πολιτική ζωή.

Μόνο έτσι μπορεί να τερματιστεί η νεοφιλελεύθερη οικονομικο-κοινωνική πολιτική των δεξιών και σοσιαλδημοκρατικών κυβερνήσεων και να πάψει η ανθρωπότητα ν' αποτελεί έρμαιο στις ορέξεις των αμερικανικών και διεθνών μονοπωλίων. Μόνο έτσι θ' αλλάξει ριζικά το ευρύτερο οικονομικο-κοινωνικό περιβάλλον, που ασκεί ρυθμιστική επίδραση στις συνθήκες ζωής και δουλειάς των εργαζομένων και θα επιτρέψει την αντιμετώπιση βασικών προβλημάτων, όπως η χρονιά μαζική ανεργία, η εξασφάλιση μιας νέας ποιότητας ζωής κι η διάνοιξη νέων οριζώντων για τους εργαζομένους και την ανθρωπότητα στο σύνολό της.

Μια τέτοια στροφή θα επιφέρει ριζική αλλαγή στη διεθνή πολιτική ζωή. Θα εγκαθιδρύσει το σεβασμό της ανεξαρτησίας και κυριαρχίας, της μη επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων κρατών. Μια τέτοια στροφή θ' ασκήσει θετική επίδραση στην οικονομικο-κοινωνική κατάσταση κι εξέλιξη του αναπτυσσόμενου κόσμου. Μια τέτοια στροφή θ' αποκλείσει εκγλήματα όπως ο πόλεμος του ΝΑΤΟ και της Ε.Ε. στη Γιουγκοσλαβία.

Εστιάζοντας την προσοχή στη δική μας πατρίδα, η Εργατική Πρωτομαγιά επιτάσσει τη μεγαλύτερη δυνατή ενότητα της εργατικής τάξης και του συνδικαλιστικού κινήματος, σαν προϋπόθεσης επιτυχούς αγώνα για τα δίκαια των εργαζομένων, αλλά και σαν βασικού συστατικού στοιχείου της ευρύτερης ενότητας, στον αγώνα για δίκαιη και βιώσιμη λύση του κυπριακού. Η οργανική ενότητα του συνδικαλιστικού κινήματος παραμένει σοβαρό πρόβλημα και επιταχτική ανάγκη.

Η Εργατική Πρωτομαγιά αποτελεί σύμβολο διεθνισμού, ενάντια στον εθνικισμό, οποιοδήποτε χρώματος και φυλής. Έλληνες και Τούρκοι εργαζόμενοι και συνδικαλιστές να υπερβούν τα συρματοπλέγματα του εθνικισμού και να παλέψουν για την επανένωση της Κύπρου, για μια κοινή πατρίδα, στη βάση της διζωνικής δικοινοτικής Ομοσπονδίας.

* Πρώην Γ.Γ. της Π.Ε.Ο.

Διπλωματία Vs

Ελοίνκι: ορόσημο

Κωστή Κυριακίδη

Το πολιτικό κόστος είναι (δυστυχώς) το βασικό κριτήριο που συνήθως επιστρατεύεται προκειμένου να ληφθούν από την πολιτική ηγεσία αποφάσεις για όλα τα σημαντικά ζητήματα, και για την κατεύθυνση της εξωτερικής πολιτικής. Τι φέρνει περισσότερες, ή τι αφαιρεί λιγότερες ψήφους: τούτο είναι το κριτήριο: τα λοιπά έρχονται δεύτερα, αν έρχονται. Κοντολογίς η εξωτερική πολιτική διαμορφώνεται ως επί το πλείστον για εσωτερική κατανάλωση. Με τα φυσικά ολέθρια συνεπακόλουθα. Αυτή είναι η κύρια «-ανηθικότητα» της πολιτικής δράσης που, άλλωστε, καλείται - και φιλοδοξεί - να εξουδετερώσει ο πολιτικός εκουγχρονισμός.

Οσοι βιώναμε το αμφίρροπο του αγώνα Διπλωματία Vs Δημαγωγία που εκτυλίχτηκε τον παρελθόντα Δεκέμβρη σε Ελλάδα και Κύπρο, με καταφανή ανακούφιση παρακολουθήσαμε όχι μόνο το αποτέλεσμα που κατακυρώθηκε με την απόφαση του Ελοίνκι, αλλά και, περισσότερο θαρρώ, τη χιονοστιβάδα των διαφοροποιήσεων που ακολούθησαν και ακολουθούν. Όχι πως έληξε η αντιπαράθεση των δυο διαχρονικών αντιπάλων που αδιάκοπα συγκρούονται στο γήπεδο κάθε δημοκρατίας, αλλά, επιτέλους ηττήθηκε το παρ' ημίν (τοίς Έλλησι) για δεκαετίες μόνιμο φαβορί, και τα πράγματα δείχνουν πως η Διπλωματία έχει τώρα το πάνω χέρι. Και όχι μόνο αυτό, αλλά διαφαίνεται μια σοβαρή σχέση αντιστροφής των πραγμάτων έτσι που τελικά μπορεί να καταστεί αχρείαστη και αυτή η ίδια η αντιπαλότητα. Φανταστείτε δηλαδή Ολυμπιακό και Παναθηναϊκό να μην είναι αιώνιοι αντίπαλοι, αλλά να αλληλοδανείζονται παίκτες και προπονητές. Πολύ παραβολικά τα γράφω και πρέπει να γίνω σαφέστερος!

Οι αποφάσεις για τα καίρια και τα ουσιώδη του δημόσιου βίου οφείλουν να λαμβάνονται στην απουσία του παράγοντα του πολιτικού κόστους γι' αυτόν που τις παίρνει και με μοναδικό γνώμονα το δημόσιο συμφέρον, ακόμα κι αν αυτό υπάρχει ενδεχόμενο να μην το αντιληφθεί έγκαιρα η κοινωνία των πολιτών και να αποσύρει προς στιγμή την εμπιστοσύνη της στον ηγέτη που μπαίνει μπροστά από τα γεγονότα. Πραγματικά σωτήριοι για το λαό αναδείχθηκαν οι ηγέτες που κόφευσαν στις σειρήνες των ψήφων και ορθοτόμησαν την πορεία τους προς στόχους κεφαλαιώδεις, παραβλέποντας την πιθανότητα ή και την περίπτωση να καθυστερήσει υπερβολικά η κατανόηση των ενεργειών τους από το λαό. Και ευτυχώς εκείνοι που δεν πλήρωσαν με λαϊκή κατακραυγή τις ορθές αποφάσεις τους, επειδή δόθηκε ο χρόνος να κατανοη-

θούν οι μακροπρόθεσμες θετικές συνέπειές τους.

Οι κυβερνήσεις, τα κόμματα μετρούν τι θέλει ο λαός και φροντίζουν να μην κακοφανίσουν τις αρέσκειές του. Και τι το κακό; Το κακό βρίσκεται στον τρόπο που κατασκευάζεται αυτό που «θέλει ο λαός». Γιατί πρόκειται πράγματι για φαύλο κύκλο. Φορτίζονται οι πολίτες από τα πολιτικά και άλλα ηγετικά κέντρα με όλων των λογίων τους παθολογικούς -ισμούς και ακολούθως δεσμεύουν τις δειλές ηγεσίες να ακολουθήσουν δρόμους συχνά αδιέξοδους. Το συνολάκι Σκόπια - Σαμαράς σήμερα προκαλεί στους νουνεχείς φρίκη. Μια μικρή χώρα που θα γινόταν «δορυφόρος» μιας ισχυρής Ελλάδας αναδείχτηκε σε δυναμικό αντίπαλο καθώς οι -ισμοί γεννούσαν συλλαλητήρια και τα συλλαλητήρια Σαμαράδες: όταν το πήραν ειδηση, η πρώτη γιουγκοσλαβική περιοχή βρισκόταν στην αγκαλιά των αντιπάλων. Ίσως αυτή η φρίκη καθίσταται σήμερα λυτρωτική.

Ας μεταβούμε, όμως στο Ελοίνκι: δηλονότι στα τρέχοντα. Παρά τους μαξιμαλιστικούς κρωγμούς των κοντόφθαλμων και τους εξωπραγματικούς φόβους των σταθερά επιφυλακτικών, Σημίτης και Παπανδρέου ανέλαβαν να πληρώσουν το λογαριασμό μιας τολμηρής εξωτερικής πολιτικής που βλέπει μακριά. Τοποθετώντας το ακανθώδες πακέτο των ελληνοτουρκικών διαφορών στο τραπέζι της Ευρωπαϊκής Ένωσης διακινδύνευσαν να παρεξηγηθεί σε Ελλάδα και Κύπρο η ενέργεια τους παρά τα σημαντικά πλεονεκτήματα που δικαιολογημένα ανέμεναν να αποκομίσουν το εθνικό συμφέρον. Αν υπολόγιζαν το πολιτικό κόστος θα προέκριναν τη συνέχιση της γνωστής... εθνικής στρατηγικής (!): δεν πολεμούμε, δε συζητούμε, μόνο γκρινιάζουμε που δεν αναγνωρίζουν οι ισχυροί της Γης το δίκιο μας.

Όλοι θυμούνται το πάθημα του μακαρίτη Ανδρέα Παπανδρέου. Με την πρώτη δυσκολία, η (αμφίβολη;) ελπίδα που

Δημαγωγία

με προοπτική

γεννήθηκε στο Νταβός μετονομάστηκε mea culpa. Ήταν βαρύ το τίμημα, μεγάλο το πολιτικό κόστος για το ρήτορα του «βυθίσατε το Σισμίκ», ανακρούστηκε πρύνμη για σμίκρυνση των επικρεμμάτων απωλειών. Εκείνο το παράδειγμα δικαιολογημένα προέβαλλε αποτρεπτικό. Όμως τόλμησαν. Και, ώ του θαύματος, διαπιστώνουν πως ο λογαριασμός δεν είναι χρεωστικός, αλλά καθημερινά διαμορφώνεται πιστωτικός. Ο λαός, στην Ελλάδα, ήδη χθες, στην Κύπρο αύριο, μπορεί να «θέλει» εθνικισμούς και σωβινισμούς και άλλους -ισμούς, αλλά, ιδίως όταν ενημερωθεί σφαιρικά και ολόπλευρα συναισθάνεται πως εξυπηρετείται το πραγματικό εθνικό συμφέρον.

Δεν είναι πρόθεση αυτού του κειμένου να καταγράψει τα κέρδη από την απόφαση του Ελοίνκι. Μόνο θέλει να τονίσει πως δεν αξίζει να αναζητούνται σε ό, τι βρίσκεται μόνο μπροστά στη μύτη μας, όπως η εξασφάλιση(;) της ενταξιακής πορείας της Κύπρου ή η μελλοντική προσφυγή στη Χάγη. Αξίζει να αφαιρέσουμε τις παραπινδές αλλά και να πάρουμε τα κιάλια. Το μακροπρόθεσμο συμφέρον της Ελλάδας και της Κύπρου δεν βρίσκεται στη μόνιμη αντιπαλότητα με το γείτονα, και τον αποκλεισμό του, αλλά στη συνεργασία και την από κοινού εκμετάλλευση των ευκαιριών που παρέχει το κοινό ευρωπαϊκό σπίτι. Αρκεί τον πρώτο καιρό, όπου οι οικτρές μνήμες και οι κακές συνήθειες είναι παρούσες, να εξασφαλίζεται η σύμπραξη ενός κοινού φίλου με αρχές θεσμικές και μηχανισμούς επιβολής που μπορούν να εμπνεύσουν σε όλους εμπιστοσύνη. Για το ρόλο αυτό προσφέρεται η Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτό είναι το πλεονέκτημα.

Όμως, μπαίνω στον πειρασμό να καταγράψω ένα, νομίζω, εξαιρετικά σοβαρό άμεσο, θετικό, αποτέλεσμα της απόφασης του Ελοίνκι που δεν του δόθηκε τότε η προβολή που του αξίζει και που σήμερα φαίνεται τόσο αυτονόητο που όλοι το παραβλέπουν. Αποσοβήθηκε η

πιθανότητα να ξεσπάσει ξαφνικά και αναπάντεχα ένα «θερμό επεισόδιο», μια σύντομη σε διάρκεια, μεγάλη, όμως, σε καταστροφικές συνέπειες ένοπλη σύγκρουση ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία, φυσικά με την εμπλοκή και της Κύπρου, προκειμένου, όπως πολλοί το σκέφτηκαν μέχρι και το προγαμμάτιζαν, να υποχρεωθούν οι δυο χώρες να μουν στο δρόμο της επίλυσης των ενοχλητικών για πολλούς διαφορών τους. Ένα τέτοιο επεισόδιο δεν υπάρχει λόγος να διατηρείται για σήμερα στη φάρετρα οφιοιουδήποτε αυτόκλητου συμμαχικού μεσολαβητή που του ανατίθεται η προσφορά... καλών υπηρεσιών. Ελλάδα και Τουρκία δε χρειάζονται για τον πόλεμο για να οδηγηθούν στην ειρήνη, βρίσκονται ήδη στο δρόμο και με μικρά υπομονετικά βήματα μπορούν να φτάσουν σε τέρμα αμοιβαία επιθυμητό, αφού επιτέλους έγινε αποδεκτό πως δε χρειάζεται να ηττηθεί η μια για να νικήσει η άλλη. Η διπλωματία, χωρίς την εχθρότητα, τις τρικλοποδιές και τις ακυρώσεις της δημαγωγίας έχει τη δύναμη να είναι αποτελεσματική. Η επικράτησή της το Δεκέμβρη, που επιβεβαιώνεται και διευρύνεται καθημερινά και η πανηγυρική επικύρωσή της από τον ελληνικό λαό στις πρόσφατες εκλογές δικαιολογεί χρηστές ελπίδες.

Το Ελοίνκι, η παγωμένη πρωτεύουσα του βορρά, έδωσε το όνομά του σε ένα ιστορικό σταθμό του εθνικού μας βίου. Ένα σταθμό που όχι μόνο μεταβάλλει αποφασιστικά τα ίσαμε τώρα δεδομένα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και τη λύση του κυπριακού, αλλά εγκαινιάζει και τον εκουγχρονισμό της πολιτικής ζωής των Ελλήνων απαλλάσσοντάς την από την κυρίαρχη παρουσία του ανήθικου παράγοντα του υπολογισμού του πολιτικού κόστους στη λήψη των καιρίων αποφάσεων. Με την επικράτηση του Σημίτη αυτές οι καινούριες πραγματικότητες θα οχυρωθούν και θα παγιωθούν στην Ελλάδα πρώτα, και στην Κύπρο σύντομα.

Το Ελοίνκι, η παγωμένη πρωτεύουσα του βορρά, έδωσε το όνομά του σε ένα ιστορικό σταθμό του εθνικού μας βίου. Ένα σταθμό που όχι μόνο μεταβάλλει αποφασιστικά τα ίσαμε τώρα δεδομένα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και τη λύση του κυπριακού, αλλά εγκαινιάζει και τον εκουγχρονισμό της πολιτικής ζωής των Ελλήνων απαλλάσσοντάς την από την κυρίαρχη παρουσία του ανήθικου παράγοντα του υπολογισμού του πολιτικού κόστους στη λήψη των καιρίων αποφάσεων. Με την επικράτηση του Σημίτη αυτές οι καινούριες πραγματικότητες θα οχυρωθούν και θα παγιωθούν στην Ελλάδα πρώτα, και στην Κύπρο σύντομα.

Η συνθήκη του Σένγκεν

και η Κύπρος

Ανδρέας Χρίστου*

ρεθνική και όχι εθνική βάση. Πολύ πρόσφατα γίναμε μάρτυρες της άρνησης των ιταλικών αρχών να επιτρέψουν στον Πρόεδρο της Εθνοσυνέλευσης της Τανζανίας και Πρόεδρο της Εκτελεστικής Επιτροπής του Κοινοπολιτειακού Κοινοβουλευτικού Συνδέσμου κ. Ερσέκου να επιβιβασθεί σε αεροπλάνο για την Αθήνα με αποτέλεσμα να ακυρωθεί προγραμματισμένη επίσκεψη του στην Κύπρο.

Εύλογα μπορεί να προβληθεί το επιχείρημα ότι το κεκτημένο Σένγκεν αποτελεί δεσμευτικό κεκτημένο για τα υποψήφια προς ένταξη κράτη και ως εκ τούτου η όποια συζήτηση έχει ακαδημαϊκή μόνο σημασία.

Ωστόσο εμείς έχουμε διαφορετική άποψη. Ακριβώς λόγω της υποχρέωσης για συμμόρφωση με το Σένγκεν η συζήτηση και ο προβληματισμός πρέπει να επικεντρωθούν κατά τρόπο που η εναρμόνιση να επιφέρει τις λιγότερες δυνατές επιπτώσεις. Και εδώ ακριβώς εντοπίζεται η προχρονότητα με την οποία οι κυβερνήσεις αντιμετωπίζουν το θέμα. Αντί να εκπονήσουν ολοκληρωμένο σχέδιο που να αναδεικνύει τις απαιτούμενες ενέργειες για την υιοθέτηση αλλά και τις συνέπειες που θα υπάρξουν, επελέξαν την οδό της εναρμόνισης μέσω της σαλαμοποίησης ως προς τη θεσμική και νομοθετική ευθυγράμμιση και της τυφλής ημερολογιακής δέσμευσης έναντι της Ευρωπαϊκής Ένωσης χωρίς καν η τελευταία σε πλείστα θέματα να απαιτεί εναρμόνιση "χθες".

Χωρίς να αγνοείται το εύρος και η έκταση της εναρμόνισης, οι κυβερνήσεις οφείλουν στα κεφαλαιώδη τουλάχιστο θέματα να προβούν σε ενδελεχή διαβούλευση με τα Κόμματα και έγκυρη ενημέρωση του λαού. Ειδικότερα σε σχέση με το Σένγκεν θα πρέπει να απαντήσουν στα πιο κάτω ερωτήματα:

1. Κατά πόσο έχουν μελετήσει το ενδεχόμενο αριθμός προνοιών του κεκτημένου Σένγκεν να αντίκειται στο Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας και σε βασικές αρχές του διεθνούς δικαίου, όπως π.χ. η τήρηση αρχείου στα πλαίσια του εθνικού συστήματος

πληροφοριών Σένγκεν, το οποίο θα συνδέεται με το κεντρικό σύστημα πληροφοριών Σένγκεν στο Στρασβούργο, όπου θα συγκεντρώνονται στοιχεία - μεταξύ άλλων - σε σχέση με άτομα για τα οποία υπάρχουν απλά και μόνο υποψίες ότι ενέχονται ή πιθανό να προβούν σε παράνομες πράξεις.

2. Κατά πόσο η δημιουργία τράπεζας δακτυλικών αποτυπωμάτων στα πλαίσια του λεγόμενου Automated Fingerprint Identification System (AFIS) παραβιάζει συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα και παρέχει τη δυνατότητα στην Αστυνομία για εφαρμογή των ευρέως διαδεδομένων μεθόδων "targeting", της συστηματικής δηλαδή παρακολούθησης και δίωξης συγκεκριμένων πολιτών των οποίων τα δακτυλικά αποτυπώματα θα βρίσκονται εκ των προτέρων στη διάθεση των διωκτικών αρχών.

3. Κατά πόσο έχουν προβεί σε προκαταρκτικές ενέργειες με βάση το άρθρο 114 της Σύμβασης Εφαρμογής τη την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, νομοσχέδιο που θα περιορίζει δηλαδή το ενδεχόμενο αυθαίρετης χρήσης πληροφοριών σε βάρος πολιτών, εθνικών μειονοτήτων, οργανωμένων κοινωνικών συνόλων, θρησκευτικών ομάδων, συντεχνιών κλπ. και που υπό κανονικές συνθήκες έπρεπε να προηγηθεί όλων των υπολοίπων ενεργειών και αποφάσεων υλοποίησης του Σένγκεν.

Δυστυχώς, πολύ φοβούμεστε πως η Κυβέρνηση όχι μόνο δεν προέβηκε στις απαραίτητες ρυθμίσεις σε σχέση με τα πιο πάνω θέματα όπως και για άλλα συναφή αλλά αντίθετα έσπευσε να υιοθετήσει σειρά μέτρων, περιλαμβανομένης της αγοράς ή της ανάληψης δέσμευσης έναντι της Ευρωπαϊκής Ένωσης για αγορά εξοπλισμού μερικών εκατομμυρίων λιρών όπως λ.χ. του AFIS, εξοπλισμού νυχτερινής παρακολούθησης, εντοπισμού πλαστών εγγράφων κ.ά., χωρίς πρώτα να μελετήσει τις πιθανές επιπτώσεις και τρόπους μετριασμού των αρνητικών συνεπειών από την εφαρμογή του κεκτημένου Σένγκεν.

Θα ήταν παράλειψη αν δεν γίνει ειδική αναφορά σε ένα συναφές ζήτημα το οποίο συζητείται αυτές τις μέρες όπως

εκείνο της εισαγωγής της λεγόμενης "έξυπνης κάρτας" του πολίτη, η οποία σύμφωνα με τις κυβερνητικές εξαγγελίες πρόκειται να εισαχθεί μέσα στους προσεχείς μήνες.

Με βάση δηλώσεις κρατικών αξιωματούχων και υπηρεσιακών λειτουργών η κάρτα αυτή δεν σχετίζεται με τις διαδικασίες εναρμόνισης με το κεκτημένο Σένγκεν. Αφορά, όπως αναφέρθηκε, την προσπάθεια εκσυγχρονισμού μέσω της δημιουργίας αρχείου πληθυσμού και της ενοποίησης υπηρεσιών για την καλύτερη εξυπηρέτηση του πολίτη.

Ειλικρινά, δεν έχουμε ιδιαίτερο λόγο να αμφισβητήσουμε ορισμένα κίνητρα και πλεονεκτήματα αυτής της προσπάθειας. Εν τούτοις αυτό που πρέπει να εξεταστεί δεν είναι τα κίνητρα, αλλά οι κίνδυνοι που ενυπάρχουν και οι δυνατότητες που προσφέρονται στη διοίκηση αν αυτή αξιοποιήσει την τεχνολογία που της παρέχεται για να ασκεί αθέμιτα και αυθαίρετα τις εξουσίες της με στόχο την αστυνόμευση, την παρακολούθηση, το ηλεκτρονικό φακέλωμα του πολίτη.

Ως Αριστερά, ως προοδευτικοί, δημοκρατικοί άνθρωποι, δεν μπορεί παρά να ανησυχούμε έχοντας υπόψη την εμπειρία του παρελθόντος, μια εμπειρία της οποίας οι δυσμενείς διακρίσεις, οι διώξεις και οι προπηλακισμοί δημοκρατικών πολιτών αποτέλεσαν και στην Κύπρο και αλλού σύνθηρες φαινόμενο. Αυτό ακριβώς μας κάνει να είμαστε άκρως επιφυλακτικοί, όχι ως προς τις προθέσεις αλλά ως προς τις δυνατότητες που παρέχονται για κατάχρηση της τεχνολογίας από καθεστώς μη δημοκρατικά και από διοικήσεις που ενδεχομένως θα επιδιώξουν να κάνουν χρήση της τεχνολογίας για ίδιον όφελος.

Οι ανησυχίες μας δεν πηγάζουν μόνο από τις εμπειρίες μας ως Αριστερά. Με βάση στοιχεία από μελέτες που έγιναν σε χώρες όπου ακολουθήθηκαν παρόμοιες διαδικασίες εισαγωγής ή έστω απόπειρας εισαγωγής θεσμών όπως της ηλεκτρονικής κάρτας, η πορεία που ακολουθείται σε σχέση με τα στοιχεία που καταγράφονται στην κάρτα είναι εξελικτική υπό την έννοια ότι πάντοτε

είχαμε πορεία διεύρυνσης της βάσης των προσωπικών δεδομένων που εμπεριέχονται στην κάρτα. Επομένως, μπορεί σήμερα να καταγράφονται τα γνωστά από τις υφιστάμενες ταυτότητες στοιχεία και κάποια άλλα γενικού χαρακτήρα, όμως αυτό δεν αποκλείει ποσώς το ενδεχόμενο μεταγενέστερης καταγραφής και άλλων. Για παράδειγμα, στοιχεία όπως οι πολιτικές πεποιθήσεις, η συμμετοχή σε οργανωμένα σύνολα, τυχόν μεταδοτικές νόσοι του κάτοχου της κάρτας και άλλα παρόμοια, τα οποία αν καταγραφούν, θα παραβιάζουν θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται τόσο από το Σύνταγμα όσο και από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και τα Πρωτόκολλα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ του 1966. Όπως το δικαίωμα σεβασμού της προσωπικής και οικογενειακής ζωής, το δικαίωμα ελευθερίας σκέψης, συνείδησης και θρησκείας, το δικαίωμα ελευθερίας του λόγου, το δικαίωμα της ειρηνικής σύναξης, ίδρυσης και συμμετοχής σε συντεχνίες κλπ.

Ας σημειωθεί ότι εκτεταμένη μελέτη της Οργάνωσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Privacy International, που συνέλεξε στοιχεία για πενήντα και πλέον κράτη, αναφέρει ότι οι ηλεκτρονικές κάρτες χρησιμοποιήθηκαν, παντού ανεξαιρέτως όπου υιοθετήθηκε ο θεσμός, κατά τρόπο παράνομο και αντινομικό από αστυνομικές αρχές για τον εντοπισμό προσώπων, αξιοποιήθηκαν για την καταγραφή στοιχείων που συνέβαλαν σε συστηματική δυσμενή διάκριση, αποτέλεσαν την αφορμή για τη σύλληψη προσώπων τα οποία καμιά σχέση δεν είχαν με παράνομες ή εγκληματικές ενέργειες. Σωρεία τέτοιων φαινομένων παρατηρείται και σε αρκετές Ευρωπαϊκές χώρες όπως η Γερμανία, η Ουγγαρία, η Γαλλία, η Ολλανδία κ.ά.

Όλα τα πιο πάνω, σε συνδυασμό με το άβατο που χαρακτηρίζει το μηχανισμό του εθνικού συστήματος πληροφοριών Σένγκεν, οδηγούν στο λογικό συμπέρασμα ότι η εισαγωγή της ηλεκτρονικής κάρτας, έστω και αν δεν συνδέεται με

τις υπερεθνικές τράπεζες πληροφοριών του συστήματος Σένγκεν, θα μπορεί σε οποιοδήποτε μεταγενέστερο στάδιο να αποτελέσει την καλύτερη πηγή εμπλουτισμού της βάσης των πληροφοριών του εθνικού και κεντρικού συστήματος πληροφοριών Σένγκεν.

Είναι επομένως πεποίθησή μας, ότι τόσο η εισαγωγή της ηλεκτρονικής κάρτας του πολίτη όσο και η τμηματική υιοθέτηση του κεκτημένου Σένγκεν, χωρίς την κατάλληλη προεργασία που να περιλαμβάνει μεταξύ άλλων την υιοθέτηση νομικού πλαισίου και μηχανισμών ελέγχου για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ευρύτερα, θέτει σε κίνδυνο τα δικαιώματα των πολιτών, θέτει σε κίνδυνο τα δικαιώματα αλλοδαπών συνανθρώπων μας, θέτει σε κίνδυνο την ομαλή ύπαρξη και λειτουργία των θεσμών και αξιών στον τόπο μας.

Ως Αριστερά, έχουμε εξ' ιδεολογίας, την υποχρέωση για προάσπιση και σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τόσο στην Κύπρο όσο και αλλού. Νομικές και πολιτικές πρακτικές που ενδεχομένως παραβιάζουν τα δικαιώματα αυτά και που τείνουν να διαμορφώσουν συνθήκες συνεχούς αστυνόμευσης δεν μπορεί παρά να είναι απορριπτέες. Στο βαθμό που οι συνθήκες και οι δυνάμεις μας το επιτρέπουν, οφείλουμε να συμβάλουμε με ολόκληρο το φάσμα των προοδευτικών ανθρώπων στον εκδημοκρατισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Γιατί εμείς προσβλέπουμε στη δημιουργία της Ευρώπης των λαών, της ειρήνης και της αλληλεγγύης. Μιας Ευρώπης που θα σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις βασικές ελευθερίες και που θα είναι ανοικτή για όλους τους ανθρώπους, ανεξάρτητα από εθνική καταγωγή, φυλή, θρησκεία και πολιτικές πεποιθήσεις.

* Κοινοβουλευτικός Εκπρόσωπος του ΑΚΕΛ - Αριστερά - Νέες Δυνάμεις

Η υιοθέτηση του συνόλου των κανόνων και πρακτικών που συναποτελούν το κεκτημένο Σένγκεν, στα πλαίσια της διαδικασίας εναρμόνισης της Κυπριακής Δημοκρατίας με το κοινοτικό κεκτημένο, αποτελεί σημαντικό κεφάλαιο το οποίο χρήζει σοβαρής μελέτης και αξιολόγησης για μια σειρά λόγους.

Η εναρμόνιση με το κεκτημένο Σένγκεν προϋποθέτει ουσιαστικές αλλαγές υποδομής καθώς και θεσμικές αλλαγές, οι οποίες αφενός απαιτούν μεγάλες δαπάνες μεταξύ άλλων για την αγορά τεχνικού εξοπλισμού, για τη διαμόρφωση των αεροδρομίων, λιμανιών κλπ. και αφετέρου συνεπάγονται ουσιαστικές τροποποιήσεις του υφιστάμενου νομικού πλαισίου, ιδιαίτερα σε ζητήματα αλλοδαπών και μετανάστευσης.

Επιπλέον, ως αποτέλεσμα της συμμόρφωσης μας με το κεκτημένο Σένγκεν, ενδέχεται να επηρεαστούν στον ένα ή στον άλλο βαθμό οι διακρατικές σχέσεις της Κύπρου με μια σειρά κράτη - μη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης που σταθερά στηρίζουν την υπόθεσή μας αφού, ως γνωστό, η βασική αρχή που διέπει το κεκτημένο Σένγκεν είναι εκείνη της σταδιακής κατάργησης των εσωτερικών συνόρων με παράλληλη ενίσχυση των εξωτερικών συνόρων. Με άλλα λόγια, πολίτες τρίτων χωρών, παραδοσιακών φίλων της Κύπρου, όπως είναι τα κράτη - μέλη της Κοινοπολιτείας και οι Αραβικές χώρες, θα υπόκεινται σε εξονυχιστικό έλεγχο προτού εξασφαλίσουν θεώρηση διαβατηρίου για είσοδο τους στην Κυπριακή Δημοκρατία γιατί τα κριτήρια εισόδου, εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθορίζονται σε υπε-

Ο δικομματισμός και το μέλλον

Η «επόμενη μέρα»

Λούη Ηγουμενίδη

Το αποτέλεσμα

Από μια άποψη ήταν το αναμενόμενο το εκλογικό αποτέλεσμα, γιατί ανέδειξε ξανά τον Κώστα Σημίτη σε πρωθυπουργό και ανέθεσε για μια ακόμη τετραετία στο ΠΑΣΟΚ τη διακυβέρνηση της χώρας, αφού ήταν ανώριμη η Ν.Δ. και ο αρχηγός της να αναλάβουν την ολοκλήρωση ενός ημιτελούς, αλλά τεράστιου έργου. Από μίαν άλλη δεν ήταν το αναμενόμενο, γιατί, παρόλο που το κίνημα διαμαρτυρίας για τα σκληρά μέτρα λιτότητας που αναγκάστηκε να πάρει η κυβέρνηση Σημίτη καθοδηγήθηκε από την Αριστερά, το εκλογικό αποτέλεσμα έδειξε να καταδικάζει, κατά τρόπο σχεδόν οριστικό, αυτή την παράταξη και να την περιορίζει σ' ένα ρόλο περιθωριακού παρατηρητή των εξελίξεων, με πολύ περιορισμένες δυνατότητες παρέμβασης στα κοσμογονικά, για την Ελλάδα, δρώμενα.

Το ΠΑΣΟΚ, με επικεφαλής ένα εκσυγχρονιστή σοσιαλδημοκράτη, που δεν διστάζει να χαράσσει ένα τρίτο δρόμο με ίσες αποστάσεις από τον ακραίο φιλελευθερισμό της αγοράς και τα μέτρα πρόνοιας ενός παραδοσιακού κοινωνικού κράτους, κατάφερε να συσπειρώσει όλες τις δυνάμεις του κεντροαριστερού χώρου, μέχρι τις παρυφές του σκληρού πυρήνα της κομμουνιστικής, της ανανεωτικής και της λαϊκίστικης του κ. Τσοβόλα και να τους δώσει προοπτική εξουσίας για μια Ελλάδα σύγχρονη, ευρωπαϊκή και προπαντός απαλλαγμένη από τα σύνδρομα καθυστέρησης του παρελθόντος.

Αυτό επιβεβαιώθηκε και κατά την προεκλογική περίοδο, όπου το παιχνίδι παίχτηκε μεταξύ ΠΑΣΟΚ και Ν.Δ. σε επίπεδα σύγχρονου πολιτικού λόγου, αφήνοντας εκτός τους μικρούς, οι οποίοι συνθηματολογούσαν αναχρονιστικά, επικαλούμενοι το ένδοξο παρελθόν των μεγάλων εθνικών και κοινωνικών αγώνων των Ελλήνων, μένοντας ανυποψίαστοι της αποστροφής και προκαλεί αυτή η κουλτούρα στον σύγχρονο ευρωπαϊκό πολίτη.

Η Ν.Δ. συνένωσε το σύνολο της δεξιάς, από την παραδοσιακή και την εκσυγχρονιστική και κατάφερε, με το νέο αρχηγό της, να πείσει το μισό σχεδόν εκλογικό σώμα ότι μπορεί να διαχειριστεί την εξουσία το ίδιο καλά και βαδίζοντας στους ίδιους δρόμους με εκείνους που χάραξε ο Κώστας Σημίτης. Απλώς κρίθηκε ότι δεν συμπληρώθηκε ο βιολογικός κύκλος του ΠΑΣΟΚ και ότι χρειάζεται άλλη μια, τουλάχιστον, τετραετία για να βεβαιωθούν οι Έλληνες ότι η πορεία δεν θα είναι αναστρέψιμη.

Το Κ.Κ.Ε. «δεν έπαιζε» σ' αυτές τις εκλογές. Συγκράτησε μόνο τους συναισθηματικά φορτισμένους από τους μεγάλους αγώνες ή τα πάθη των κομμουνιστών, κυρίως κατά 11 μέσα του 20ου αιώνα. Δεν αντιλήφθηκε η ηγεσία του Περιουσού ότι δεν υπάρχουν αυτή τη στιγμή στην Ευρώπη υπολογίσιμες δυνάμεις

της Ελληνικής Αριστεράς των ελληνικών εκλογών

ψηφοφόρων που δέχονται να ψηφίζουν χωρίς προοπτική εξουσίας ή συμμετοχής σ' αυτή. Καταλαβαίνουν ότι οι συσπειρώσεις για άσκηση κοινωνικής πίεσης δεν μπορεί να είναι αποτελεσματικές μέσα στο σύγχρονο και παγκοσμιοποιημένο οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον. Αλλά αυτή την πικρή αλήθεια απέτυχε κυρίως να την αντιληφθεί ο Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου, που κατά τεκμήριο συσπειρώνει στις γραμμές του σκεπτόμενους, ενεργούς και πολιτικοποιημένους ανθρώπους με ριζοσπαστικές και σύγχρονες αντιλήψεις.

Δεν κατάλαβε ο Συνασπισμός ότι και αυτοί οι ψηφοφόροι, οι κατά τεκμήριο άριστοι, δεν αντέχουν άλλο να ζουν στο περιθώριο του πολιτικοκοινωνικού γίγνεσθαι, την στιγμή μάλιστα που ο Κώστας Σημίτης δίνει την ευκαιρία στην ανανεωτική Αριστερά να αναλάβει ρόλο πρωταγωνιστικό σ' ένα συνασπισμό κεντροαριστερής εξουσίας. Το ξαναλέω: το ΠΑΣΟΚ του Κώστα Σημίτη είναι η ευκαιρία της Ανανεωτικής Αριστεράς για να πραγματοποιήσει το πείραμα της Ιταλίας.

Για το ΔΗΚΚΙ του κ. Τσοβόλα οι αναλυτικές προσεγγίσεις περισσεύουν. Ήταν το «ηρωικό» απομεινάρι του ανδρεοπαπανδρεϊσμού, στις χειρότερες στιγμές του, που δεν μπορούσε να παραδεχθεί ότι παραμερίζεται από την ιστορία. Έλαμψε και έσβυσε χωρίς να αφήνει πίσω του αμφιβολίες για το μέλλον.

Οι συνθήκες

Οι ελληνικές εκλογές έγιναν μέσα σε συνθήκες σχεδόν εκβιαστικές. Όχι υπό την έννοια ότι ο ψηφοφόρος δέχθηκε αθέμιτες πιέσεις ή χειραγωγήθηκε από λαϊκισμούς και εκβιαστικά διλήμματα. Ήταν εκβιαστικές υπό την έννοια ότι υποχρέωσαν εξαντλημένους τον κάθε ψηφοφόρο να πάρει θέση απέναντι στο ερώτημα ποιά πορεία θα επιθυμούσε ν' ακολουθήσει η Ελλάδα στο νέο αιώνα. Εκείνη του ισότιμου συνεταιρίου στην ενωμένη Ευρώπη και στην ΟΝΕ ή εκείνη του φτωχού

συγγενή που ακολουθεί καταϊδρωμένος τους πρωτοπόρους και μαζεύει τα περισσεύματα της ευημερίας τους.

Η Ελλάδα, κατά την τελευταία δεκαετία, αποφάσισε ν' αφήσει πίσω της το θλιβερό της παρελθόν και να δώσει τη μάχη με όσες θυσίες κι αν χρειαστεί, για να συμβαδίσει με τους πρώτους του 21ου αιώνα. Και έκανε τις θυσίες όλες και άνοιξε τους δρόμους της επικοινωνίας και με τους γείτονες και με τους ξένους και με τους «παραδοσιακούς της εχθρούς». Τώρα θα έπρεπε ν' αποφασίσει αν θα αξιοποιήσει τις θυσίες της ή αν θα πέσει και πάλιν στο κενό, αφήνοντας να πάνε χαμένες οι προσδοκίες για το θάψιμο της φτωκώστενας. Επέλεξαν το δεύτερο οι Έλληνες πολίτες και δεν μπορούσε το εκλογικό αποτέλεσμα να είναι διαφορετικό.

Τί είδους εκλογές έγιναν;

Αυτές οι εκλογές σήμαιναν την ιστορική στροφή του ελληνισμού προς διεξαγωγή πολιτικών αγώνων χωρίς συναισθηματικές φορτίσεις, προκαταλήψεις και τις ιδεοληψίες του παρελθόντος. Για πρώτη φορά δεν διεκδίκησαν οι μονομάχοι περγαμηνές του παρελθόντος, ούτε την αναγνώριση ότι είναι οι συνεχιστές κάποιου ένδοξου παρελθόντος. Υπερέβησαν τα συμπλέγματα της πολιτικής τους καταγωγής και δεν προσπάθησαν να αξιοποιήσουν του «ηρωισμούς» των προγόνων τους. Έδωσαν το μήνυμα ότι ημέρωσε μια καινούρια μέρα κατά την οποία οι άνθρωποι μπορούν να σκέφτονται και να αποφασίζουν ανάλογα με τις συνθήκες, τις ανάγκες και τις προσδοκίες τους, χωρίς να κινδυνεύουν να «χαρακτηριστούν» για τις επιλογές τους.

Σ' αυτό το παιχνίδι μπόρεσαν ν' ανταποκριθούν μόνο το ΠΑΣΟΚ και η Ν.Δ., υπό την επίδραση του ανανεωμένου στελεχικού της δυναμικού. Τα μικρά κόμματα της Αριστεράς προσπά-

θησαν να τους καταγγείλουν για πολιτική απάτη, αλλά δεν είχαν τις προβλεπόμενες για να φτάσει ο λόγος τους πειστικά στο λαό. Άλλωστε και εκείνοι που άκουσαν τις προειδοποιήσεις της Αριστεράς, διερωτήθησαν προς τί να επιστρέψουν στο παιχνίδι της «υποψίας» και της μοιραλοδοξίας, αφού η προοπτική που διαγράφεται αποβάλλει από το οπτικό της πεδίο τέτοιες προλήψεις.

Δόθηκε λοιπόν μια πολιτική μάχη με σύγχρονους κανόνες, με την τηλεόραση στο κέντρο της δυναμικής για τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, με γκάλοπ, με ξιτ-πολς και με τεχνοκράτες πάσης φύσεως να αναλύουν, να προβλέπουν, να υποβάλλουν και κυρίως να «απελευθερώνουν τους χειραγωγημένους», για να τους χειραγωγήσουν οι ίδιοι.

Η νέα κυβέρνηση

Η παραμονή του ΠΑΣΟΚ με επικεφαλής τον Κώστα Σημίτη στην εξουσία, είχε τα αναμενόμενα συνεπακόλουθα, που διαγράφουν την φυσιογνωμία και την προοπτική της νέας κυβέρνησης. Άλλωστε και οι επιλογές των υπουργών και οι προτεραιότητες που καθορίστηκαν δίνουν το στίγμα του τί μπορεί ο ελληνικός λαός να αναμένει άμεσα και μακροπρόθεσμα από τη νέα αυτή περίοδο της διακυβέρνησης Σημίτη.

Κατ' αρχήν πρέπει να σημειώσουμε ότι και με τα αποτελέσματα των εκλογών και με το σχηματισμό της νέας κυβέρνησης έκλεισε σχεδόν οριστικά ο κύκλος του δογματικού παπανδρεϊσμού. Οι περισσότεροι της παλιάς φρουράς που ήταν προσηλωμένοι στο μεγάλο αρχηγό δεν πέτυχαν επανεκλογή και ως συνεπακόλουθο αποσιάζουν, εκτός ελαχίστων και από το νέο υπουργικό συμβούλιο. Ορισμένοι που βρίσκονται και σήμερα σε υπουργικές θέσεις, όπως ο Παπουτσής, ο Χυτήρης,

ο Σηφουνάκης, παίρνουν την τελευταία τους, νομίζω, ευκαιρία για να συγχρονίσουν τα βήματά τους με την εκσυγχρονιστική πολιτική του Κώστα Σημίτη. Ταυτόχρονα είναι και μια φιλοφρόνηση προς τον Άκη Τσοχατζόπουλο που έδειξε άριστες ικανότητες και θέληση προσαρμογής στα νέα δεδομένα.

Την ίδια στιγμή αξιοποιούνται τα πιο προχωρημένα στελέχη του εκσυγχρονισμού και τολμά ο Κ. Σημίτης να αφήσει εκτός τον Ευάγγελο Βενιζέλο, παρόλο που δεν θα ήθελε να τον κλείσει το δρόμο προς τη διαδοχή της αρχηγίας, σ' ένα απώτερο μέλλον βέβαια. Τώρα ο κ. Βενιζέλος έχει ένα δίλημα. Ή θα αντιπολιτευθεί το Σημίτη για να επισπεύσει την αμβισήτηση που στην αρχηγία ή θα προσπαθήσει να κερδίσει το χρίσμα του συνεχιστή. Είναι αρκετά έξυπνος και συγκροτημένος για να αποφύγει, νομίζω, την παγίδα της πρώτης επιλογής.

Πιο σημαντικές βέβαια είναι οι άμεσες προτεραιότητες της νέας κυβέρνησης. Κυρίως θα πρέπει να πρακολογηθούμε με ενδιαφέρον την υλοποίηση της υπόσχεσης για μέτρα που θα προσδώσουν κοινωνικό πρόσωπο στην πολιτική της. Τέσσερις τομείς, η Υγεία, η Παιδεία, η Εργασία και οι Μεταφορές, μαζί με το Υπουργείο Γεωργίας, αποτελούν την αιχμή του δόρατος για να φανεί η θέληση και η επιθυμία της κυβέρνησης να αποκαταστήσει τις ανισότητες και να ενισχύσει τα χαμηλά και μεσαία εισοδηματικά στρώματα του λαού. Η δραματική διόρθωση των δεικτών της οικονομίας για την εναρμόνιση και την είσοδο στην ΟΝΕ ήταν εξίσου δραματική, ως τραγική για την πλειοψηφία του Ελληνικού λαού, που είδε να απειλείται από την αναβίωση του ευρωπαϊκού νεοφιλελευθερισμού.

Ο Κώστας Σημίτης και η νέα του κυβέρνηση έχουν ένα τεράστιο έργο να επιτελέσουν και στον εθνικό και στον κοινωνικό τομέα και στον τομέα της οικονομίας και των θεσμών. Το στοίχημα βρίσκεται ενώπιόν τους και υποσχέθηκαν να το κερδίσουν. Αν τα καταφέρουν, η Ελλάδα θα εισέλθει στον κύκλο των χωρών της εμπροσθοφυλακής του ευρωπαϊκού και του παγκόσμιου γίγνεσθαι. Και τότε το ΠΑΣΟΚ και ο Κ. Σημίτης θα έχουν και μέλλον.

Η Ν.Δ. και ο Κ. Καραμανλής

Η Ν.Δ. νομίζω ότι ξαναμπήκε σε τροχιά εξουσίας. Εκεί που παρέπε-

κουρασμένη, χωρίς ηγεσία που να εμπνέει και χωρίς πρόγραμμα εναρμονισμένο με τις απαιτήσεις του 21ου αιώνα, κατάφερε να υπερβεί σε μεγάλο βαθμό τις αγκυλώσεις της και να εμφανίζεται με αξιώσεις σαν η εναλλαχτική λύση εξουσίας, που δεν θα θέσει σε κίνδυνο τα όσα κατέκτησε η Ελλάδα και ο λαός της με τον Κώστα Σημίτη.

Η οικονομική πολιτική της Ν.Δ. δεν εμφανίζεται να διαφέρει σχεδόν σε τίποτα από εκείνη του ΠΑΣΟΚ. Απλώς κινείται σε πιο ορθόδοξη νεοφιλελεύθερη κατεύθυνση, αλλά δηλώνει έτοιμη να προσαρμοστεί πλήρως στις ντιρεχτίβες της ευρωπαϊκής τράπεζας, της νομισματικής και οικονομικής πολιτικής των εταίρων. Στην κοινωνία εμφανίζεται έτοιμη να είναι ένας καλύτερος διαχειριστής του εθνικού προϊόντος με περισσότερη μάλιστα κοινωνική ευαισθησία από εκείνη που έδειξε ως τώρα ο Κ. Σημίτης. Την Υγεία, την Υγεία, την Εργασία, τις Μεταφορές και τους αγρότες δεν φαίνεται η Ν.Δ. διαθετημένη να τους χειριστεί με τη νοοτροπία του δεξιού παλαιοκομματισμού. Συζητά και προγραμματίζει εντός των πλαισίων του ευρωπαϊκού κεκτημένου και δεν νοιώθει την ανάγκη να προσδώσει συντηρητική φυσιογνωμία στις υποσχέσεις της.

Η εξωτερική πολιτική και τα εθνικά θέματα τυχάνουν και από την Ν.Δ. της ίδιας μεταχείρισης. Είναι αδιανόητο σήμερα να φανταστεί κανένας ότι με τον Κ. Καραμανλή στην πρωθυπουργία υπάρχει περίπτωση να ξαναπέσουμε σε εθνικιστικούς φανατισμούς ή να απολακτιστούν τα ανοίγματα Παπανδρέου. Μπορεί σήμερα να λέει ότι θα έπρεπε να κερδίσουμε περισσότερα στο Ελσίνκι, όμως αν ήταν η Ν.Δ. ο διαχειριστής της εξωτερικής πολιτικής μπορεί και να συμβιβαζόταν με λιγότερα, αν θα μπορούσε να δει το μεγάλο κέρδος από μια ευρωπαϊκή Τουρκία.

Το ΚΚΕ

Αυτές οι εκλογές έφεραν στην επιφάνεια ολόκληρο το πρόβλημα του ΚΚΕ. Παρόλο που λέχθηκε ότι είναι το μόνο από τα μικρά κόμματα που αντιστάθηκε στο δικοματισμό και διατήρησε τις δυνάμεις του, εντούτοις δεν μπορεί κανένας που υποστηρίζει αυτό το κόμμα να αισθάνεται ευτυχής για το ρόλο και την προοπτική του στην ελληνική πολιτική ζωή. Αριθμητικά και παρόλη την αύξηση των νέων ψηφοφόρων κατά 450.000, κατηλώθηκε στο μικρότερο ποσοστό της ιστορίας του και κυρίως σε περιοχές

που παραδοσιακά ανέπτυξαν δεσμούς με τους κομμουνιστές, κατά την εποχή της Εθνικής Αντίστασης και του εμφυλίου. Πρόκειται δηλαδή για ένα τραγικό ιστορικό υπόλοιπο που κρατά τη μνήμη ενός ένδοξου κόμματος και κάποιων ανθρώπων που σε άλλες εποχές υπήρξαν ήρωες.

Ποιοί όμως είναι οι λόγοι αυτής της καθήλωσης; Κατά τη γνώμη μου αυτοί είναι και υποκειμενικοί και αντικειμενικοί. Η ηγεσία του ΚΚΕ παραμένει πεισματικά προσηλωμένη στις αρχές του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού, χρησιμοποιεί τη σκέψη και το λόγο των κομμουνιστών του μεσοπολέμου και καταθέτει μια πρόταση ιστορικά ξεπερασμένη και ανίκανη να συμβαδίσει με τις απαιτήσεις του σήμερα. Μια ξύλινη γλώσσα και μια μεθοδολογία αναχρονιστική συμπληρώνουν το τοπίο στην ομίχλη των απογόνων του σταλινισμού και του λενινισμού. Όμως και η αντικειμενική πραγματικότητα έχει αφήσει πίσω της την κομμουνιστική πρόταση. Η παγκοσμιοποίηση της αγοράς και οι μεταβιομηχανικές παραγωγικές σχέσεις κρατούν εκτός του ζωντανού πολιτικού γίγνεσθαι τη λογική της παραδοσιακής Αριστεράς. Στο τέλος θα μείνουν μόνο τα εικονίσματα και οι θυμιατοί μιας προσδοκίας της νιότης όλων μας.

Ο Συνασπισμός

Στα ίδια αχνάρια δυστυχώς βαδίζει και ο Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου. Ένα κόμμα που γεννήθηκε σαν αδήριτη ανάγκη για τον εκσυγχρονισμό της Αριστεράς και της κοινωνίας ολόκληρης, κατάντησε να τρώγεται ανάμεσα στις αντιδικίες των τάσεων, στις προσωπικές φιλοδοξίες και στα σύνδρομα της περιχαράκωσης, ανίκανο να δει την προοπτική των νέων εθνικών και διεθνών πραγματικότητων. Ξεχάστηκε η ανανεωμένη αριστερή πρόταση, ξεχάστηκε η ανάγκη επικοινωνίας με όλες τις ζωντανές δυνάμεις του λαού, ξεχάστηκε η πολιτική των ανοιγμάτων και έμεινε η ενδοστρέφεια, για να εξυπηρετηθούν οι ιδεοληψίες και τα πάθη των ιθυνόντων του κόμματος. Ενώ ο Συνασπισμός θα έπρεπε να ήταν η Αριστερά που θα συνέβαλλε στη δημιουργία ενός πλουραλιστικού ρεύματος εξουσίας, μέσα στο οποίο θα λειτουργούσε ως πρωτοπορία σκέψης και σχεδιασμού, κατάντησε να έχει αναλάβει το ρόλο του τιμητή για χάρη της υστεροφημίας της ηγεσίας του.

Η προοπτική του Συνασπισμού, μετά και από αυτό το εκλογικό αποτέλεσμα,

είναι αναπόφευκτα νομίζω η παρακμή, εκτός αν έστω τη δωδεκάτη αντιληφθεί την ιστορική πρόκληση να συνεργαστεί με το ΠΑΣΟΚ και τις ευρύτερες κεντροαριστερές δυνάμεις που εκπροσωπεί.

Το ΔΗΚΚΙ

Όπως ανέφερα και πιο πάνω, το ΔΗΚΚΙ του κ. Τσοβόλα συμπλήρωσε το βιολογικό του κύκλο, αφού ήταν ένα κατασκέυασμα συγκυριακού θυμού και δογματικής νοσταλγίας. Ο κ. Τσοβόλας, που τράβηξε στους ώμους του το βάρος της δίκης του Ειδικού Δικαστηρίου εναντίον του Ανδρέα Παπανδρέου, δεν μπόρεσε να συμβιβαστεί με τα δεδομένα της αλλαγής, που υπερέβαιναν τις περγαμινές της αγωνιστικότητάς του και αναζητούσαν περγαμινές αξίας, ανάλογες με τις απαιτήσεις του σήμερα.

Ο θυμός ξεθύμανε στις μάζες του λαού του ΠΑΣΟΚ και έτσι, υπό τη συμπίεση του δικοματισμού, το ΔΗΚΚΙ βρέθηκε εκτός για να οδηγηθεί, νομίζω, αναπόφευκτα στη μη αναστρέψιμη παρακμή.

Ελλάδα - Κύπρος

Στο φόντο βέβαια του εκλογικού αποτελέσματος της 9ης Αυγούστου υπάρχει η Ελλάδα και ο ρόλος της στον κόσμο και ιδιαίτερα στην περιοχή, υπάρχει και η Κύπρος που συντονίζει μαζί της το βηματισμό της, στην προσπάθεια να λύσει το εθνικό της πρόβλημα και να διασφαλίσει την ευρωπαϊκή της προοπτική.

Όσον αφορά στην Ελλάδα οι προοπτικές είναι ευοίωνες. Με την είσοδο της χώρας στην ΟΝΕ ανοίγουν όλες οι προοπτικές εναρμόνισης της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας με τις απαιτήσεις του ρόλου μιας πρωτοπόρας ευρωπαϊκής και παγκόσμιας δύναμης. Ταυτόχρονα στην περιοχή των Βαλκανίων η Ελλάδα έχει δημιουργήσει τις προϋποθέσεις να αναλάβει το ρόλο του ηγέτη, του παράγοντα που θα μπορέσει να μεταφέρει τα Βαλκάνια από τη σφαίρα της φιλονικίας στο στάδιο της προόδου και της συνεργασίας, προς όφελος όλων των λαών της περιοχής.

Ιδιαίτερα οι ελληνοτουρκικές σχέσεις και ο παγκόσμιος σχεδιασμός της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας για να φέρει την Τουρκία στην Ευρώπη, μετά το Ελσίνκι δεν μπορεί πάρα να αποδώσουν τους καρπούς τους. Η Τουρκία υποχρεώνεται σταδιακά να αλλάξει συμπεριφορά και η Ελλάδα απαλλάσσεται οριστικά από το καθηλωτικό σύνδρομο του προαιώνιου αντιπάλου που την καθήλωνε σε επιλογές οπισθοδρόμησης.

Όμως για την Κύπρο τα πράγματα είναι ακόμα πιο ελπιδοφόρα. Η κυβέρνηση Σημίτη έχει διασφαλίζει, έτσι κι αλλιώς την πορεία της Κύπρου προς ενσωμάτωση στην Ε.Ε. και τούτο είναι η απαρχή μιας αναπόφευκτης λύσης. Με την "νέα κυβέρνηση Σημίτη και με υπουργό εξωτερικών το Γιώργο Παπανδρέου, προβλέπω ότι, δια των συνομιλιών, θα φτάσουμε σε συμφωνημένη λύση του κυπριακού· οψόμεθα..."

U

Τουρκοκυπριακές εκλογές: και... ο Ντενκτάς

Μουσταφά Ντεμιρτζί

Τα αποτελέσματα του πρώτου γύρου των Προεδρικών Εκλογών της 15ης του Απριλίου στα κατεχόμενα, δεν παρουσίασαν οποιαδήποτε έκπληξη. Ο πρώτος γύρος δεν αναμένετο να αναδείξει τον τελικό νικητή, αφού κανείς από τους υποψηφίους δεν ήταν σε θέση να εξασφαλίσει πάνω από το 50% των ψήφων. Κατά τα άλλα ήταν γνωστό, ότι στο δεύτερο γύρο θα περνούσαν οι κκ Ντενκτάς και Έρογλου.

Η έκπληξη ήρθε ωστόσο πριν από το δεύτερο γύρο, που ήταν ορισμένος για τις 22 του Απριλίου, όταν με ομόφωνη απόφαση του Κόμματος Εθνικής Ενότητας (ΚΕΕ) του κ. Έρογλου, ο τελευταίος απέσυρε την υποψηφιότητά του. Ως αποτέλεσμα αυτής της αναπάντεχης απόφασης, ο κ. Ντενκτάς, σαν ο μοναδικός πια υποψήφιος, ανακηρύχθηκε Πρόεδρος και ο δεύτερος γύρος ποτέ δεν έγινε.

Ο Πρώτος Γύρος

Ως γνωστόν, στον πρώτο γύρο των εκλογών επήραν μέρος οκτώ υποψήφιοι, ο μεγαλύτερος αριθμός υποψηφίων που εμφανίστηκε ποτέ σε προεδρικές εκλογές στα κατεχόμενα. Ο λόγος ήταν ότι πέρα από τους κομματικούς υποψηφίους, υπήρχαν και τρεις υποψήφιοι από τους κόλπους της εφημερίδας που κατέχονταν αντιπολιτεύεται το κ. Ντενκτάς, της Αντυρα (Ευρώπη).

Βασικό χαρακτηριστικό της προεκλογικής εκστρατείας, ήταν η έντονη σύγκρουση και οι αλληλοκατηγορίες μεταξύ των κκ Ντενκτάς και Έρογλου. Και τούτο γιατί κι οι δύο ήξεραν ότι ήταν οι μόνοι που είχαν πιθανότητα να περάσουν στο δεύτερο γύρο. Μερικές από τις εκατέρωθεν κατηγορίες αναφέρονταν σε κατάχρηση της θέσης τους και χρησιμοποίηση των κρατικών υπηρεσιών για ιδιονόφελος, στα πλαίσια των εκλογών. Ακόμα την προσπάθεια εξαγοράς ψήφων και την άσκηση πίεσεων στους αντίπαλους ψηφοφόρους. Τέλος, μετά την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων του πρώτου γύ-

ρου, εκτοξεύθηκαν και κατηγορίες για παρακολούθηση των τηλεφώνων τους.

Η προεκλογική εκστρατεία του κ. Ντενκτάς, περιστρεφόταν γύρω από την ανάγκη να δοθεί συνέχεια της δικής του παρουσίας στο πηδάλιο του τουρκοκυπριακού σκάφους, ενώ του κ. Έρογλου στην ανάγκη αλλαγής. Δεν έπαυε να τονίζει ο κ. Ντενκτάς, ότι αυτός που θα εκλεγόταν θα έπαιρνε μέρος στον τρίτο γύρο των συνομιλιών για το Κυπριακό στις 23 του Μάη. Μ' αυτό τον τρόπο έβγαζε στην επιφάνεια τη δική του υπεροχή ως διαπραγματευτού, σε αντίθεση με την απειρία του κ. Έρογλου, για τον οποίο μάλιστα υπεδείκνυε ότι δεν κατέχει ξένες γλώσσες, τα Αγγλικά βασικά.

Από δικής του πλευράς ο κ. Έρογλου αναφερόταν στη μεγάλη ηλικία του κ. Ντενκτάς (76 ετών), καθώς επίσης και το γεγονός ότι, ενώ ήταν για πολλά χρόνια διαπραγματευτής, κανένα αποτέλεσμα δε μπόρεσε να φέρει. Και κατέληγε ότι ήταν πια καιρός για ένα καινούργιο ηγέτη.

Αξίζει ίσως να σημειωθεί ότι επειδή κι οι δύο προσέβλεπαν στη ψήφο της αριστεράς στο δεύτερο γύρο, απέφευγαν την κριτική προς αυτήν την κατεύθυνση. Ταυτόχρονα κι οι δύο εχρησιμοποιούσαν

κατολίσθηση προς τα δεξιά καλά κρατεί

μία ρητορική που θα μπορούσε να έχει απήχηση στον αριστερό χώρο. Για παράδειγμα: Το Κυπριακό πρέπει να λυθεί και οι Τουρκοκύπριοι πρέπει να ενταχθούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Κάτι που βέβαια έρχεται σε κραυγαλέα αντίθεση με τον παραδοσιακό τρόπο αντίκρουσης αυτών των θεμάτων από μέρους και των δύο. Επισημαίνεται ότι η παραίτηση κατά την προεκλογική εκστρατεία μιας βουλευτού του κόμματος του κ. Έρογλου, θεωρήθηκε σαν μία πρώτη επιτυχία του κ. Ντενκτάς, vis - a - vis του παραδοσιακού του αντιπάλου.

Από τους υποψηφίους της αριστεράς, ο κ. Ταλάτ του Ρεπουμπλικανικού Τουρκικού Κόμματος (C.T.P.) είχε σαν κεντρικό άξονα της προεκλογικής του εκστρατείας, τις σχέσεις της Τουρκοκυπριακής κοινότητας με την Ε.Ε. Πιο συγκεκριμένα, χωρίς να εξηγεί το πως, επιχειρηματολόγισε ότι: Οι Τουρκοκύπριοι μπορούν να αρχίσουν ενταξιακές συνομιλίες με την Ε.Ε. επί ίσοις όροις με τους Ελληνοκύπριους, πριν λυθεί το Κυπριακό και χωρίς να αποτελούν μέρος της επίσημης Κυπριακής Αντιπροσωπείας. Έλεγε ακόμα ότι αν εκλεγεί πρόεδρος, θα πάρει από τα χέρια του κ. Βασιλείου το τουρκοκυπριακό ντοσιέ, αναλαμβάνοντας ο ίδιος τη διαπραγμάτευση. Στη συνέχεια προχωρούσε να απαριθμήσει τα πλεονεκτήματα, οικο-

νομικά βασικά, που θα είχαν οι Τουρκοκύπριοι από την Ε.Ε. Αυτός ο τρόπος διεξαγωγής της προεκλογικής εκστρατείας, αν κρίνει κανείς και από το αποτέλεσμα, δεν ήταν τελικά πειστικός.

Ο υποψήφιος του Κόμματος Κοινωνικής Απελευθέρωσης (Τ.Κ.Ρ.) κ. Ακκιντζιλή, επίσης βάσισε την εκλογική του στρατηγική στην Ε.Ε. Με τη διαφορά ότι, πρώτα θα έπρεπε να λυθεί το Κυπριακό και μετά οι Τουρκοκύπριοι, μαζί με τους Ελληνοκύπριους, να ενταχθούν στην Ε.Ε. Η κριτική του στρεφόταν έτσι και εναντίον των θέσεων του κ. Ταλάτ αλλά και όλων εκείνων, που υπέστηριζαν ότι η Κύπρος θα πρέπει να ενταχθεί στην Ε.Ε. ταυτόχρονα ή μετά την ένταξη της Τουρκίας. Όσον αφορά το Κυπριακό, ο κ. Ακκιντζιλή ήταν υπέρ μιας, διεθνούς κυπριακής προσωπικότητας αλλά δύο χωριστών οντοτήτων στο εσωτερικό.

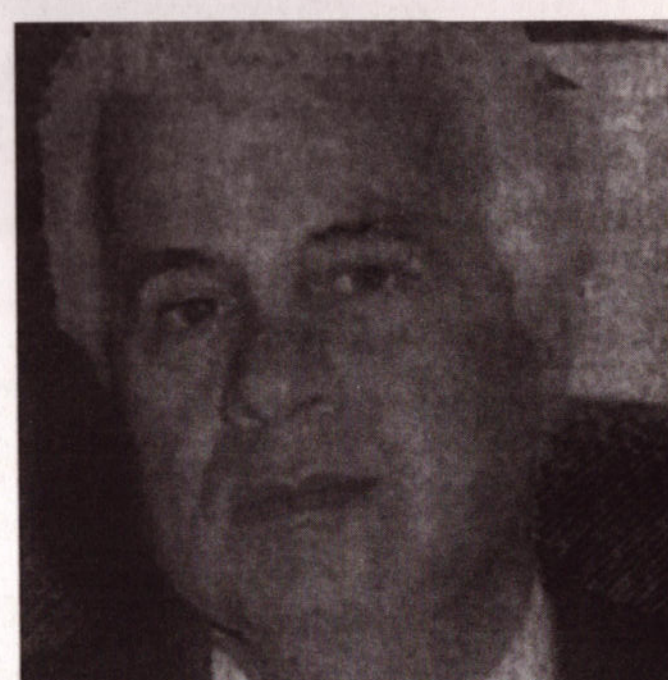
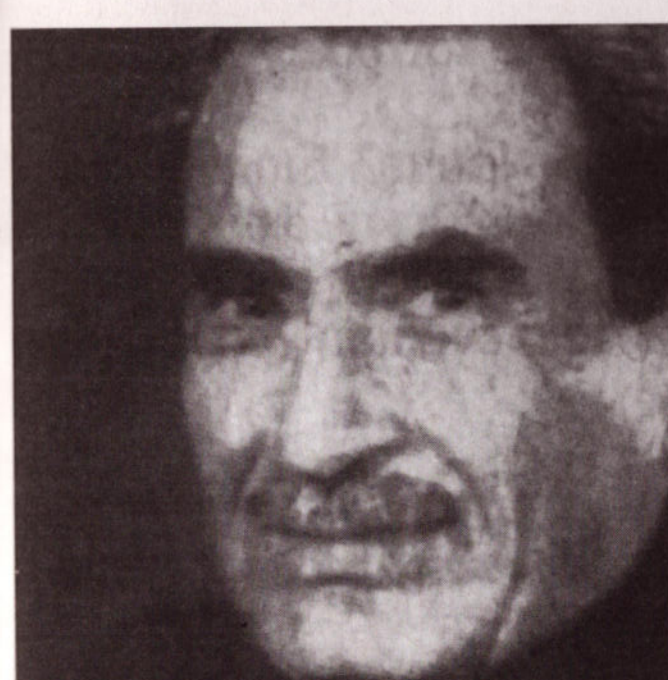
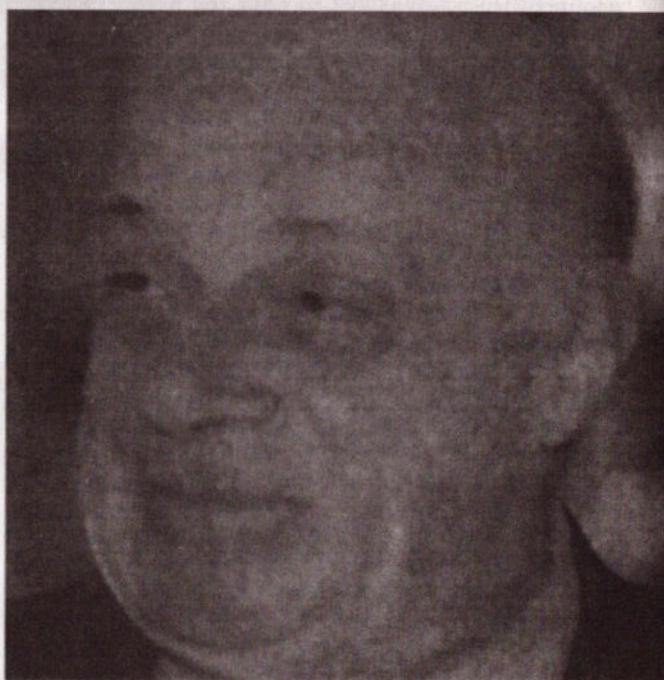
Ο υποψήφιος του Κινήματος Πατριτικής Ενότητας (ΥΒΗ) κ. Ταχσίν, είχε ως κεντρική ιδέα της εκλογικής του καμπάνιας, ότι η τουρκοκυπριακή κοινότητα δεν αυτοκυβερνάται αλλά είναι ουσιαστικά μία αποικία. Άρα στόχος θα πρέπει να είναι οι Τουρκοκύπριοι να γίνουν κύριοι του εαυτού τους, για να μπορέσουν έτσι να λύσουν τα προβλήματα της Κοινότητας.

Όσο για τους δημοσιογράφους της Αντυρα, κεντρικός άξονας της προσπά-

θείας τους ήταν η κριτική προς το κ. Ντενκτάς και η ανάγκη να εγκαταλείψει την εξουσία. Εξού και πολύ νωρίς ξεκαθάρισαν ότι στο δεύτερο γύρο θα υπεστήριζαν τον κ. Έρογλου.

Αξίζει ίσως να μνημονευθεί ότι, χωρίς τούτο να έχει εξωτερικευθεί, η κάθοδος των τριών της Αντυρα επρόκάλυψε κάποια δυσάρεσκα στους κύκλους του ΥΒΗ, αφού έτσι η ψήφος του χώρου κατακεραματιζόταν.

Στην όλη εκλογική εκστρατεία χρησιμοποιήθηκαν τόσο οι παραδοσιακές μέθοδοι όσο και καινούργιες. Οι κκ Ντενκτάς, Έρογλου, Ακκιντζιλή και Ταλάτ ήρθαν σε απευθείας επαφή με τους ψηφοφόρους, επισκεπτόμενοι όλα τα χωριά και τις συνοικίες των πόλεων, οργανώνοντας συγκεντρώσεις. Οι υπόλοιποι τέσσερις υποψήφιοι περιορίστηκαν ουσιαστικά, στο ραδιόφωνο, τη τηλεόραση και το τύπο. Η ανάπτυξη της ιδιωτικής τηλεόρασης είχε τον αντίκτυπο της στις εκλογές, αφού για πρώτη φορά όλοι οι υποψήφιοι μπορούσαν να καταφύγουν στα τηλεοπτικά κανάλια. Επισημαίνεται ότι όλοι οι υποψήφιοι εμφανίστηκαν κατίδιαν και μαζί στη τηλεόραση, ενώ ο κ. Ντενκτάς, με εξαίρεση μια περίπτωση, εκείνη του τουρκικού CNN, που παρουσίασε ο γνωστός δημοσιογράφος Ali Birant, απέφυγε να το πράξει. Απλά, γιατί δεν ήθελε να αντιμετωπίσει μαζεμένα

Τουρκοκυπριακές εκλογές: κατολίσθηση προς τα δεξιά και... ο Ντενκτάς καλά κρατεί

τα πυρά και των εφτά... θα πρέπει επίσης να αναφερθεί, ότι για πρώτη φορά οι κκ Ντενκτάς και Έρογλου εξόδεψαν σχετικά μεγάλα ποσά και τη καμπάνια τους ανέλαβαν επαγγελματίες.

Τα αποτελέσματα του Πρώτου Γύρου

Όπως αναμενόταν, το μεγαλύτερο ποσοστό του πρώτου γύρου (43,7%) συγκέντρωσε ο κ. Ντενκτάς. Τη δεύτερη θέση πήρε ο κ. Έρογλου με 30,1%, αν και ο ίδιος ανέμενε μεγαλύτερο ποσοστό. Στη τρίτη θέση με 11,7% ήταν ο κ. Ακκιντζή, ενώ ο κ. Ταλάτ που σ' όλη τη προεκλογική εκστρατεία ισχυριζόταν ότι θα περνούσε στο δεύτερο γύρο, επήρε τη 4η θέση, αρκούμενος σ' ένα 10%. Ο κ. Αρίφ Ταχσίν επήρε 2,6%, ενώ οι κκ Σιενέρ Λεβέντ, Τ. Αφιαράογλου και Α. Καϊμάκ 0,9%, 0,6%, και 0,4% αντίστοιχα.

Σε σχέση με τις προηγούμενες προεδρικές εκλογές, τόσο ο κ. Ντενκτάς όσο και ο κ. Έρογλου, αύξησαν τα ποσοστά τους, που ήταν 40% και 24% αντίστοιχα. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο κ. Ντενκτάς υπερίσχυσε σε όλες τις εκλογικές περιφέρειες, ακόμα και στην Αμμόχωστο, που θεωρείται προπύργιο του κ. Έρογλου.

Η πρόβλεψη ότι, επειδή η Τουρκία υποστήριζε το κ. Ντενκτάς όλοι οι έποικοι θα τον ψήφιζαν, δεν επιβεβαιώθηκε. Πράγματι, ανάλυση των αποτελεσμάτων στις περιοχές που κατοικούνται από έποικους, κατέδειξε ότι ο κ. Έρογλου επήρε σημαντικό ποσοστό, με καλύτερη του

επίδοση τη Καρπασία, που κατά κύριο λόγο κατοικείται από έποικους και που ήταν η μόνη περιοχή που επλησίασε το κ. Ντενκτάς. Στη Λευκωσία, που κατά μείζονα λόγο κατοικείται από Τουρκοκυπρίους, ο κ. Ντενκτάς εξασφάλισε το υψηλότερο του ποσοστό, ενώ ο κ. Έρογλου το χαμηλότερο του. Απλά αυτό σημαίνει ότι, είτε μοιράστηκαν οι ψήφοι των εποίκων ανάμεσα στους δύο, είτε ότι ο κ. Έρογλου επήρε αναλογικά περισσότερους. Ένα πρώτο συμπέρασμα είναι ότι η Τουρκία δεν ελέγχει πια όλους τους ψήφους των εποίκων.

Η πτώση της Αριστεράς

Στις εκλογές αυτές ανατράπηκε το 100-ζύγιο ανάμεσα στην ευρύτερη δεξιά και την ευρύτερη αριστερά, εις βάρος της αριστεράς, της οποίας για πρώτη φορά το ποσοστό κατήλθε στο 25%. Ταυτόχρονα για πρώτη φορά ανέβηκε η δεξιά στο 75%. Επισημαίνεται ότι η αριστερά εξασφάλισε το μεγαλύτερο της ποσοστό το 81, όταν έφτασε το 43%. Στη συνέχεια άρχισε μία πτωτική πορεία, για να φτάσει το 95 στο 35%, ενώ φέτος περιορίστηκε ακόμα πιο πολύ, στο 25%.

Σε κομματική βάση το C.T.P. επήρε το 95,13% και το TKP 14,2%, σε σύγκριση με τα φετινά αντίστοιχα τους ποσοστά των 10% και 11,7%. Έτσι, ενώ το TKP εμείωσε τη δύναμη του κατά 17% περίπου, το CTP εουρρικνώθηκε σχεδόν στο μισό. Όσο για το YBH, όταν κατήλθε στις εκλογές με το πρόγονό του, το YKP του

κ. Durduran και χωρίς τη συνδρομή των οπαδών του κ. Οζγκιούρ, είχε πάρει 1,6%. Είναι επομένως σαφής η σύρρικνωση της αριστεράς, κάτι που δείχνει ότι τα μηνύματα των αριστερών κομμάτων προς τους Τουρκοκύπριους ψηφοφόρους, δεν είναι πειστικά, χωρίς να παραγνωρίζεται η μετανάστευση, αναλογικά περισσότερων αριστερών ψηφοφόρων ενδεχομένως και η εισροή εποίκων, των οποίων η ψήφος καταλήγει στα δεξιά.

Υποδεικνύεται ότι το ποσοστό αποχής (19%) ήταν, με εξαίρεση το 76, το μεγαλύτερο παρά ποτέ, κάτι που οφείλεται μάλλον στην απογοήτευση των αριστερών ψηφοφόρων. Γίνεται η παρατήρηση ότι, παρόλο που στα κατεχόμενα η ψηφοφορία δεν είναι υποχρεωτική, το ποσοστό συμμετοχής στις εκλογές κυμαίνεται κατά κανόνα γύρω στο 85%. Αξίζει να αναφερθεί ότι τα άκυρα ψηφοδέλτια ανήλθαν στο ποσοστό του 4,5%, κάτι που ερμηνεύεται ως ψήφος διαμαρτυρίας του μέσου ψηφοφόρου, που δεν είναι ικανοποιημένος με τη γενικότερη κατάσταση που επικρατεί στα κατεχόμενα. Για πρώτη φορά αναφέρεται περίπτωση ολόκληρου χωριού που δεν εψήφισε, γιατί κανένα από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει δεν λύθηκε.

Ο Δεύτερος Γύρος που δεν έγινε

Μετά την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων του πρώτου γύρου, άρχισαν

οι διεργασίες για το δεύτερο γύρο. Για να μπορέσει ο κ. Έρογλου να αντιμετωπίσει επιτυχώς το κ. Ντενκτάς, που είχε προηγηθεί στο πρώτο γύρο κατά 14%, θα έπρεπε να εξασφαλίσει την ενεργό υποστήριξη και των τριών αριστερών κομμάτων. Όμως, ακόμα κι αν κάτι τέτοιο γινόταν κατορθωτό, δεν αναμενόταν ότι οι ψηφοφόροι των τριών κομμάτων θα ακολουθούσαν την απόφαση της ηγεσίας τους. Αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι, όταν το 95 οι ψηφοφόροι των αριστερών κομμάτων αφέθησαν να ψηφίσουν κατά συνείδηση, μεγάλο μέρος έδωσε τη ψήφο του στο κ. Ντενκτάς, ο οποίος φαίνεται να εμπνέει περισσότερη εμπιστοσύνη. Μ' αυτά τα δεδομένα ο κ. Έρογλου ήταν πολύ δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να κερδίσει στο δεύτερο γύρο.

Και οι δύο υποψήφιοι είχαν χωριστές επαφές με τα εμπλεκόμενα κόμματα. Ειδικότερα ο κ. Έρογλου είχε και με το YBH. Τόσο το CTP όσο και το TKP, για να υποστηρίξουν τον ένα ή τον άλλο υποψήφιο, ετοίμασαν σχετικό κατάλογο με όρους. Τη στάση τους στο δεύτερο γύρο θα καθόριζαν, ανάλογα με την ανταπόκριση που θα είχαν στους όρους που είχαν υποβάλει. Τη Τρίτη 18 του Απριλίου, το TKP του κ. Ακκιντζή, όπως θα ανέμενε κανείς ανακοίνωσε τη θετική ανταπόκριση και των δύο υποψηφίων. Εξού και αποφάσισε να αφήσει τους ψηφοφόρους του να ψηφίσουν κατά συνείδηση. Όσο για το CTP του κ. Ταλάτ και το YBH του κ. Ταχσίν, είχαν συγκαλέσει τις συνελεύσεις τους για τη Τετάρτη 19 του μηνός, για να αποφασίσουν σχετικά. Ωστόσο τους πρόλαβαν τα γεγονότα, αφού στο μεταξύ ο κ. Έρογλου ανακοίνωσε την απόφαση του

για απόσυρση από τις εκλογές. Μία απόφαση που λήφθηκε ομόφωνα από τη Κεντρική Επιτροπή του Κόμματος του. Ως αποτέλεσμα, ο κ. Ντενκτάς εξελέγη Πρόεδρος των κατεχομένων για την επόμενη πενταετία.

Καμμία εξήγηση δεν δόθηκε για την απόσυρση Έρογλου και όπως ήταν φυσικό άρχισαν έντονες συζητήσεις ως προς τους πραγματικούς λόγους αυτής της ενέργειας. Αν δηλαδή η απόφαση λήφθηκε κάτω από τις πιέσεις της Τουρκίας ή όχι. Ο ίδιος ο κ. Έρογλου δήλωσε ότι την απόφαση επήρε το ίδιο του το κόμμα, χωρίς οποιαδήποτε πίεση. Γενικά ωστόσο και ιδιαίτερα στους κύκλους της αριστεράς, εδημιουργήθηκε η εντύπωση, ότι η απόφαση λήφθηκε ύστερα από πιέσεις της Τουρκίας. Χαρακτηριστικά η Ανγυρα έγραψε ότι "η Τουρκία εδιόρισε το Κυβερνήτη"! Μέχρι τις στιγμές που σύρονται αυτές οι γραμμές δεν έχουν γίνει γνωστοί οι πραγματικοί λόγοι της παραίτησης του κ. Έρογλου. Ωστόσο ανάλυση των δεδομένων των εκλογών, δημιουργεί κάποια ερωτήματα, ίσως δεν να φέρνει στην επιφάνεια και κάποιες ενδείξεις για το τι οδήγησε ενδεχομένως σ' αυτή την απόφαση.

Μετά την απόφαση του κ. Ακκιντζή - συνεταιίρου στη Κυβέρνηση Έρογλου - να αφήσει τους δικούς του ψηφοφόρους να ψηφίσουν κατά συνείδηση, οι πιθανότητες του κ. Έρογλου για να κερδίσει τις εκλογές, εκμηδενίστηκαν. Για τους γνωρίζοντες, ούτε το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα του κ. Ταλάτ, δεν επρόκειτο να ρίξει το βάρος του πίσω από τον κ. Έρογλου και η επικρατούσα τάση, ήταν εκείνη της αποχής από το δεύτερο γύρο.

Επισημαίνεται ότι ενώ αναμενόταν να το πράξει, ούτε το YBH του κ. Ταχσίν, δεν έσπευσε να υποστηρίξει τον κ. Έρογλου. Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες, δεν φαίνεται να είχε ο κ. Έρογλου τη δυνατότητα να κερδίσει τις εκλογές. Και τίθεται το ερώτημα: Αν ο κ. Έρογλου δεν είχε τη δυνατότητα να κερδίσει τις εκλογές, γιατί η Τουρκία, της οποίας ο εκλεκτός ήταν ο κ. Ντενκτάς, να ασκήσει πιέσεις για απόσυρση του κ. Έρογλου, αναιρόντας έτσι την αίσθηση δημοκρατικότητας, που τόσο την ενδιέφερε να αναδίδεται από τις εκλογές; Ακόμα, αν είχε τέτοια πρόθεση, γιατί δεν το έκανε η Τουρκία από το πρώτο γύρο, όταν ο κ. Έρογλου είχε περισσότερες πιθανότητες για να κερδίσει; Υπενθυμίζεται ότι το 95 μπήκαν κι οι δύο τους στο δεύτερο γύρο. Μία εξήγηση του τι συνέβει, είναι μάλλον ότι ο κ. Έρογλου θεώρησε σκόπιμο να μη δώσει την ευκαιρία μιας ξεκάθαρης νίκης του κ. Ντενκτάς, για να μπορέσει έτσι να διατηρήσει την ενότητα του κόμματος. Με μια βαρεία ήττα στις εκλογές, ενδεχομένως να έχανε τόσο τη προεδρία του κόμματος όσο και τη πρωθυπουργία.

Εν πάση περιπτώσει, η διαμάχη των δύο στους κόλπους της Τουρκοκυπριακής δεξιάς, αναμένεται να συνεχίσει και είναι δύσκολο να προβλέψει κανείς ποιες θα είναι οι επιπτώσεις στη τουρκοκυπριακή πολιτική σκηνή και ειδικότερα τη ζωή των Τουρκοκυπρίων. Το βέβαιο είναι ότι η Τουρκία θα εξακολουθήσει να ελέγχει πλήρως τη κατάσταση και η αδιαλλαξία θα συνεχίσει...

Ομοσπονδία: η μόνη εφικτή λύση

Οι συμφωνίες Υψηλού Επιπέδου του 1977 και του 1979 προνοούν για μια ανεξάρτητη, αποστρατικοποιημένη, διζωνική και δικαιοδική ομοσπονδία, μέσα στην οποία θα γίνονται σεβαστά τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι βασικές ελευθερίες, λαμβανομένων υπόψη ορισμένων πρακτικών δυσκολιών που θα μπορούσαν να εγερθούν για την Τουρκοκυπριακή κοινότητα.

Επειδή εκφράζεται η άποψη ότι οι εν λόγω συμφωνίες δεν προνοούν για διζωνική ομοσπονδία, διευκρινίζουμε ότι ναι μεν δεν χρησιμοποιείται η λέξη «διζωνική», αλλά γίνεται λόγος για εδάφος που θα τελεί υπό τη διοίκηση της κάθε κοινότητας σε μια δικαιοδική ομοσπονδία. Αυτό ακριβώς σημαίνει η διζωνικότητα.

Το δίλημμα: Ομοσπονδία ή διχοτόμηση

Οι συμφωνίες Υψηλού Επιπέδου δεν υπογράφτηκαν τυχαία. Τα τραγικά γεγονότα του 1974, ο πλήρης διαχωρισμός των δύο κοινοτήτων και η συνεχιζόμενη κατοχή σχεδόν του 40% του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας κατέστησαν ανέφικτη τη λύση του ενιαίου κράτους. Η ομοσπονδία είναι πλέον το μόνο σημείο όπου μπορούν να συναντηθούν οι δυνάμεις που θέλουν να διατηρήσουν τον πλήρη διαχωρισμό με τις δυνάμεις που θέλουν επανένωση της χώρας και του λαού μας. Και τούτο επειδή η ομοσπονδία αφενός διαφυλάττει το ένα κράτος και

αφετέρου παραχωρεί ευρεία αυτονομία στις δύο κοινότητες. Επιπρόσθετα, την ομοσπονδία εξακολουθούν να την υποστηρίζουν τόσο η διεθνής κοινότητα όσο και σημαντική μερίδα των Τουρκοκυπρίων.

Το πραγματικό λοιπόν, δίλημμα δεν είναι μεταξύ ομοσπονδίας και ενιαίου κράτους, αλλά μεταξύ ομοσπονδίας και διχοτόμησης. Και αυτό το δίλημμα δεν το θέτουμε εμείς. Το έθεσαν οι πραξικοπηματίες, που έδωσαν το πρόσχημα στην Τουρκία για να εισβάλει.

I. Ο τρόπος δημιουργίας της κυπριακής ομοσπονδίας

Σύμφωνα με τον Ντενκτάς και την 'Αγκυρα, δεν είναι δυνατόν να ιδρυθεί ομοσπονδία (τώρα - συνομοσπονδία) χωρίς συνένωση χωριστών κρατών και ότι, ως εκ τούτου, η αναγνώριση του ψευδοκράτους συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για τη λύση του Κυπριακού. Ακόμα και επώνυμοι Ελληνοκύπριοι στο παρελθόν υποστήριξαν ότι το ψευδοκράτος θα πρέπει να αναγνωρισθεί έστω και για ένα δευτερόλεπτο και αμέσως μετά να υπογραφεί η λύση.

Είναι αλήθεια ότι οι παλιές, κλασικές ομοσπονδίες είχαν δημιουργηθεί με συνένωση χωριστών κρατών (ΗΠΑ, Ελβετία, Γερμανία). Όλες, όμως, οι σύγχρονες ομοσπονδίες, με εξαίρεση τη Μαλαισία και τα

Τουμάζου Τσελεπη*

Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, δημιουργήθηκαν όχι με συνένωση χωριστών κρατών, αλλά με τροποποίηση του Συντάγματος του ενιαίου κράτους (Λατινοαμερικάνικες ομοσπονδίες, Ινδία, Βέλγιο, κ.ο.κ.). Έτσι ακριβώς πρέπει να δημιουργηθεί και η κυπριακή ομοσπονδία: Με τροποποίηση του συντάγματος, που δεν θα γίνει μονομερώς, αλλά από κοινού με τους Τουρκοκύπριους και αυτό θα εκφράζεται μέσα από τη συμφωνία λύσης του Κυπριακού που θα προηγηθεί.

Προκύπτει, ενδεχομένως, το ερώτημα: Τί σημασία έχει ο τρόπος με τον οποίο θα δημιουργηθεί η ομοσπονδία, αφού το αποτέλεσμα θα είναι το ίδιο; Και όμως, το ζήτημα δεν είναι καθόλου θεωρητικό. Αν δεχθούμε ότι η ομοσπονδία θα προκύψει με συνένωση δύο χωριστών κρατών, μπαίνουμε σε πολύ επικίνδυνα και δαιδαλώδη μονοπάτια. Πρώτον, δεν μπορεί να αποκλειστεί το

ενδεχόμενο να αναγνωρισθεί το ψευδοκράτος και η τουρκοκυπριακή ηγεσία να μην υπογράψει τη λύση και να αποχωρήσει από τη διαδικασία των συνομιλιών. Σ' αυτή την απευκαία περίπτωση το ψευδοκράτος θα βρεθεί αναγνωρισμένο και μάλιστα από την ίδια την Κυπριακή Δημοκρατία. Για να γίνει αντιληπτό πόσο αρνητικές προεκτάσεις θα είχε μια τέτοια εξέλιξη, αναφέρουμε συνοπτικά δύο σχετικούς κανόνες του Διεθνούς Δικαίου: Πρώτο, η ντε γιούρε αναγνώριση δεν είναι μετακλητή. Με άλλα λόγια, αν αναγνωρίσουμε το ψευδοκράτος δεν μπορούμε στη συνέχεια να πάρουμε πίσω την αναγνώριση, έστω και αν υπάρχει αθέτηση συμφωνηθέντων. Δεύτερο, ο μόνος τρόπος νομιμοποίησης του ψευδοκράτους είναι η αναγνώρισή του από εμάς τους ίδιους. Εννοείται, τυχόν ευρεία διεθνής αναγνώρισή του θα είχε καταστροφικές συνέπειες, αλλά δεν θα ήταν ικανή να το καταστήσει πραγματικό κράτος χωρίς

τη δική μας συγκατάθεση.

Δεύτερο, ας υποθέσουμε ότι αναγνωρίζουμε το ψευδοκράτος, υπογράφεται η λύση και αρχίζει να λειτουργεί η ομοσπονδιακή διευθέτηση. Προκύπτει το ερώτημα: Τί γίνεται σε περίπτωση νέας απόσχισης; Εδώ πρέπει να ληφθεί υπόψη η πικρή εμπειρία της Γιουγκοσλαβίας. Όταν αποσχίστηκαν αρχικά η Σλοβενία και η Κροατία, το βασικό επιχείρημα για τη διεθνή αναγνώρισή τους ήταν ότι αυτές οι Δημοκρατίες είχαν προϋπάρξει ως ανεξάρτητα κράτη πριν την ίδρυση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. Ενώ οι Σέρβοι της Βοσνίας δεν αναγνωρίστηκαν με το επιχείρημα ότι ποτέ προηγουμένως δεν είχαν δικό τους ανεξάρτητο κράτος. Αυτά τα επιχειρήματα είναι διάτρητα από την άποψη του Διεθνούς Δικαίου. Από τη στιγμή που χρησιμοποιήθηκαν, όμως, είναι σαφές ότι σε περίπτωση νέ-

ας απόδοσης ο κίνδυνος αναγνώρισης του ψευδοκράτους θα είναι αυξημένος. Τρίτο, ως υποθέσουμε ότι όλα θα κυλήσουν ομαλά, ότι θα αναγνωρίσουμε το ψευδοκράτος, θα υπογραφεί η ομοσπονδιακή λύση και δεν θα επιχειρηθεί νέα απόδοξη. Ακόμα και σε αυτή την περίπτωση θα αντιμετωπίσουμε σοβαρά αντικειμενικά προβλήματα. Σε κάθε περίπτωση διαδοχής κράτους, δηλαδή διάλυσης υφιστάμενου κράτους και δημιουργίας στη θέση του ενός νέου κράτους, εμφανίζονται πολύπλοκα διεθννομικά και άλλα προβλήματα. Τι θα γίνει, π.χ. με τις διεθνείς συμφωνίες που υπέγραψε η Κυπριακή Δημοκρατία από το 1960 μέχρι σήμερα όταν το κράτος μας τη νόμιμο υπήρξε; Τι θα γίνει με τη νομοθεσία της; Και δεν θα απαιτεί η τουρκοκυπριακή πλευρά να ληφθεί εξίσου υπόψη και η δική της νομοθεσία, αφού στο μεταξύ θα έχει αναγνωριστεί;

Δεν είναι, λοιπόν, καθόλου θεωρητικό το ζήτημα του τρόπου με τον οποίο θα δημιουργηθεί η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία. Αν δεχθούμε ότι θα έχουμε νέο κράτος, οι συνέπειες θα είναι ανυπολόγιστες. Γι' αυτό ακριβώς πρέπει να απορρίπτουμε τη χωριστή κυριαρχία ή το μοίρασμα της κυριαρχίας, αφού κυρίαρχα είναι μόνο τα κράτη. Το ίδιο ισχύει και με τις προτροπές για αποδοχή «ντε φάκτο νομοθεσίας» του ψευδοκράτους. Δεν υπάρχουν τέτοια έννοια. Η «νομοθεσία» παράγει νόμους ενώ δεν γίνεται αποδεκτή από το Διεθνές Δίκαιο, με εξαίρεση κάποιες ανθρωπιστικές ρυθμίσεις. Υπάρχει σχετική νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, η οποία μάλιστα μνημονεύεται και στη γνωστή απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για την Τιτίνα Λοϊζίδου. Το πιο ανησυχητικό, όμως, είναι οι προτροπές για αποδοχή του ψευδοκράτους. Μην το αναγνωρίσετε, μας λένε, αλλά αποδεχτείτε το. Εναπόκειται στους εμπνευστές αυτής της εισήγησης να εξηγήσουν τι ακριβώς εννοούν. Εμείς απλώς σημειώνουμε ότι η «Τουρκική Δημοκρατία Βόρειας Κύπρου» είναι παράνομο κράτος. Αυτό λέει το Διεθνές Δίκαιο, αυτό προνοούν και τα περί Κύπρου ψηφίσματα και ως εκ τούτου καλούν όλα τα κράτη να μην το αναγνωρίσουν. Αν το «αποδεχτούμε», τότε το παράνομο κράτος το μετατρέπουμε σε μη αναγνωρισμένο κράτος. Το τελευταίο όλοι δικαιούνται να το αναγνωρίσουν και δεν χρειάζεται καν την αναγνώριση για να θεωρείται κράτος.

Έτσι, η ομοσπονδία θα προκύψει από τροποποίηση του συντάγματος, όχι μονομερώς φυσικά, αλλά ως αποτέλεσμα της συμφωνίας μεταξύ των δύο κοινοτήτων.

III. Τα χαρακτηριστικά της κυπριακής ομοσπονδίας

Όλα ανεξαιρέτως τα ομοσπονδιακά κράτη έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Σε αντίθετη περίπτωση, άλλωστε, η ίδια η έννοια της ομοσπονδίας θα ήταν ένα άδειο κελυφός.

Η θέση μας είναι απλή: Η δική μας ομοσπονδία δεν μπορεί να αποτελέσει εξαίρεση. Πρέπει να έχει τα κοινά γνωρίσματα όλων των άλλων ομοσπονδιών. Δεν μπορούμε να πειραματιζόμαστε και να παραγνωρίσουμε τη συσσωρευμένη ιστορική πείρα και σοφία. Τα κυριότερα από αυτά τα χαρακτηριστικά έχουν ήδη αναφερθεί: Πρέπει να υπάρχει μία και μόνη κυριαρχία, διεθνής προσωπικότητα και ιθαγένεια ενώ οι βασικές ελευθερίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να εφαρμόζονται και να γίνονται σεβαστά σε όλη την επικράτεια.

Απ' εκεί και πέρα η κάθε ομοσπονδία έχει τις ιδιομορφίες της, αφού κουβαλά μαζί της την ιστορία της. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι δεν βρίσκονται ούτε δύο ομοσπονδιακά κράτη που να είναι εντελώς όμοια μεταξύ τους.

Οι πιο βασικές ιδιομορφίες της κυπριακής ομοσπονδίας έχουν ήδη αναφερθεί: Θα είναι η διζωνικότητα, η δικαιοδικότητα και η πολιτική ισότητα.

Η **διζωνικότητα** σημαίνει ότι η ομοσπονδία μας θα αποτελείται από δύο ζώνες (ή Πολιτείες, περιφέρειες, δημοκρατίες, γαίες, καντόνια, κ.ο.κ. - αυτό δεν έχει καμιά ουσιαστική σημασία) και η κάθε κοινότητα θα διοικεί μια περιφέρεια. Πρέπει να αναφερθεί ότι η διζωνικότητα δεν αποκλείει την ύπαρξη θυλάκων σε μια περιφέρεια που να υπάγονται στην διοίκηση της άλλης περιφέρειας.

Η **δικαιοδικότητα** σημαίνει ότι και οι δύο κοινότητες θα έχουν θεσμοθετημένη συμμετοχή στα κεντρικά όργανα εξουσίας και στις αποφάσεις. Αυτό δεν είναι καινούργιο στοιχείο. Υπάρχει στο Σύνταγμα του 1960 με βάση το οποίο η Τουρκοκυπριακή κοινότητα είχε Αντιπρόεδρο με κάποια δικαιώματα βέτο, 15 από τους 50 Βουλευτές, με κάποιες χωριστές πλειοψηφίες, κοινοτική συνέλευση, 30% στη δημόσια υπηρεσία, 1 δικαστή στο Ανώτατο, κ.ά.

Η **πολιτική ισότητα** δεν σημαίνει καθόλου αυτό που εννοεί ο Ντενκτάς, δηλαδή ισότητα δύο χωριστών κρατών

και μοίρασμα των πάντων στα ίσα. Ακριβώς επειδή ο τόνος Γ.Γ. του ΟΗΕ, Μπούτρος Γκάλι δεν συμμεριζόταν τέτοιες ερμηνείες, έδωσε από το 1990 ένα ορισμό της πολιτικής ισότητας. Τα βασικά στοιχεία εκείνα του ορισμού ήταν ότι η πολιτική ισότητα δεν σημαίνει αριθμητική ισότητα, αλλά αποτελεσματική συμμετοχή και, αλλά δύο κοινοτήτων στα όργανα εξουσίας και στη λήψη των αποφάσεων. Σημαίνει, επίσης, ότι οι δύο περιφέρειες θα έχουν τις ίδιες αρμοδιότητες (αυτό συμβαίνει σε όλες τις ομοσπονδίες). Με άλλα λόγια, ο Γκάλι «πάντρεψε» τον δικαιοδικισμό με την ομοσπονδία και το ονόμασε πολιτική ισότητα. Είναι γι' αυτό που η πολιτική ισότητα στην πραγματικότητα δεν είναι κανένα λόγο οι Σλοβάκοι ή οι Τσέχοι να κάνουν ομοσπονδία ο καθένας με τον εαυτό του.

IV. «Συνομοσπονδιακοί» και «αντιομοσπονδιακοί»

Ως γνωστό, επίσημη θέση του Ντενκτάς και της 'Αγκυρας από το καλοκαίρι του '96 είναι η συνομοσπονδία και όχι η ομοσπονδία. Η διαφορά είναι ότι η ομοσπονδία είναι ένα κράτος, ενώ η συνομοσπονδία είναι τόσα κράτη, όσα και τα συστατικά της μέρη. Με άλλα λόγια, συνομοσπονδία σημαίνει νομιμοποίηση της διχοτόμησης, αναγνώριση δύο χωριστών κρατών στο νησί.

Οι «αντιομοσπονδιακοί» όσο κι αν ξεκινούν από αγαθά και πατριωτικά κίνητρα, στην πραγματικότητα εισηγούνται μια εκτός τόπου και χρόνου πολιτική που οδηγεί στο ίδιο αποτέλεσμα με αυτό που εισηγούνται οι συνομοσπονδιακοί. Στη νομιμοποίηση της διχοτόμησης και στην αναγνώριση του ψευδοκράτους, και μάλιστα επί της σημερινής διαχωριστικής γραμμής, χωρίς να επιστραφεί ούτε ίντσα κυπριακού εδάφους και χωρίς να επιστρέψει ούτε ένας πρόσφυγας στο σπίτι του. Έχουμε ήδη εξηγήσει την άποψη μας γιατί το δίλημμα είναι μεταξύ ομοσπονδίας και διχοτόμησης και όχι μεταξύ ομοσπονδίας και ενιαίου κράτους.

Φυσικά, οι αντίπαλοι της ομοσπονδίας χρησιμοποιούν κάποια επιχειρήματα, από τα οποία τα κυριότερα είναι τα εξής:

Το πρώτο επιχειρήμα είναι ότι καταρρέουν οι ομοσπονδίες. Ουδέν τούτου αναληθέστερον. Έχουν διαλυθεί τρία ομοσπονδιακά κράτη: Η πρώην Σοβιετική Ένωση, η πρώην Γιουγκο-

σλαβία και η πρώην Τσεχοσλοβακία. Και δεν διαλύθηκαν επειδή ήταν ομοσπονδίες, αλλά επειδή ακολουθούσαν ένα μη βιώσιμο κοινωνικό-οικονομικό μοντέλο. Επιβεβαίωση του γεγονότος ότι δεν διαλύθηκαν επειδή ήταν ομοσπονδίες συνιστά και το γεγονός ότι τα δύο από τα τρία προαναφερθέντα κράτη επανασυστάθηκαν ως ομοσπονδίες. Τόσο η Ρωσία όσο και η νέα Γιουγκοσλαβία είναι και σήμερα ομοσπονδιακά κράτη, κάτι που ασφαλώς δεν θα συνέβαινε αν ο λόγος της διάλυσης των προκάτοχων κρατών ήταν η ομοσπονδιακή πολιτική τους δομή. Δεν επανασυστάθηκε ως ομοσπονδία μόνο η Τσεχοσλοβακία, για τον απλούστατο λόγο ότι ήταν δικαιοδική και διζωνική. Από τη στιγμή που χώρισαν δεν είχαν κανένα λόγο οι Σλοβάκοι ή οι Τσέχοι να κάνουν ομοσπονδία ο καθένας με τον εαυτό του.

Ας μην ξεχνούμε ότι υπάρχουν και λειτουργούν σήμερα 20 ομοσπονδιακά κράτη, που καταλαμβάνουν όμως τη μισή περίπου επιφάνεια του πλανήτη και στην οποία κατοικεί περίπου το 40% του πληθυσμού της γης. Αυτό και μόνο το γεγονός καταδεικνύει ότι τα περί κατάρρευσης των ομοσπονδιών συνιστούν μύθο. Ιδιαίτερα το παράδειγμα του Βελγίου είναι χαρακτηριστικό. Πρόκειται για ομοσπονδία τυπικά τριών και ουσιαστικά δύο κοινοτήτων, με δύο βασικές περιφέρειες και άλλες δύο μικρότερες. Οι δύο βασικές και οι Φλαμανδοί, έκριναν ότι το κράτος τους κινδύνευε να διχοτομηθεί και άρχισαν εκεί μια εξελικτική πορεία προς την ομοσπονδία, από τα μέσα της δεκαετίας του '60, που έχει σχεδόν ολοκληρωθεί.

Το δεύτερο επιχειρήμα των αντιπάλων της ομοσπονδίας είναι ότι η διζωνική, δικαιοδική ομοσπονδία συνιστά ρατσιστική λύση, απαρχαίντ, κ.ο.κ. Αυτό το βασίτην σε δύο στοιχεία: Πρώτος, δεν θα επιστρέψουν και δεν θα εφαρμόζονται οι βασικές ελευθερίες, η λύση θα είναι ρατσιστική. Όντως, αν η λύση θα είναι

τέτοια, τότε θα είναι ρατσιστική. Όμως, αυτές είναι θέσεις του Ντενκτάς. Εμείς δεν δεχόμαστε τέτοια λύση. Τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι βασικές ελευθερίες, περιλαμβανομένου του δικαιώματος όλων των προσφύγων για επιστροφή, πρέπει να τύχουν σεβασμού.

Το δεύτερο σημείο πάνω στο οποίο στηρίζονται για να θεωρούν ρατσιστική τη λύση είναι, όπως λένε, η πολιτική ισότητα, η εξίσωση του 80% με το 20%, η τετραπλή δύναμη της ψήφου του Τουρκοκύπριου σε σχέση με τη ψήφο του Ελληνοκύπριου, κ.ο.κ. Αλλά όπως ήδη αναφέρθηκε πιο πάνω, η πολιτική ισότητα δεν σημαίνει αριθμητική ισότητα. Πέραν τούτου, στις ομοσπονδίες δεν εφαρμόζεται μόνο η αρχή ένας πολίτης - μια ψήφος αλλά και η ομοσπονδιακή αρχή, δηλαδή η ίση ψήφος ανεξαρτήτως έκτασης και πληθυσμού. Είναι γι' αυτό που σε πλείστες ομοσπονδίες υπάρχει ίση εκπροσώπηση των περιφερειών στην Άνω Βουλή, που εκπροσωπεί τις περιφέρειες και όχι τους πολίτες. Είναι για τον ίδιο λόγο που για να τροποποιηθεί το ομοσπονδιακό σύνταγμα χρειάζεται η θετική ψήφος όλων των περιφερειών ή ακόμη και χωριστά δημοψηφίσματα, κ.ο.κ.

Ειδικά στην περίπτωση της Κύπρου, τα περί ρατσιστικής λύσης παραπέμπουν όχι απλώς σε ενιαίο κράτος, αλλά και σε λύση καλύτερη της Ζυρίχης στον τομέα των δικαιωμάτων της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Όπως ήδη αναφέρθηκε, ο δικαιοδικισμός υπάρχει από το 1960 και με τη λογική των πολέμων της ομοσπονδίας η διευθέτηση του '60 συνιστά «ρατσιστική» λύση. Αν εφαρμοστεί απλώς η αρχή «ένας πολίτης μια ψήφος» και αρκεστούμε στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όλων των πολιτών, αυτό σημαίνει παραγραφή των κοινοτικών δικαιωμάτων των Τουρκοκυπρίων. Αυτά τα δικαιώματα, τα κοινοτικά, δεν παραβιάζουν ούτε ένα ανθρώπινο δικαίωμα των Ελληνοκυπρίων. Αν νομίζουμε ότι θα μετατρέψουμε τους Τουρκοκύπριους σε μειονότητα, δηλαδή να τους στερή-

σουμε τη θεσμοθετημένη συμμετοχή στην εξουσία, είμαστε εκτός πραγματικότητας.

Το τρίτο επιχειρήμα είναι ότι από τη στιγμή που δεν λειτουργήσει η Ζυρίχη δεν θα λειτουργήσει ούτε η ομοσπονδία που είναι χειρότερη λύση. Αλλά δεν μπορεί να παραβλέπεται το γεγονός ότι η λύση του '60 δεν λειτουργήσει όχι μόνο λόγω της δυσλειτούργησής της του συντάγματος, αλλά και επειδή γνωστή μερίδα Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων εργάζονταν οι μεν για την ένωση και οι δε για την διχοτόμηση. Ασφαλώς, ένα κράτος που υπονομευόταν εκ των έσω ήταν δύσκολο να λειτουργήσει.

Η ομοσπονδιακή λύση όπως εμείς την επιδιώκουμε πρέπει οπωσδήποτε να έχει λίγες μεν, αλλά πολύ ουσιαστικές βελτιώσεις σε σχέση με το υφιστάμενο Σύνταγμα: ο πρόεδρος, δεν μπορούν να υπάρχουν τα επεμβατικά «δικαιώματα». Δεύτερον, πρέπει να υπάρχουν αποτελεσματικοί μηχανισμοί ξεπεράσματος αδιεξόδων, που απουσίαζαν παντελώς από το Σύνταγμα του '60. Και τρίτο, δεν πρέπει να υπάρχουν «θεμελιώδη» άρθρα, που σύμφωνα με το Σύνταγμα του '60 δεν μπορούν να τροποποιηθούν σε καμιά περίπτωση. Κάτι τέτοιο θα οδηγούσε στο να προχωρήσει η ζωή το Σύνταγμα να μένει στάσιμο, με μοιραίο αποτέλεσμα τη σύγκρουση.

Και οι τρεις πιο πάνω βελτιώσεις υιοθετούνταν από τον ΟΗΕ, τουλάχιστον μέχρι το 1992.

Τελειώνοντας, πρέπει να αναφέρουμε ότι η διχοτόμηση, στην οποία οδηγούν τόσο οι συνομοσπονδιακές όσο και οι αντιομοσπονδιακές φωνές, δεν θα είναι το τέλος. Δεν θα μπορούμε να ζήσουμε ήσυχοι στο μικρό μας Παράδεισο, σ' ένα δεύτερο ελλαϊκό κράτος, έστω και μισό. Δεν θα μπορούμε να ζήσουμε ήσυχοι στο μικρό μας Παράδεισο, σ' ένα δεύτερο ελληνικό κράτος, έστω και μισό. Το μολαινο αποτέλεσμα μιας τέτοιας πολιτικής θα ήταν, σε τελευταία ανάλυση, η πλήρης εξαφάνιση των Τουρκοκυπρίων και το πλημμύρισμα των κατεχομένων με έποικους, που σε κάποια στιγμή θα αναζητήσουν ζωτικό χώρο και θα ξεχυθούν προς τις ελεύθερες περιοχές. Αντίθετα, μια ομοσπονδιακή λύση όπως εμείς την επιδιώκουμε, θα τερματίσει τη ροή των εποίκων και σε τελευταία ανάλυση η ίδια η ζωή θα εργάζεται υπέρ των κεντρομόλων δυνάμεων. Επειδή αυτό το γνωρίζει πολύ καλά η τουρκοκυπριακή ηγεσία, απορρίπτει την ομοσπονδία και εμμένει στη συνομοσπονδία. Αν η διζωνική, δικαιοδική ομοσπονδία ήταν πράγματι αυτή που περιγράφουν οι πολέμιοι της, ο Ντενκτάς και η 'Αγκυρα δεν θα είχαν κανένα λόγο να την απορρίπτουν.

* Νομικός Διεθνολόγος

Το χάσμα ανάμεσα στην πολιτική πρακτική και τον πολιτικό λόγο της ελληνοκυπριακής δεξιάς

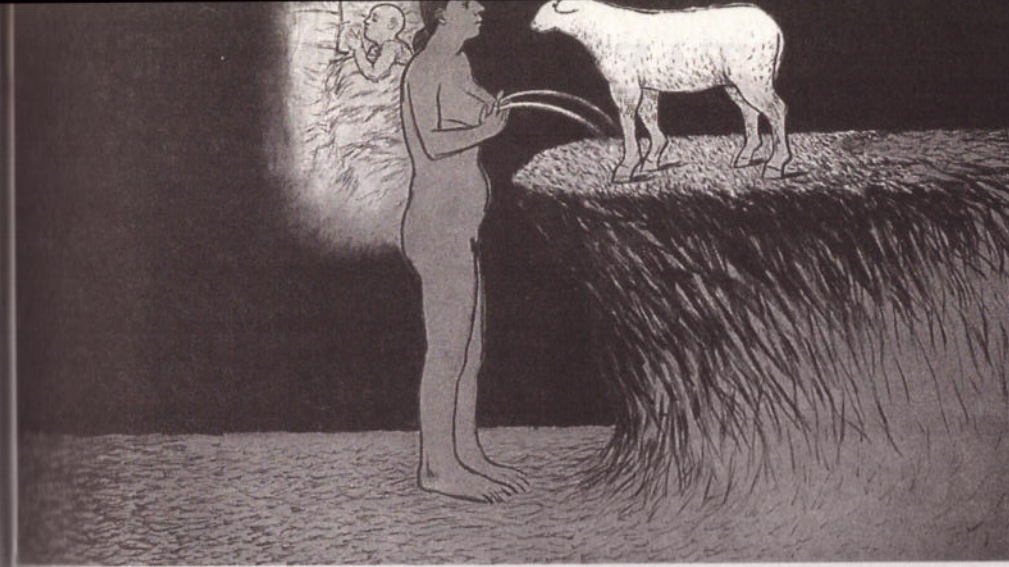
Μιχάλης Καραγιώργης*

Μετά από 80 και πλέον χρόνια Αγγλικής κυριαρχίας "κλείνει" το 1960 το Κυπριακό ζήτημα με την λύση ανεξαρτησίας. Η λύση όμως αυτή δεν θα ζήσει περισσότερο από 4 χρόνια, αφού η Δημοκρατία ακρωτηριάζεται με τις διακοινοτικές συγκρούσεις του 1963-64, και ακόμα περισσότερο, με το πραξικόπημα και την Τουρκική εισβολή του 1974. Τα γεγονότα του 63-64 δεν ήταν βέβαια απότοκο τυχαίο ή συγκυριακό, αλλά το αποτέλεσμα μιας πολύχρονης πολιτικής διεργασίας. Μιας πολιτικής που στην ουσία προκάλεσε την δυσανεξία του λαού λόγω της ανεξαρτησίας. Η ελληνοκυπριακή ηγεσία και κατ' επέκταση οι Ελληνοκύπριοι στο σύνολό τους θεώρησαν ότι η ανεξαρτησία δεν ήταν οριστική λύση, αλλά απλώς ένα στάδιο που τελικά θα οδηγούσε στο ποθητό αποτέλεσμα, την ένωση δηλαδή με την Ελλάδα. Από την πλευρά τους οι Τουρκοκύπριοι ήταν αρκετά ευχαριστημένοι με το γεγονός ότι τελικά απετράπηκε η ένωση και

που ουσιαστικά άνοιγε ο δρόμος προς την εκπλήρωση του δικού της εθνικού πόθου, την διχοτόμηση.

Έτσι ενώ η Κύπρος ήταν πλέον ένα ανεξάρτητο κράτος, δεν αναγνωρίζεται ως τέτοιο, ούτε από τους πολίτες του, ούτε ακόμα και από την πολιτική του ηγεσία. Ο ίδιος ο Μακάριος, ο Εθνάρχης των Ελλήνων της Κύπρου, δεν προσπαθεί να ενσπείρει στους Ελληνοκύπριους την ιδέα ότι η ανεξαρτησία της Κύπρου είναι οριστική λύση. Αντίθετα διακηρύττει τόσο τη δική του θέληση όσο και του λαού του, για αγώνα προς επίτευξη του εθνικού πόθου, την ένωση δηλαδή με την Ελλάδα.

Μέσω αυτής της ιδεολογικής διαδικασίας η Κυπριακή Δημοκρατία οδηγήθηκε τελικά στην αναπηρία, δηλαδή τη διχοτόμηση. Αυτή αρχικά ενσαρκώνεται στον αυτοαποκλεισμό των Τουρκοκυπρίων στους θύλακες και ακολούθως, με την Τουρκική εισβολή και κατοχή που είχαν ως αποτέλεσμα το κοινοτικό διαχωρισμό της Κύπρου σε βορρά και νότο.

Πίνακας του Μιχάλη Μανουσάκη (έγχρωμος στο πρωτότυπο)

Το ερώτημα όμως που τίθεται είναι πως οι παραλήψεις του παρελθόντος μπορούν να μας βοηθήσουν σήμερα, δίνοντας κάποιες απαντήσεις στα τελεωμένα γεγονότα που έχει δημιουργήσει η μακρόχρονη κατοχή και ουσιαστικά ο διαχωρισμός των δύο κοινοτήτων.

Στις πρώτες κιόλας συνομιλίες μετά την εισβολή του 1974 είχε προταθεί από την ελληνοκυπριακή πλευρά η ιδέα της λύσης ομοσπονδιακού χαρακτήρα. Η ιδέα αυτή υιοθετείται τελικά ως επίσημη θέση της ελληνοκυπριακής κοινότητας το 1976 στις συνομιλίες Μακαρίου-Ντενκτάς. Έκτοτε η ελληνοκυπριακή πολιτική ηγεσία, στο σύνολό της σχεδόν έχει αποδεκτεί την ιδέα της ομοσπονδιακής διζωνικής λύσης και εργάζεται προς αυτή την κατεύθυνση. Σ' αυτή όμως την πολιτική διεργασία έχει εκφανής μία τρομερή αντίφαση, κυρίως από πλευράς της Δεξιάς.

Παρά το γεγονός ότι τόσο στο εξωτερικό, όσο και στις συνομιλίες που κατά καιρούς συμμετέχει, η ηγεσία της ελληνοκυπριακής δεξιάς, σθεναρά υποστηρίζει και προωθεί την διζωνική ομοσπονδία και μάλιστα κάποιες φορές με υπερβολικές, όπως κατά καιρούς χαρακτηρίστηκαν υποχωρήσεις, στην μερίδα του λαού που την υποστηρίζει καλλιεργεί μία διαφορετική ιδεολογία.

Υπάρχουν πάμπολλα παραδείγματα εθνικιστικής έξαρσης ανάμεσα στους οπαδούς της δεξιάς παράταξης. Το χαρακτηριστικότερο ίσως είναι η στάση η οποία τηρείται από την νεολαία του ΔΗ.ΣΥ κατά την διάρκεια των αντικατοχικών εκδηλώσεων οι οποίες διεξάγονται κάθε Νοέμβριο από το 1983 και έπειτα. Το συνθήματα παροχημένων εποχών, όπως "Ελλάς Κύπρος Ένωση" και η ύπαρξη στο χώρο ενωτικών συμβόλων, δεν είναι δυστυχώς αποτέλεσμα στιγμιαίας έξαρσης, αλλά αποτέλεσμα συγκεκριμένης

πολιτικής ιδεολογίας που καλλιεργείται από την Ε/Κ δεξιά, στην προσπάθεια της να συγκρατήσει τα ακραία εθνικιστικά στοιχεία προσκολλημένα στο άρμα του κόμματος.

Στο άνωθεν πλαίσιο κινούνται και οι πολιτικές θέσεις με τις εθνικιστικές τους εξάρσεις. Αν και η ηγεσία υποστηρίζει ένθερμα την ομοσπονδιακή λύση, και προς αυτήν την κατεύθυνση εργάζεται, καλλιεργεί ανάμεσα στην νεολαία κυρίως ένα αίσθημα εθνικού αλτρωτισμού. Επομένως, ακόμη και στις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες γίνεται αποδεκτή η ομοσπονδιακή λύση, γίνεται αποδεκτή, στα πλαίσια της θεωρίας του "έφικτου και του εύκτεου", και μόνο ως ένας σταθμός της ιστορίας της Κυπριακής Δημοκρατίας. Δεν έχει δηλαδή καλλιεργηθεί ένα ιδεολογικό στήριγμα, το οποίο να θεωρεί την ομοσπονδία ως την ιδανική βιώσιμη λύση.

Όλα αυτά όμως, με μαθηματική ακρίβεια, οδηγούν σε ένα και μόνο αποτέλεσμα. Σε ένα νέο 63-64 και ουσιαστικά στην οριστική διχοτόμηση. Είναι εγκληματικό να αφήνεται ο λαός να πιστεύει σε λύσεις οι οποίες δεν έχουν καμιά ελπίδα επίτευξης. Ο αλτρωτισμός θα επιφέρει στα σίγουρα, όπως και το 1964 την δυσανεξία, και η δυσανεξία την σύγκρουση.

Η πολιτική ηγεσία, κυρίως της δεξιάς οφείλει λοιπόν για λόγους εθνικούς, να σταματήσει να αναπαράγει τον εθνικιστικό λόγο του παρελθόντος. Πρέπει πρώτα, για να είναι βιώσιμη η λύση προς την οποία εργαζόμαστε, να γεφυρωθεί το χάσμα αυτό ανάμεσα στην πολιτική πρακτική και τον πολιτικό λόγο της Δεξιάς.

* Φοιτητής Τουρκικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Υπάρχουν πάμπολλα παραδείγματα εθνικιστικής έξαρσης ανάμεσα στους οπαδούς της δεξιάς παράταξης. Το χαρακτηριστικότερο ίσως είναι η στάση η οποία τηρείται από την νεολαία του ΔΗ.ΣΥ κατά την διάρκεια των αντικατοχικών εκδηλώσεων οι οποίες διεξάγονται κάθε Νοέμβριο από το 1983 και έπειτα. Το συνθήματα παροχημένων εποχών, όπως "Ελλάς Κύπρος Ένωση" και η ύπαρξη στο χώρο ενωτικών συμβόλων, δεν είναι δυστυχώς αποτέλεσμα στιγμιαίας έξαρσης, αλλά αποτέλεσμα συγκεκριμένης πολιτικής ιδεολογίας που καλλιεργείται από την Ε/Κ δεξιά, στην προσπάθεια της να συγκρατήσει τα ακραία εθνικιστικά στοιχεία προσκολλημένα στο άρμα του κόμματος.

Η περίπτωση της “Επαναπροσέγγισης”

Τάκη Κονή

Γράφω αυτό το σημείωμα από υποχρέωση ως ένας από τους πρώτους μετά το 1974 που διακήρυξε την ανάγκη και δούλεψε για τη μεθοδευση της συνεργασίας με τους τουρκοκύπριους και ως ο μόνος (απ' ότι γνωρίζω) που εξέδωσε βιβλίο στην Κύπρο με θέμα την “ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ”.

Η τασιηνόπιττα, λοιπόν, είναι νόστιμο παραδοσιακό εδεσμα των Κυπρίων με βάση την ταχίνη, όπως φαίνεται και από το όνομα του (αγνοώντας την κυπριακή προφορά). Παρόλον ότι όλοι οι Κύπριοι το γνωρίζουν και το απολαμβάνουν από καταβολής κόσμου, δεν άκουσα κανένα που να τεκμηριώσει ποιος και πότε άρχισε την κατασκευή και τη βρώση του. Γι' αυτό και μεταφορικά όλο και ... ανακαλύπτεται, εφόσον η φράση “ανακάλυψε την τασιηνόπιττα” χρησιμοποιείται ευρέως και αναφέρεται σε κάποιον που ανακινώνει ή προτείνει κάτι που είναι σε όλους γνωστό. Έχω την εντύπωση ότι πρόσφατα ανακαλύφθηκε και πάλιν η τασιηνόπιττα, αυτή τη φορά στην πολιτική μας ζωή. Πρόκειται για την πολλαπλή και πανταχόθεν εξαγγελία, που ακούμε τελευταίως, της αυτονόητης πολιτικής και ιστορικής διαπίστωσης (που πολλοί από μας “κοπανούν” από το 1974) ότι για να βρεθεί λειτουργική λύση στο εθνικό μας πρόβλημα, ιδιαίτερα μετά την περιπλοκή της τουρκικής εισβολής και της de facto διχοτόμησης, πρέπει να συνεργασθούν οι ελληνοκύπριοι με τους τουρκοκύπριους. Είναι δύσκολο να καταλάβουμε ποιός έκανε και πάλιν την ανακάλυψη του παραδοσιακού μας εδέσματος, γιατί δίνεται η εντύπωση ότι επιτεύχθηκε συλλογικά!! Ξαφνικά διαλαλούν και υποστηρίζουν την “επαναπροσέγγιση” - χωρίς αναφορά σε προηγούμενα ή σε άλλους - όλοι οι πολιτικοί μας ηγέτες και ακόμα οι πιο απίθανοι πολιτικοί αναλυτές. Αποκορύφωμα η ίδρυση από το ΔΗΣΥ ειδικού γραφείου επαναπροσέγγισης και μάλιστα με απασχόληση τουρκοκυπρίου επιστήμονα ως συμβούλου. Και ας μην μου λεχθεί ότι είναι “Λόγος Καίτης” γιατί η Καίτη Κληρίδου για χρόνια ήταν εκεί στο ΔΗΣΥ και για χρόνια αγωνίζεται για επαναπροσέγγιση· αλλά ο ΔΗΣΥ τώρα

ίδρυσε ειδικό γραφείο. Πάντως ύστερα από παρακολούθηση της υπόθεσης αυτής για μερικές βδομάδες, φαίνεται ότι η ανακάλυψη του εδέσματος μας έγινε και μια φορά εκτός Κύπρου.

Αφήνοντας τώρα την λαογραφία, όσο ευχάριστη και αν είναι, νομίζω πρέπει να μας προβληματίσει το γεγονός ότι η γενική αποδοχή και κινητοποίηση για επαναπροσέγγιση έγινε ύστερα που ο Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών επανειλημμένα υπέδειξε σε ομιλίες και συνομιλίες του, εδώ και στην Ελλάδα, ότι οι ελληνοκύπριοι πολίτες και η ηγεσία τους πρέπει να συνεργαστούν με τους τουρκοκύπριους.

Μια πρώτη σκέψη είναι πως η ελληνική κυβέρνηση πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι αποδείχτηκε ξεκάθαρα και σε κάποιο σύγχρονο και επίκαιρο θέμα, μια αλήθεια που μόνο ιστορικά αναγράφεται: ότι δηλ., η στάση της Ελλάδας στην πράξη (έξω από κρατικές σχέσεις και διαβουλεύσεις) έχει καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση της πολιτικής φιλοσοφίας και των επιδιώξεων των ελληνοκυπρίων. Όλες οι φραστικές διατυπώσεις και ρητορικές περί συμπαράστασης, συμπάραταξης, ταύτισης αντιλήψεων, ενιαίων δογμάτων κλπ, κλπ που δεν ξέρω πόσο βοήθησαν ή έβλαψαν την Κύπρο, μπορούν τώρα ν' αντικρουστούν κάτω από το πρίσμα ενός επίκαιρου και χειροπιαστού γεγονότος, για να φανούν οι πραγματικές τους διαστάσεις και ουσιαστική σημασία τους. Διαφαίνεται ότι το πραγματικό περιεχόμενο του “κυρίου στηρίγματος του αγώνα μας” (όπως λέμε εμείς στη Κύπρο) και της “συμπάραστασης” (όπως πάντα λένε στην Ελλάδα), είναι η πρόθεση και προθυμία των Ελλήνων αρμοδίων να μελετούν σοβαρά, όπως έκανε αυτή τη φορά η Κυβέρνηση Σημίτη, το πρόβλημα της Κύπρου και να διαμορφώνουν αντιλήψεις και προσεγγίσεις που βοηθούν τους Κύπριους να μεθοδεύσουν την επίλυσή του.

Γιατί, κακά τα ψέματα, οι Κυπριαίολοι και στις δύο κοινότητες χρειάζονται καθοδήγηση για να λύσουν το πρόβλημά τους. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι όλος ο κόσμος εκτός Κύπρου πιστεύει ότι στο “κυπριακό πρόβλημα” διαιωνίζεται γιατί δεν κάνουν υποχωρήσεις ή είναι

αδιάλλακτες οι ηγεσίες και των δύο κοινοτήτων, ενώ εδώ στην Κύπρο εμείς οι ελληνοκύπριοι είμαστε εντελώς σίγουροι πως φταίει η αδιαλλαξία της τουρκοκυπριακής ηγεσίας και οι τουρκοκύπριοι είναι εξίσου σίγουροι ότι εμείς και η ηγεσία μας είμαστε αδιάλλακτοι. Και σίγουρα οι καλύτεροι καθοδηγητές για τους Κυπραίους είναι η Ελλάδα και η Τουρκία. Οι ευθύνες τους για τα δεινά μας είναι ιστορικά γνωστές και η περίπτωση της επαναπροσέγγισης έρχεται τώρα να δείξει περήτρανα πως μπορεί να καταστούν υπεύθυνες και για την ευτυχία και ευημερία των Κυπρίων. Αντί να προσπαθούν να υπερασπιστούν και να περισώσουν αντίστοιχα τον κυπριακό ελληνοισμό και τον κυπριακό τουρκισμό, ας συνεννοηθούν για να βοηθήσουν επιτέλους τον κυπριακό λαό. Μπορεί εύκολα να φανταστεί κανείς την ραγδαία εξέλιξη που θα έχουμε αν και ο Τούρκος Υπουργός των Εξωτερικών αρχίσει να κάνει προτροπές και νουθεσίες προς τους τουρκοκύπριους να συνεργαστούν με τους ελληνοκύπριους, να προωθήσουν την επαναπροσέγγιση και να ενισχύσουν την “διπλωματία των πολιτών”. Έχουν, επομένως, την ευθύνη οι Έλληνες πολιτικοί να γίνουν εξίσου αποτελεσματικοί και πειστικοί με τους Τούρκους συναδέλφους τους (όπως αποτελεσματικοί και πειστικοί ήταν με τους ελληνοκυπρίους) ώστε και αυτοί να συμπορευθούν μαζί τους στην επίλυση του εσωτερικού προβλήματος της Κύπρου με την προώθηση της επαναπροσέγγισης. Φυσικά πρέπει να σημειώσουμε ότι η τωρινή κυβέρνηση της Ελλάδας και μάλιστα με την υποστηρίξη ή έστω την σιωπηλή ανοχή όλων των πολιτικών κομμάτων, κάνει για πρώτη φορά ουσιαστικές προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση.

Αυτά για την Ελλάδα. Τώρα ο δικός μας ο προβληματισμός πιστεύω πως πρέπει να περιστραφεί γύρω από δύο άξονες: Γιατί η Ελλάδα δεν έπαιρνε τόσα χρόνια την πρωτοβουλία για προώθηση της “τασιηνόπιττας” στην επίλυση του προβλήματός μας και πώς προχωρούμε τώρα που την πήρε; Η υφή, το χρώμα και το περιεχόμενο και των δύο αξόνων προβληματισμού συναρτώνται με δύο σημαντι-

κές λέξεις: Ευρωπαϊκή Ένωση.

Υπάρχει μια αλήθεια που διαφαίνεται ακόμα και στις πιο εφημέρες επαφές μας με την Ελλάδα, ότι η σύγχρονη ελληνική κοινωνία έχει εξελιχθεί σε πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής οικογένειας, όχι μόνο γιατί εναρμονίζεται νομικά και θεσμικά αλλά και γιατί η νοοτροπία των πολιτών έχει γίνει και αυτή ευρωπαϊκή. Προβληματίζονται με τα ίδια θέματα που προβληματίζονται οι άλλες ευρωπαϊκές κοινωνίες (ρατσισμός, εθνικές μειονότητες, διάλογος, δημοκρατία, κοινωνία των πολιτών κλπ) και έχουν παρόμοιες προσεγγίσεις με τους υπόλοιπους συμπολίτες της ενωμένης Ευρώπης. Ιδιαίτερα τώρα που επίκειται ρεαλιστικά και η πλήρης οικονομική ενσωμάτωση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ο.Ν.Ε.) τόσο η κυβέρνηση και οι θεσμοί όσο και ο λαός εναρμονίζονται όλο και πιο έκδηλα με την ευρωπαϊκή νοοτροπία. Αν έτσι έχουν τα πράγματα και αυτές δεν είναι μόνο δικές μου διαπιστώσεις, τότε σίγουρα εξηγείται γιατί τώρα (και όχι πριν) πήρε η Ελλάδα την πρωτοβουλία να συστήσει και να προωθήσει την επαναπροσέγγιση των κοινοτήτων της Κύπρου. Μια τέτοια πρωτοβουλία απορρέει φυσιολογικά από τις σύγχρονες ευρωπαϊκές αντιλήψεις και δοξασιές (κουλτούρα) για τη λειτουργία των σύγχρονων πολύ-πολιτισμικών κρατών, που διαμορφώνουν ανάλογα και τη στάση όλων των Ευρωπαϊκών χώρων απέναντι στην Επίλυση “του κυπριακού”.

Τώρα πώς προχωρούμε εμείς στη Κύπρο; Εφόσον η Κυπριακή Δημοκρατία έχει αμετάκλητα δεσμευθεί και προχωρεί να γίνει πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τότε πρέπει να πάρουμε τις αποφάσεις εκείνες που μας εναρμονίζουν με την Ευρωπαϊκή νοοτροπία και όχι μόνο με τον... Ευρωπαϊκό ΦΠΑ.

Εδώ χρειάζεται να ανοίξουμε μια παρένθεση για να διαλύσουμε ένα μύθο που μας πλάσσουν συνεχώς οι πολιτικοί μας ηγέτες (και διαιωνίζουν τα ΜΜΕ), ότι δηθεν η ένταξη μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα μας λύσει το πρόβλημά μας. Ποιο πρόβλημα θα μας λύσει;

Αν το πρόβλημα μας είναι οι αποσχιστικές ενέργειες της τουρκοκυπριακής κοινότητας και η προσφυγιά, τότε ελάχιστα θα επηρεάσει το πρόβλημα η δική μας (σε αντίθεση με εκείνη της Τουρκίας) ένταξη στην ΕΕ και μάλιστα χωρίς λύση του προβλήματος μας - όπως εμείς οι ίδιοι επιμένουμε. Υπάρχει ακόμα και το ενδεχόμενο να το επιδεινώσει. Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έλυσε το πρόβλημα της διαίρεσης του Βελγίου, ούτε το πρόβλημα των Βάσκων, ούτε των Τυρολέζων, ούτε των Καταλανών. Μόνη της η κάθε χώρα μέλος αγωνίζεται να λύσει αυτά τα προβλήματα και θα διδαχθούμε αν σκεφτούμε που βρίσκονται τώρα αυτά τα προβλή-

ματα. Τηλεγραφικά θα λέγαμε πως οι Βέλγοι βαίνουν μάλλον προς την πλήρη διαίρεση, οι Τυρολέζοι περιμένουν την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση για να γίνουν Ευρωπαίοι, απλώς χωρίς να ενταχθούν και στην Ιταλία, ενώ οι Βάσκοι αναμένουν και αυτοί όλο και περισσότερη υποστήριξη από την ΕΕ στα πλαίσια της αναγνώρισης και ενίσχυσης των εθνικών μειονοτήτων. Οι μόνοι από τους πιο πάνω, που φαίνεται να βρήκαν μόνοι τους κάποια λύση, είναι οι Καταλανοί που άκουσα πως λένε χαρακτηριστικά ότι, ενόσω δεν τους υποχρεώνει κανένας να διαλέξουν μεταξύ Καταλονίας και Ισπανίας δεν τους πειράζει να είναι και Καταλανοί και Ισπανοί - και στη συνέχεια να γίνουν και Ευρωπαίοι. Δεν λέω ότι αυτά τα προβλήματα είναι ίδια με το δικό μας (δεν είμαι τόσο απλοϊκός) γιατί λείπει πάνω απ' όλα το στοιχείο της εισβολής - κατοχής. Αλλά σίγουρα μας διδάσκουν ότι η ΕΕ δεν προσφέρει λύσεις σε εσωτερικά προβλήματα εθνικών μειονοτήτων.

Είναι επομένως μάλλον φρούδες οι ελπίδες ότι η ένταξη στην ΕΕ θα μας λύσει το πρόβλημα της επανένωσης της χώρας μας. Αυτό το καθήκον και αυτή την ευθύνη πρέπει να την επωμιστεί εξ' ολοκλήρου η Κυπριακή Δημοκρατία και ο κυπριακός λαός, πριν και μετά την ένταξη. Και αν θέλουμε πράγματι να ενταχθούμε αξιοπρεπώς στην ΕΕ και να μην είμαστε το μαύρο πρόβατο της οικογένειας, πρέπει να επιδιώξουμε την επίλυση του προβλήματος μας σε συνάρτηση με την πολιτική και κοινωνική κουλτούρα, που αναπτύσσει η Ευρώπη, με την οποία όπως διαφάνηκε πιο πάνω ταυτίζεται και η Ελλάδα. Οι εξαγγελίες και διακηρύξεις πρέπει να αντικατασταθούν με συντονισμένες ενέργειες και ουσιαστική δέσμευση να προχωρήσουμε στην επανένωση του λαού της Κύπρου, μέσω της συνεργασίας των δύο βασικών κοινοτήτων που τον συνθέτουν. Η απόφαση του ΔΗΣΥ να ιδρύσει ειδικό γραφείο είναι στο σωστό δρόμο, αν δεν θα μείνει απλά μια επιφανειακή επίδειξη συνταύτισης με τις υποδείξεις χωρίς πρακτικό περιεχόμενο. Το πιο άμεσο και πρακτικό επόμενο βήμα του ΔΗΣΥ ως κυβερνών κόμμα αλλά και η επιδίωξη και πίεση όλων μας, είναι να αναλάβει και η κυβέρνηση τις ευθύνες της. Δεν μπορεί να παραμείνει απλός θεατής στην πιο σημαντική εξέλιξη που μας έχει παρουσιαστεί τα τελευταία χρόνια. Υπάρχουν μερικά επείγοντα μέτρα που πρέπει να πάρει η Κυβέρνηση για να δείξει, τουλάχιστον, ότι ενδιαφέρεται και έμπρακτα υποστηρίζει τη συνεργασία των κοινοτήτων.

Πρώτα-πρώτα είναι απαράδεκτο το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση, τα Ηνωμένα Έθνη και οι Ηνωμένες Πολιτείες διαθέτουν εκατομμύρια για προγράμματα συνεργασίας των δύο κοινοτήτων, ενώ η δική μας Κυβέρνηση δεν έχει προνοήσει

Είναι επομένως μάλλον φρούδες οι ελπίδες ότι η ένταξη στην ΕΕ θα μας λύσει το πρόβλημα της επανένωσης της χώρας μας. Αυτό το καθήκον και αυτή την ευθύνη πρέπει να την επωμιστεί εξ' ολοκλήρου η Κυπριακή Δημοκρατία και ο κυπριακός λαός, πριν και μετά την ένταξη.

καμιά δαπάνη προς αυτή την κατεύθυνση. Δεν στέκει το επιχείρημα: “τ' αφήνουμε αυτά στις μη κυβερνητικές οργανώσεις για να μην προκαλέσουμε την αντίδραση του Ντενκτάς”, γιατί έτσι κι αλλιώς η άρνηση του παράνομου κατοχικού καθεστώτος είναι δεδομένη και οι ΜΚΟ χρειάζονται την ενίσχυση και την ηθική στήριξη της κυβέρνησης. Να δείξει προπαντός η κυβέρνηση - έστω συμβολικά - ότι συμπορεύεται με την ιδέα της συνεργασίας.

Ύστερα η κυβέρνηση μπορεί επιτέλους να πάρει μερικές απλές και απαραίτητες αποφάσεις για να καταδείξει μια αλλαγή νοοτροπίας δικής της και δικής μας. Μπορεί να αλλάξει το περιεχόμενο και το ύφος των επίσημων εκδόσεων διαφώτισης, που διανέμονται από το αρμόδιο τμήμα και το Υπουργείο Εξωτερικών και βρῖθουν από μηνύματα αντιπαράθεσης και πολέμου εναντίων των τουρκοκυπρίων. Μπορεί να επινοήσει και να εφαρμόσει προγράμματα επιμόρφωσης και εκπαίδευσης των λειτουργών της αλλά και του κοινού σε θέματα συνεργασίας μεταξύ διαφορετικών εθνικών ομάδων αλλά και απευθείας μεταξύ ελληνοκυπρίων και τουρκοκυπρίων. Μπορεί να αξιοποιήσει τα ΜΜΕ αλλά και τόσες άλλες διευκολύνσεις και βήματα που της προσφέρονται, για να στείλει το μήνυμα στον λαό ότι το μέλλον της Κύπρου, στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής προοπτικής μας, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις προσπάθειες όλων για την επίτευξη μιας έμπρακτης και λειτουργικής συνεργασίας των δύο βασικών κοινοτήτων στην διακυβέρνηση του τόπου, η οποία θα θεμελιώνεται πάνω σε κοινές αντιλήψεις, κοινά οράματα και κοινά προγράμματα για την πρόοδο της χώρας, της πατρίδας όλων των Κυπρίων.

Η κρίση των διανοομένων και η Ευρώπη

Νιαζί Κιζιλιγιουρέκ

Οι διανοούμενοι, η "τάξη" αυτή που με τον κριτικό της λόγο επηρέασε το κοινωνικό γίγνεσθαι και την μοίρα της ανθρωπότητας βρίσκεται σήμερα σε κρίσιμη κατάσταση. Πολλοί είναι οι λόγοι γι' αυτή την κρίση. Θα κατονόμαζα ωστόσο σαν σημαντικότερο την απουσία της ουτοπίας.

Ο εικοστός αιώνας κατέδειξε πως, οι διανοούμενοι, εκείνοι που πίστεψαν πως ανακάλυψαν τους νόμους της ιστορίας της κοινωνίας και του λόγου, εύκολα πέρασαν στον ολοκληρωτισμό. Όπως γράφει ο Arthur Kestler, οι διανοούμενοι στο όνομα της "Ιστορικής αλήθειας" δεν υπήρξαν σκληροί μόνο απέναντι στους άλλους αλλά και απέναντι στους εαυτούς τους. Για χάρη της "προόδου" της ιστορίας και της "αλήθειας" ήσαν έτοιμοι να θυσιάσουν οποιονδήποτε, περιλαμβανομένου και του εαυτού τους. Σήμερα, ωστόσο, προς το παρόν τουλάχιστον, απουσιάζει εκείνη η αλήθεια που μπορεί να επιβληθεί τόσο στην ιστορία, όσο και στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Αυτονόητες έννοιες του παρελθόντος σήμερα αντικρύζονται σαν δογματικές, κωμικές ή αλαζονικές.

Για να αντιπαλέψει την ελιτιστική ολοκληρωτική γνώση και λόγο κάνει σήμερα την εμφάνισή της η μεταμοντέρνα αγνωστολογία, η οποία περιορίζει την οικουμενικότητα της γνώσης και την οριοθετεί σε έννοιες όπως υποκειμενισμός, τοπικότητα, εθνισμός, κουλτούρα. Η οικουμενική λειτουργία του πνεύματος έχει υποκατασταθεί από την sui generis (μοναδικότητα) της κάθε μιας κουλτούρας ξεχωριστά. Βάσει αυτής της συλλογιστικής ο κόσμος αποτε-

λείται από πάμπολλες μοναδικές κουλτούρες οι οποίες μας καθιστούν ανίκανους να αρθρώσουμε ένα λόγο για το "όλον". Έτσι ο χτεσινός "ιστορικιστής" (historist) διανοούμενος έχει αντικατασταθεί από τον σημερινό "ανιστόρητο" μεταμοντερνιστή διανοούμενο. Ίσως υπάρχει μια διαλεκτική σχέση ανάμεσα σ' αυτούς τους δύο.

Οι παραδοσιακοί οικουμενικοί διανοούμενοι δεν είχαν επίγνωση της υποκειμενικής τους ανάμειξης και θεωρούσαν πως είχαν πλησιάσει πολύ την ατόφια αντικειμενικότητα. κατά συνέπεια δεν μπορούσαν να έχουν επίγνωση της κατά διαστήματα "ιστορικιστικής" (historist) τους προσέγγισης. Η αντίληψη τους για την οικουμενικότητα βασιζόταν στην ιδιοκτησία που θεωρούσαν πως είχαν της ιστορικής αλήθειας. Κατείχαν μία συνταγή για την κάθε περίπτωση. Έτσι υποτίμησαν την διαφορετικότητα. Η κριτική προερχόταν από "έξω" (τον λόγο) και φιλοδοξούσε να "διορθώσει" την "λανθασμένη συνείδηση".

Από την άλλη πλευρά η μεταμοντέρνα συλλογιστική δεν αναγνωρίζει καμιά αντικειμενική αλήθεια, παρά μόνον ανάγει στην θέση της μοναδικής αλήθειας την υποκειμενική. Έτσι συρρικνώνεται στο μηδέν ο χώρος για τον κριτικό λόγο. Κανείς ωστόσο δεν μπορεί να αμφισβητήσει πως αυτή η προσέγγιση καταπολέμησε τον Ευρωκεντρισμό και την αποικιοκρατική νοσηρία των Ευρωπαίων. Από την άλλη πλευρά, δεν ισχύει ασφαλώς η μεταμοντέρνα θεώρηση πως ο κόσμος αποτελείται από διάφορες ομάδες ανθρώπων των οποίων η μοναδικότητα αποτελεί κώλυμα για την αλληλοκατανόηση και κατ' επέκταση δεν επιδέ-

χεται κριτική.

Όπως τόνισε ο Gellner ο μεταμοντέρνος σχετικισμός οριοθετεί την γνώση στα στεγανά της κουλτούρας. Με αυτό τον τρόπο αναιρούνται όποια περιθώρια για κριτικό λόγο. Το σημαντικότερο στοιχείο αυτής της θεώρησης είναι ότι παραγνωρίζει τις ανισότητες στον κόσμο και αντιμάχεται την κάθε προσπάθεια για οικουμενικότητα.

Σίγουρα, σήμερα πια δεν ισχύουν οι απόψεις της αρχαιότητας για τον τρόπο λειτουργίας του ηλιακού συστήματος. Δεν υπάρχει πια μια στατική πηγή φωτός πάνω από όλα και όλους. Έννοιες όπως, η αλήθεια, η δικαιοσύνη, η ανθρωπότητα, θα πρέπει να αντικρυσθούν με πλουραλισμό, από άπειρες οπτικές γωνίες.

Για να μπορέσει σήμερα ο διανοούμενος να ξαναλειτουργήσει πρέπει αφ' ενός να αυτοπεριορισθεί σε ό,τι αφορά την συλλογιστική των αξιών οικουμενικής εγκυρότητας και αφ'ετέρου να μην χαθεί στον λαβύρινθο της σχετικότητας. Η μεγάλη πρόκληση σήμερα είναι να αποστασιοποιηθούμε τόσο από την μεγάλη ουτοπία όσο και από τον τρομακτικό μηδενισμό. Η πορεία του πνεύματος προς το "καλύτερο" δεν θα ξαναπεράσει από "ηρωικές" ανακαλύψεις της "μεγάλης αλήθειας". Για να βγούμε δε από τον λαβύρινθο θα πρέπει να αρπακτούμε από το Μίτο της Αριάδνης, που όπως τον απεκάλεσε ο Σαρτρ δεν είναι τίποτε άλλο από το engagement. Ο διανοούμενος είναι αυτός που μπορεί να έχει engagement. Αυτό το engagement δεν μπορεί να βασισθεί ούτε στην ιδιοκτησία της αλήθειας, ούτε στην φιλοσοφία της ιστορίας. Μου φαίνεται πολύ συνετή η φράση του Ουμπέρτο Εκο ότι μπορούμε να

αγωνιστούμε για μία καλύτερη άποψη. Σήμερα δεν είναι κανείς engaged όπως ο Rubachiew (εκεί όπου ο Rubachiew είναι ο Μπουχάριν), ταυτόχρονα, ωστόσο, δεν μπορούμε να μην "αγωνιστούμε για μία καλύτερη άποψη", ιδιαίτερα σε ένα κόσμο όπου "όλα γίνονται" - anything goes. Ναι πέθανε ο θεός δεν είναι όμως όλα δυνατά. Πάντα θα υπάρχει κάτι που μπορεί να θεωρηθεί καλύτερο. Όσο παράδοξο και αν θεωρείται από πολλούς, από τον Μαρξ προήλθε η εξής φράση: "Εμείς δεν μπορούμε να μεταφέρουμε απ' έξω μία αλήθεια να την προσφέρουμε στον κόσμο και να αναμένουμε να υποκλιθεί μπροστά της". Για να συνοψίσουμε - τόσο αυτοί που πίστεψαν λοιπόν πως ανακάλυψαν τους νόμους του λόγου (πνεύμα) όσο και αυτοί που δεν αναγνώρισαν κανένα μέτρο (Θεό) κατέληξαν με τα διαφορετικά ταξίδια τους στο ίδιο τέρμα - τον μηδενισμό. Σήμερα, όσο ποτέ, είναι επίκαιρο αυτό που επεσήμανε ο Αλμπέρ Καμύ πριν πολλά χρόνια και μας μεταφέρει άκομη πιο πίσω στους Αρχαίους Έλληνες. Να παραδεκτούμε την άγνοια μας, να απαλλαγούμε από τον φανατισμό μας και να δεχτούμε την απουσία του μέτρου, να επανέλθουμε δηλαδή στο "παν μέτρον άριστον".

Στον κόσμο σήμερα κυριαρχεί η τάση εξυπηρέτησης των ιδιαίτερων συμφερόντων. (Βλέπουμε σήμερα μία Ευρώπη να βιώνει όσο ποτέ την εσωστρέφεια της, μία Αμερική να καθορίζει την πολιτική της ανάλογα με τα αυστηρά εθνικά της συμφέροντα). Μετά την κατάρρευση του διπολικού συστήματος, εκμεταλλευόμενες το κενό

εξουσίας, οι διάφορες χώρες αρπάζουν την ευκαιρία να προωθήσουν η κάθε μία τα στενά της συμφέροντα. Γι' αυτό σήμερα πρέπει να τονισθεί, όσο ποτέ, πως είναι η συνείδηση της αλληλοεξάρτησης και όχι της μονόπλευρης προώθησης συμφερόντων, η μόνη οδός που θα αποτρέψει την ολοκληρωτική καταστροφή. Οι διανοούμενοι από την φύση τους είναι οι μόνοι που μπορούν να υπερβούν την μονολιθικότητα (ταξική, εθνική, πολιτιστική). Οι διανοούμενοι είναι εκείνοι που θα φέρουν την ευθύνη για την αποτροπή της κυριαρχίας της μονολιθικότητας, είναι εκείνοι που ταυτόχρονα θα πρέπει να επαγρυπνούν για τον αυξανόμενο εγωκεντρισμό της Ευρώπης. Εδώ και πολλούς αιώνες η Ευρώπη ακούει μόνο την δική της εσωτερική φωνή. Σήμερα αυτό το φαινόμενο έχει κορυφωθεί. Και αυτό, γιατί έχουμε από την μία πλευρά να αντιμετωπίσουμε τον εγωκεντρισμό του κάθε εθνο-κράτους ξεχωριστά και από την άλλη την παραγνώριση που γίνεται εκ μέρους της Ευρώπης, σαν Ένωσης, όλων των υπολοίπων.

Η Ευρώπη του σήμερα είναι ένας χώρος, όπου ο εθνικός ανταγωνισμός εξακολουθεί να είναι ζωντανός. Οι περισσότερες χώρες - μέλη προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν και να αξιοποιήσουν τις διαδικασίες ενοποίησης για προώθηση των ειδικών τους συμφερότων. Έχοντας υπ' όψιν αυτό το δεδομένο, μπορεί κανείς να συμπεράνει πως ο ρόλος των διανοομένων στην Ευρώπη του σήμερα είναι: Να υπενθυμίζει το κάθε Ευρωπαϊκό κράτος για τις ευθύνες του απέναντι στην Ευρώπη

σαν σύνολο, για τις ευθύνες της απέναντι στον κόσμο. Η έννοια της ευθύνης υπό αυτό το φως δεν είναι ηθική κατηγορία, είναι η αναγκαία πολιτική συνείδηση για το φτιάξιμο ενός νέου κόσμου. Η διαδικασία σφαιρικοποίησης δεν θα μπορέσει εφ' όσον στεγανοποιηθεί στο εθνο-κράτος και εθνική κυριαρχία να υπερβεί τον εθνικό ανταγωνισμό. Η πολιτεία που θα βασισθεί στο εθνο-κράτος και εθνική κυριαρχία δεν θα βοηθήσει ούτε στον εξευρωπαϊσμό ούτε στην μετάβαση στην πολυπολιτισμική δημοκρατία. Όπως έγραψε ο Εντγκάρ Μορέν, η Ευρώπη σήμερα πρέπει να βιώσει μία μεταμόρφωση, να γίνει δηλαδή μία κοινωνία πέραν του εθνους και να αποτελέσει μία ενωμένη περιοχή. Ο ρόλος σήμερα του διανοομένου πρέπει να είναι, αφ' ενός να βοηθήσει στο ξεπέραςμα της αναχρονιστικής αντίληψης της εθνικής κυριαρχίας και αφ' ετέρου να εμποδίσει το κτίσιμο ενός σινικού τείχους μεταξύ της Ευρώπης και του υπόλοιπου κόσμου.

Όταν η ευρωπαϊκή ενοποίηση ήταν στα σπάργανα της, στις αρχές της δεκαετίας του '60, εκείνοι που αντέδρασαν πρώτοι ήσαν οι αριστεροί διανοούμενοι, φοβούμενοι πως αυτή η διαδικασία θα αποτελούσε απειλή για την εθνική μας ταυτότητα. Σήμερα εκείνοι που αντιδρούν έντονα στην Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση είναι οι συντηρητικοί με παράδοξο, το ίδιο σκεπτικό. Ωστόσο η Ευρωπαϊκή ταυτότητα, όπως η κάθε ταυτότητα, είναι ενότητα πλουραλιστική (units multiplex). Γι' αυτό δεν απειλείται από τίποτε νέο ή "ξένο".

Ιδού η «Κύπρος», ιδού και το πῆδημα!

**Η ελληνοτουρκική φιλία:
μια βαθιά ιστορική, πολιτική
και δι-εθνική πράξη
ή μια απολίτικη νεοδιεθνική
αφασία;**

Σίας Αναγνωστοπούλου

Τον τελευταίο καιρό, με αφορμή την ατυχή συγκυρία των σεισμών, ξέσπασε ένα αναπάντεχο φαινόμενο: Οι Έλληνες και οι Τούρκοι ξαφνικά και απροσδόκητα φιλιώσαν ή, τουλάχιστον, προσπάθησαν και προσπαθούν να ξεπεράσουν ο ένας τον άλλον σε εκδηλώσεις φιλιώματος, σε εκδηλώσεις που θα άρουν την καχυποψία και τον φόβο που προκαλούσε ο άγνωστος, ο ξένος, συγχρόνως δε και εθνικός εχθρός. Ακόμη κι αν το ελληνοτουρκικό φιλιώμα περιορίζεται απλώς σε ό,τι σημαίνει στην κυριολεξία της η λέξη "φιλιώμα" - χειρονομία άρσης του φόβου για τον άγνωστο, για τον ξένο, μέσα από μία προσπάθεια πλησιάζματος και γνωριμίας, γιατί όχι κατανόησης και αποδοχής - η πρόσφατη ελληνοτουρκική φιλία δημιουργεί ρωγμή - μικρή ή μεγάλη δεν έχει σημασία - στα γενικώς και σχεδόν καθολικά αποδεκτά και από τη μία και από την άλλη μεριά. Αυτή, λοιπόν, τη φιλία, όσο και όποιο βάθος κι αν έχει, όσο κι αν, μελοδραματικές και αλά ριάλιτυ οσού εκδηλώσεις κι αν έχει - που έχει σε πολλές περιπτώσεις - δεν μπορούμε, **καταρχήν**, παρά να τη στηρίξουμε και μάλιστα ανεπιφύλακτα· ιδιαίτερα όλοι αυτοί οι άνθρωποι που εδώ και χρόνια, πολέμησαν, με άλλους τρόπους, λιγότερο κραυγαλέους ούτως ή άλλως φιλιώσαν τους Έλληνες με τους Τούρκους, με την έννοια να κάνουν την Τουρκία λιγότερο άγνωστη, λιγότερο ξένη, γι' αυτό λιγότερο τρομακτική και δραματοποιημένη την εικόνα της.

Η πρόσφατη ελληνοτουρκική φιλία, λοιπόν, στο πλαίσιο της αποδραματοποίησης του εχθρικού, **εθνικού**, ξένου, στο πλαίσιο της γνωριμίας, της αποδοχής της ύπαρξής του, μπορεί να ανοίξει **επιτέλους** ένα μεγάλο παράθυρο, ερμητικά κλειστό μέχρι τώρα από το φόβο της τρομακτικής απειλής αυτού του βάρβαρου ξένου, τόσο που η α-φιλότιτα έμοιαζε να είναι ανάγκη και προϋπόθεση εθνικής επιβίωσης. Το, με πραγματική διάρκεια και όχι συγκυριακό, άνοιγμα όμως ενός τέτοιου παράθυρου προϋποθέτει, αλλά και συνεπάγεται την κατάρριψη πολλών μύθων, αυτών που ήταν και είναι υπεύθυνοι για την υποταγή της ιστορίας και της προοπτικής της περιοχής στη μεταφυσική, δηλαδή στους "Χριστόδουλους". Μύθος πρώτος, ο **εκ γενετής** βάρβαρος, ο **προαιώνιος** εχθρός. Η κατάρριψη του σημαίνει: α) την απαλλαγή της α-φιλότιτας από τα μεταφυσικά στοιχεία του προαιώνιου, του προδιαγεγραμμένου· β) επομένως,

την ακύρωση της α-φιλότιτας ως παράγοντα εθνικής επιβίωσης, πράγμα που διευκολύνει την κατανόηση και την ένταξη της εθνικής αντιπαλότητας και εχθρας στα ιστορικά και πολιτικά συμφραζόμενα της **συγκεκριμένης περιόδου** στην οποία αναδείχτηκε· κατά συνέπεια, στην αποδοχή της φιλίας ως μιας **εξίσου** εθνικής, συλλογικής πολιτικής εκδοχής, σε άλλα ιστορικά και πολιτικά συμφραζόμενα. Μύθος δεύτερος: η Ιστορία, ακίνητη και πάνω από τους ανθρώπους, προδιαγράφει το πεπρωμένο τους. Η κατάρριψη αυτού του δεύτερου μύθου σημαίνει ότι: α) η Ιστορία δεν είναι κοσμογονία, αλλά δημιουργείται **από και για** τους ανθρώπους. Επομένως: τόσο η α-φιλότιτα όσο και η φιλότιτα είναι προϊόντα του ιστορικού χρόνου, τη δε ευθύνη, άμεση ή έμμεση, την έχουν οι άνθρωπινες συλλογικότητες, δημιουργοί της ιστορίας τους· β) η Ιστορία, επειδή ακριβώς καταγράφει την περιπέτεια ανθρώπων και κοινωνιών, έχει πρωτίστως να κάνει με τις προσδοκίες, τις συλλογικές αναπαραστάσεις, τις συλλογικές επενδύσεις και ματαιώσεις των λαών και των κοινωνιών: άρα ο τρόπος που αποφασίζουμε να αντικριστούμε και να αναμετρηθούμε με την Ιστορία, επομένως ο τρόπος που αποφασίζουμε να ξεπεράσουμε την α-φιλότιτα μας και να διαγράψουμε τους όρους τους φιλιώματος μας - δηλαδή να αντιμετωπίσουμε το παρόν και το μέλλον μας - είναι βαθιά και επί της ουσίας πολιτική πράξη.

Ο ρόλος της πρόσφατης ελληνοτουρκικής φιλίας στη διαμόρφωση άλλου κώδικα αναλύσης των ελληνοτουρκικών σχέσεων και αντιμετώπισης των ελληνοτουρκικών προβλημάτων, θα μπορούσε, αν όχι βραχυπρόθεσμα, τουλάχιστον σε μεγαλύτερη προοπτική χρόνου, να είναι καθοριστικός, αποκλειστικός και μόνο όμως υπό τις παραπάνω προϋποθέσεις. Ξεφεύγοντας, για πρώτη φορά, από τις περιπέτειες που η ακινησία και η μεταφυσική αντιμετώπιση της ιστορίας επιβάλλει, η τουρκική και η ελληνική κοινωνία θα μπορούσαν να αναλάβουν την πολιτική ευθύνη της ιστορικής τους περιπέτειας και της προοπτικής. Να αναλάβουν με λίγα λόγια, **την ευθύνη** της, μεταξύ τους, ειρήνης, ή και της σύγκρουσης τους ακόμη, ως προοπτικής της δικής τους περιπέτειας. Ωστόσο, για να στεριώσει η ελληνοτουρκική φιλία με τέτοιες προϋποθέσεις, να αποκτήσει κατά συνέπεια δυναμική ανατροπής των μέχρι τώρα όρων διάρθρωσης των ελληνοτουρκικών σχέσεων και των

όρων αντιμετώπισης των ελληνοτουρκικών προβλημάτων, πρέπει κατεξοχήν να εντάσσεται στο πλαίσιο μιας πολιτικής, για την οποία η φιλία συνιστά πολιτική πράξη συλλογικής ευθύνης, μπροστά στο παρελθόν, το παρόν και το μέλλον· πράξη που δεν προκύπτει από συνείδηση αδυναμίας και αδιεξόδου μπροστά σ' ένα παρόν και μέλλον που άλλοι καθορίζουν, αλλά από συνείδηση γνώσης της ιστορίας, άρα από συνείδηση δύναμης να κατανοηθούν, να χωνευτούν τα *πως* και τα *γιατί* της ιστορίας, δύναμης να ελεγχούμε εμείς το παρόν και το μέλλον μας.

Η ελληνοτουρκική φιλία σίγουρα είναι καλό πράγμα, με την ηθική του όρου έννοια. Το στοίχημα όμως, για το τι είδους και τι αναφορών φιλία θέλουμε, δεν παίζεται σε ηθικό, αλλά σε πολιτικό επίπεδο. Αν αυτή η φιλία, από τη μία μεριά, προκύπτει ως αποτέλεσμα των νέων, ισοπεδωτικών αναγνώσεων της ιστορίας, σύμφωνα με τις οποίες δεν υπάρχει αντικειμενικότητα στην ιστορία, αλλά όλα είναι υποκειμενικά, δεν δεσμεύεται κανείς από τη θέση που παίρνει απέναντι στην ιστορία· από την άλλη μεριά, είναι προϊόν αφασίας των λαών που πείστηκαν ότι, έτσι κι αλλιώς, δεν μπορούν να γράψουν ιστορία, άρα δεν δεσμεύει η στάση που κρατάει κανείς απέναντι στο παρόν και το μέλλον του, τότε αυτή η φιλία ανάγεται σε εξίσου μεταφυσικό, με τη μέχρι τώρα εθνική α-φιλότιτα, επίπεδο. Η μεταφυσική τούτη φιλία ούτε δεσμεύει ούτε στρατεύει, ούτε μάχιμους πολίτες δημιουργεί ούτε πολιτική συνείδηση για το παρελθόν, παρόν και μέλλον διαμορφώνει. Ανθρώπους υποταγμένους στη μοίρα τους φτιάχνει, υποταγμένους στη νέα μεταφυσική, κοσμογονική, δηλαδή εξ' αποκαλύψεως - βλ. Αμερικανική αποκάλυψη - ιδεολογία, αυτή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έτσι όπως αυτά χρησιμοποιούνται τελευταία για το διαχωρισμό των εθνών σε καλά και σε κακά, έτσι όπως χρησιμοποιούνται για τη νομιμοποίηση της εξαφάνισης των κακών εθνών και τη δικαίωση των καλών. (Η έννοια τους περιούσιου, λαού, έθνους ή κράτους - δεν έχει σημασία - δεν πρόκειται φαίνεται να εκλείψει ποτέ από την Ιστορία).

Αν επιμένω τόσο πολύ στις πολιτικές αναφορές της ελληνοτουρκικής φιλίας, είναι γιατί θεωρώ πολύ σημαντικό το να **στρατευτεί** κανείς όχι απλώς υπέρ της φιλίας, κυρίως υπέρ της διαδικασίας του φιλιώματος

γιατί η διαδικασία είναι αυτή που δεσμεύει. Και όταν λέω να στρατευτεί στη διαδικασία, εννοώ: ευθύνη πολιτικής απέναντι στην Ιστορία. Για παράδειγμα (το πιο απλό και αθώο φαινόμενικά), έλλειψη ευθύνης, έλλειψη συνείδησης στρατεύσης δείχνει η υποστήριξη της ελληνοτουρκικής φιλίας - του φιλιώματος με την ταυτόχρονη χρήση όρων, όπως Ελλαδίτης, Ελλαδικός, ελλαδικό κράτος κλπ - αλήθεια που οφείλεται η διάδοση των όρων αυτών τα τελευταία χρόνια, από τα πλέον επίσημα χείλη, πολιτικών και καθηγητών πανεπιστημίου, μάλιστα και ιστορικών, και μάλιστα όλων ακραιφνών υποστηρικτών της ελληνοτουρκικής φιλίας. Αν αυτή η, έστω και ασυνείδητη, αναπαραγωγή των όρων που ακριβώς νομιμοποίησαν την εθνική α-φιλότιτα στο πλαίσιο μάλιστα της διαδικασίας του φιλιώματος δεν δείχνει κραυγαλέα έλλειψη ευθύνης, τότε τι μπορεί να σημαίνει η λέξη ευθύνη; Κατάρριψη οποιασδήποτε έννοιας προσωπικής ευθύνης και στρατεύσης και υποθέτηση μιας εντελώς χαροχαρούμενης και χαβαλεδιάρικης άποψης περί πολιτικής δείχνει η στάση όλων αυτών των δημοσιογράφων και άλλων που σκοτώνονται για την ελληνοτουρκική φιλία, ως απλό όμως εργαλείο εκουγχρονισμού στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, αφού η υποστήριξη της όχι μόνο δεν συνεπάγεται έναν άλλο λόγο, αντιθέτως την αναπαραγωγή του ίδιου λόγου που νομιμοποιεί την αφιλότιτα. Τα παραδείγματα είναι πάρα πολλά, το πιο κραυγαλέο βέβαια απ' όλα είναι ο χαβαλές που γίνεται **επί της ουσίας** με το Χριστόδουλο. Η ελληνοτουρκική φιλία, λοιπόν, στη νεοδιεθνοιστική της, στην εργαλειακή της εκδοχή προσωπικά μπορεί να μην με βρίσκει αντίθετη (στο επίπεδο και μόνο ότι από την έχθρα προτιμώ τη φιλία, στο επίπεδο δηλαδή των ρεφλέξ), δεν μπορεί όμως να με στρατεύσει, γιατί ως προς το ουσιαστικό, το πολιτικό, διαφωνώ ριζικά. Και τούτο διότι η νεοδιεθνοιστική προδιαγραφών φιλία, δεν μπορεί να δημιουργήσει αναπαραστάσεις και συμβολισμούς που προκύπτουν από τη γνώση και αποκωδικοποίηση του παρελθόντος και από την πολιτική αγωνία για ένα καλύτερο αύριο. Δεν διαμεσολαβεί από εκείνα τα στοιχεία που ενεργοποιούν, συλλογικοποιούν, στρατεύουν πολιτικά την κοινωνία.

Αυτή η πολιτική μου διαφωνία εντείνεται από το γεγονός ότι μεγάλο μέρος τους χρόνου μου το περνά στην Κύπρο. Επειδή θεωρώ ότι το κατεξο-

χίν πεδίο στο οποίο θα δοκιμασθεί το βάθος και το πολιτικό περιεχόμενο της ελληνοτουρκικής φιλίας είναι το κυπριακό, η αγωνία για την ανάγκη μιας φιλίας-στράτευσης γίνεται πιο άμεση και επιτακτική. Και τούτο διότι στο κυπριακό ακριβώς ενσαρκώνονται σήμερα οι μύθοι και οι πραγματικότητες δύο, περίπου αιώνων, άρα σ' αυτό κατεξοχήν "παίζεται" το στοίχημα της προοπτικής για την περιοχή και, μάλιστα το ποιας προοπτικής. Το κυπριακό είναι δύσκολο και πολύπλοκο πρόβλημα, όχι μόνο για τους προφανείς, πολυσυζητημένους και οποσδήποτε σοβαρούς λόγους - πολιτική Αμερικής κλπ., αλλά διότι από το 1922 και μετά, η συνάντηση Ελλήνων και Τούρκων, με όλο το βάρος των "εθνικών αποσκευών" που κουβαλάνε οι μιν και οι δε, γίνεται πάνω σ' αυτό το νησί. Το κυπριακό είναι ένα πρόβλημα ιστορικό αλλά και σύγχρονο, είναι ένα πρόβλημα πολιτικό, η λύση του οποίου θα σηματοδοτήσει - όπως άλλοτε αυτό της Μικράς Ασίας - τις ελληνοτουρκικές σχέσεις για τον 21ο αιώνα. Στην Κύπρο μέλλει, κατά τη γνώμη μου, να αποδειχτούν τα όρια τόσο του βάθους της φιλότητας, Ελλήνων και Τούρκων, όσο και του μεγέθους της στράτευσης στο όνομα του καλύτερου αϊριου.

Οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι κέρδισαν σίγουρα το ιστορικό στοίχημα της ελληνικότητας και της τουρκικότητας τους αντιστοίχως, παραμένει όμως ανοιχτό το στοίχημα της **κυπριακότητας** του χώρου τους, μ' άλλα λόγια το στοίχημα του ξεπεράσματος της αφιλότητας ως παράγοντα εθνικής επιβίωσης, του ξεπεράσματος της προαιώνιας εχθρότητας Ελλήνων και Τούρκων, της δημιουργίας εντέλει συμβολισμών και αναπαραστάσεων, όπου η ελληνικότητα και η τουρκικότητα δεν δημιουργούν ρήξη αλλά σύνθεση (!). Τα πράγματα, όμως, στην Κύπρο, και ως προς την Κύπρο προς το παρόν εξακολουθούν να εξελίσσονται σε άλλο χρόνο, κάτι που βάζει σε δοκιμασία επί της ουσίας την ελληνοτουρκική φιλία. Σε ό,τι αφορά καταρχήν την Τουρκία και το Ντενκτάς το κυπριακό δεν φαίνεται, ακόμη τουλάχιστον, να αποδεσμεύεται από τα "εθνικά συμφραζόμενα" της αφιλότητας που το δημιούργησαν. Η Κύπρος, για την πολιτική Τουρκίας και Ντενκτάς, συνιστά παράγοντα φιλιώματος με τους Έλληνες, μόνο υπό τον όρο αποδοχής του καθεστώτος που δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα της αφιλότητας Ελλήνων-Τούρκων, Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων. Μέσα από μία πολύ-

πλοκη, αμφίδρομη σχέση, που οι όροι της άλλοτε ορίζονται από την Τουρκία άλλοτε από το Ντενκτάς, η Τουρκία αντιμετωπίζει τη λύση της κυπριακότητας - **ομοσπονδία** - ως υπονόμηση της εθνικής ιδεολογίας και πολιτικής της. Και τούτο γιατί η αποδοχή της ομοσπονδίας από τη μεριά της Τουρκίας θα σήμαινε: απονομιμοποίηση της τουρκοποίησης ενός μέρους του χώρου, απονομιμοποίηση της κατάκτησης ως εθνικής πολιτικής, απονομιμοποίηση του Ντενκτάς ως αρχηγού ενός τουρκοκυπριακού κράτους, απόνομιμοποίηση της διχοτόμησης ως εθνικής πολιτικής εντέλει απονομιμοποίηση της αφιλότητας ως παράγοντα εθνικής επιβίωσης των Τουρκοκυπρίων στο κυπριακό έδαφος. Κι ενώ μέχρι κάποια περίοδο, η Τουρκία επέβαλλε πολιτική στους Τουρκοκύπριους, σήμερα φαίνεται ότι ο Ντενκτάς υποβάλλει πολιτική στην Τουρκία. Η ομοσπονδία κατεξοχήν πλήττει την "εθνική πολιτική" του Ντενκτάς, υπονομεύει τον εθνικό του ρόλο. Η Τουρκία, παρά το γεγονός ότι το κυπριακό έχει εγκλωβίσει την εξωτερική πολιτική της, επιμένει, υπό την πίεση και του Ντενκτάς, να το αντιμετωπίζει με όρους "εθνικής αντιπαλότητας" των αρχών του αιώνα: η κυπριακότητα των Τουρκοκυπρίων εξασφαλίζεται μέσα από την αφιλότητα με τους Ελληνοκύπριους, επομένως την υπονόμηση της Κυπριακής Δημοκρατίας και όχι μέσα από την ενσωμάτωσή τους σ' αυτήν.

Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα και την Κυπριακή Δημοκρατία, η κατάσταση φαίνεται να είναι καλύτερη: είναι και επί της ουσίας όμως; Η ομοσπονδία, αντιμετωπιζόμενη ως δυνατή λύση και από τις δύο μεριές, φαίνεται σαν να προκύπτει μέσα από τη διαδικασία φιλιώματος Ελλήνων-Τούρκων: η κυπριακότητα φαίνεται σαν να συνιστά το στοιχείο πολιτικής συναίνεσης Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων, το στοιχείο ξεπεράσματος όλων αυτών των στοιχείων που συγκρότησαν και εδραίωσαν την αφιλότητα. Είναι όμως έτσι; Εδώ ακριβώς βρίσκεται το πρόβλημα! Παρακολουθώντας από πιο κοντά την εξέλιξη του κυπριακού σε σχέση τόσο με την ελληνική όσο και με την κυπριακή πολιτική, διαπιστώνουμε ότι η ομοσπονδία προκύπτει ως λύση ανάγκης, επιβεβλημένη από την Αμερική, λόγω του Κυπριακού αδιεξόδου. Με λίγα λόγια, και τραβώντας ίσως τη λογική του κυριάρχου στα άκρα, καταλήγουμε εύκολα στο συμπέρασμα ότι: είτε η ομοσπονδία

είτε η διχοτόμηση είτε η οποιαδήποτε άλλη πολιτική συνιστούν εξίσου πιθανές λύσεις, αρκεί να εγγραφούν στο αμερικανικό πολιτικό σχέδιο για την περιοχή και να μην συγκρούονται μ' αυτό. Και φτάνουμε σ' αυτό το συμπέρασμα, διότι η στράτευση υπέρ της ομοσπονδίας σημαίνει μεγάλες δεσμεύσεις απέναντι στο πως στεκόμαστε απέναντι στο ελληνοτουρκικό αλλά και κυπριακό παρελθόν, παρόν και μέλλον. Ξέρουμε δηλαδή και παίρνουμε την ευθύνη γι' αυτά που λέμε και γι' αυτά που πολεμάμε: Έτσι, για παράδειγμα, η χρήση του όρου ελλαδικός ακυρώνει την ουσία της ομοσπονδίας: οι δηλώσεις των Ελλήνων πολιτικών στην Κύπρο "περί προωθημένου φυλακίου του Ελληνισμού" (πότε θα απαλλαγούμε άραγε από το μελοδραματισμό και την κοινοτοπία;) ακυρώνει την ομοσπονδία, όπως επίσης την ακυρώνουν οι δηλώσεις του πρέσβη της Κύπρου στην Ελλάδα και όχι μόνο, άπειρων όσων κόπτονται για την ελληνοτουρκική φιλία, όταν δηλώνει υπερήφανα ότι οι Κύπριοι είναι πρώτα Έλληνες και μετά Κύπριοι, αυτός, ο εκπρόσωπος της Κυπριακής Δημοκρατίας που παλεύει για την ομοσπονδία. Ακυρώνεται όμως η ουσία της ομοσπονδίας κι από αυτούς που, στο όνομα της και κυρίως στο όνομα της ελληνοτουρκικής φιλίας, αγνοούν, παραποιούν την ιστορία της Κύπρου και του κυπριακού, θεωρώντας ότι η ιστορία της Κύπρου είναι θέμα διαφόρων ταυτοτήτων, θέμα πολυπολιτισμικότητας και πολυπολι-δεν ξέρω κι εγώ τι άλλο (λες και οι άνθρωποι αποφασίζουν να σκοτωθούν και να σκοτώσουν για πλάκα), καθιστώντας την ομοσπονδία μια απλή, ρεαλιστική λύση, ενταγμένη στη λογική της μεταμοντερνικότητας, αφαιρώντας της όλες τις ιστορικές και πολιτικές αναφορές.

Η ομοσπονδία τελικά μοιάζει, σύμφωνα με τα παραπάνω, να είναι μια άλλης μορφής αφιλότητα, μια τακτική υποχώρηση μπροστά στον επικίνδυνο, άγνωστο, αλλά πάντα εθνικό εχθρό. Στην Κύπρο, ο κυριάρχος πολιτικός λόγος χαρακτηρίζεται από διγλωσσία, αντίξια, αν δεν την ξεπερνάει, αυτής που χαρακτηρίζει τον πολιτικό λόγο της "Μητέρας-Πατρίδας": άλλος ο "εθνικός, ελληνικός λόγος" άλλη η πολιτική, κυπριακή στρατηγική. Η **κυπριακότητα** (ως ελληνοκυπριακή-τουρκοκυπριακή σύνθεση) δεν υπάρχει, απλώς η ομοσπονδία ανακλά ένα βεβιασμένο φίλιωμα Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων, με τους όρους όμως της προηγούμενης αφιλότητας: η

κυπριακότητα ως προϋπόθεση για τη διασφάλιση της ελληνικότητας του κράτους. Έτσι, η ομοσπονδία, δεν δημιουργεί άλλους συμβολισμούς, δεν δημιουργεί προϋποθέσεις στράτευσης, δεν είναι αποτέλεσμα της συνειδητής Ανεξαρτησίας της Κύπρου. Δεν έχει αποκτήσει, στον κυπριακό πολιτικό λόγο, εκείνο το ιδεολογικό περιεχόμενο που θα την καταστήσει λύση επαναστατική, αναπρεπτική της διχοτόμησης και της σύγκρουσης, μία λύση που θα δικαιώνει τον Αγώνα Ανεξαρτησίας του νησιού. Ο εθνικός **κυπριακός** λόγος επικεντρώνεται ακόμη στην **ελληνικότητα** των Ελληνοκυπρίων - λες κι αυτό δεν έχει λυθεί, λες κι αυτό να αμφισβητείται από κανέναν! Πράγμα που σημαίνει ότι το κυπριακό μεταφέρεται στα δεδομένα του πρώτου μισού του 20ου αι., έτσι η ομοσπονδία καταντάει να σημαίνει αναγκαστική υποχώρηση του Ελληνισμού, για επιβίωση και όχι **νίκη των Κυπρίων**. Βεβαίως αυτή η συνειδηση τακτικής υποχώρησης του ελληνισμού εντείνεται και εδραιώνεται από τις δηλώσεις, τους λόγους και τις παρεμβάσεις που κάνουν οι Έλληνες - αυτοί οι εκπρόσωποι του Κέντρου - όταν έρχονται στην Κύπρο. Είναι παράδοξο, αλλά και οι "εθνοπατέρες" και οι φανατικοί "ελληνοτουρκόφιλοι" έχουν την ίδια επιδραση στην Κύπρο: ως Κέντρο λειτουργούν, ως Κέντρο διαμορφώνουν τους όρους της ελληνικότητας (ή της κυπριακότητας των Κυπρίων - αξίζει πραγματικά τον κόπο να ζησει κάποιος ένα διάστημα στην Κύπρο, γιατί μόνο έτσι θα διαπιστώσει ό,τι δεν περιγράφεται: τι σημαίνει Εθνικό Κέντρο, τι σημαίνει ελληνοτουρκική φιλία, τι σημαίνει αχταρμάς, τι σημαίνει δεν στρατεύομαι για τίποτε, αλλά "παγκοσμιοποιούμαι" τι σημαίνει "έχω χάσει οποιοδήποτε μπουσούλα").

Σε ό,τι αφορά τους ίδιους τους Κυπρίους (Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους), να παραθέσω, αντί άλλης ανάλυσης, παραφρασμένο ένα απόσπασμα από το Πορτρέτο ενός Καλλιτέχνη του Τζέημ Τζόυς: "Δεν θα υπηρετήσω ό,τι δεν πιστεύω πλέον, είτε αυτό λέγεται (...) πατρίδα μου, είτε εκκλησία μου: και θα προσπαθήσω να εκφραστώ με έναν τρόπο ζωής (...), χρησιμοποιώντας για την άμυνά μου τα μόνα όπλα που επιτρέπω στον εαυτό μου να χρησιμοποιήσει - **σιωπή, εξορία, και πονηριά**".

Η μετατροπή της Κυπριακής Δημοκρατίας σε ελληνοκυπριακό κράτος

Ζήνωνα Ποφαΐδη

Συχνά παραγνωρίζεται το γεγονός ότι στην ηγεσία της νεοσύστατης Κ.Δ. βρέθηκαν το 1960 οι αρχηγοί του ενωτικού και διχοτομικού αγώνα, από ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής πλευράς αντίστοιχα.

Πολύ συχνά οι ανθρώπινες ενέργειες - ατομικές, κοινωνικές και πολιτικές - παράγουν αποτελέσματα απροσδόκητα ή έχουν κατάληξη πολύ διαφορετική από τους σκοπούμενους στόχους. Ακόμα και καλά σχεδιασμένες πολιτικές καταλήγουν πολλές φορές σ' αντίθετες από τις επιδιωκόμενες κατευθύνσεις. Πολύ περισσότερο η διαπίστωση αυτή ισχύει στην περίπτωση σημαντικών ενεργειών ή πολιτικών που στηρίζονται σ' εκτιμήσεις βουλευτικής φύσεως, με υπόστρωμα το συναισθηματικό στοιχείο και το εξυποκειμενικευμένο δίκαιο. Ιδιαίτερα, σε περιβάλλοντα ανταγωνιστικά οι ενέργειες ενός φορέα αναπόφευκτα προκαλούν τις αντιδράσεις άλλων φορέων, με αποτέλεσμα τη δημιουργία συγκρουσιακού κλίματος, οπότε η παρέμβαση τρίτων, μη εξ αρχής υπολογισμένων συντελεστών ν' αποκτά δεσπόζοντα ρόλο.

Ο αγώνας της ΕΟΚΑ οδήγησε στη δημιουργία του κυπριακού κράτους, γιατί κινητοποίησε τις τουρκοκυπριακές χωριστικές αντιδράσεις και προκάλεσε την ανάμιξη της Τουρκίας, συνεπικουρούμενης βέβαια από την βρετανική αποικιοκρατία. Η Κυπριακή Δημοκρατία ως δικοινοτικό κράτος, από τη μέρα της ίδρυσής του δεν έγινε ποτέ δεκτή από την ελληνική πλειοψηφία του νησιού. Για τους τουρκοκύπριους και την Τουρκία αποτελούσε ίσως, ένα βήμα προς τα μπρος,

γιατί επανέφερε, με τη συνθήκη εγγυήσεως, την Τουρκία στο κυπριακό έδαφος, μια αξίωση που, όπως είναι γνωστό, η Τουρκία είχε εγκαταλείψει με τη συνθήκη της Λωζάνης. Ωστόσο, ούτε οι τουρκοκύπριοι ήταν ιδιαίτερα ενθουσιασμένοι με την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας προς την οποία δεν έτρεφαν ιδιαίτερη εμπιστοσύνη, φοβούμενοι πάντα την ελληνική πλειοψηφία.

Η Κυπριακή Δημοκρατία ξεκίνησε την ζωή της μέσα σε κλίμα έντονης καχυποψίας, το οποίο τα δυο συστατικά της μέρη δεν κατάφεραν να ξεπεράσουν. Συχνά παραγνωρίζεται το γεγονός ότι στην ηγεσία της νεοσύστατης Κ.Δ. βρέθηκαν το 1960 οι αρχηγοί του ενωτικού και διχοτομικού αγώνα, από ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής πλευράς αντίστοιχα.

Η έλλειψη εμπιστοσύνης και η καχυποψία που χαρακτήριζαν τις πρώτες μέρες της ανεξαρτησίας δεν αμβλύθηκαν, αλλά αντίθετα έγιναν μόνιμα χαρακτηριστικά της κυπριακής πολιτικής ζωής, με κατάληξη τις διακοινοτικές συγκρούσεις του 1963-64. Ο νυν πρόεδρος της Δημοκρατίας Γλαύκος Κληριδης περιγράφει με αρκετή σαφήνεια το κλίμα που επικράτησε. «Στην Κύπρο και οι δυο πλευρές σωστά διαβασαν τα σημάδια της επερχόμενης πολιτικής θύελλας, σωστά εκτίμησαν ότι θα οδηγούσε σε βία, αλλά αντί να εκτονώσουν την ένταση που συσσωρευόταν, τη χειροτέρευσαν με πρόωρες πράξεις για να μεταβάλουν αυτό που είχε συμφωνηθεί, με την απόρριψη πρακτικών λύσεων που θα προλάβαιναν τη συνταγματική κρίση, με την επιμονή σε ό,τι είχε συμφωνηθεί έστω κι αν ήταν παράλογο και δύσκολο να εφαρμοσθεί, με αδιάλλακτες στάσεις, με δημόσιες αντεγκλήσεις, πέφτοντας στην ίδια τους την παγίδα να προποιούνται τους εντελώς αθώους τη στιγμή που δακτυλόδειχναν την άλλη πλευρά σαν τη μόνη ένοχη»¹.

Ο τόπος είχε φυσικά εξέλθει από τα οδυνηρά γεγονότα του 1955-59, του ελληνικού ξεσηκωμού ενάντια στην αποικιοκρατία και της τουρκοκυπριακής αντίστασης ενάντια στην Ένωση. Οι δυο αντίπαλοι εθνικισμοί βρίσκονταν σε έξαρση, ενώ ελάχιστες δυνάμεις υπήρχαν που να λειτουργούν κατευναστικά. Η συναισθηματική έλξη του εθνικισμού ήταν σαρωτική. «Στα πλαίσια της Κ.Δ. οι ελίτ και των δυο κοινοτήτων παρεμπόδιαν την «Κυπροποίηση» του λαού, τον απεγκλωβισμό δηλαδή των ανθρώπων από «μέλη» μιας κοινότητας και τη μετατροπή τους σε «πολίτες» του κρά-

τους»².

Την «κυπροποίηση» όμως, δεν την παρεμπόδιαν απλώς και μόνο οι κυρίαρχες ελίτ των δυο κοινοτήτων. Τα έντονα χωριστικά χαρακτηριστικά στοιχεία του συντάγματος της Ζυρίχης επέτειναν τις αντιπαράθεσεις και έφεραν με οξύτερο τρόπο στην επιφάνεια την έννοια των χωριστών κοινοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι κοινότητες, όμως, εμβαπτισμένες τώρα μέσα στον εθνικισμό, σ' ένα πολιτειακό και κοινωνικό καθεστώς, ολότελα διαφορετικό, αποκτούσαν άλλη δυναμική που δεν οδηγούσε στην «κυπροποίηση» αλλά σ' αντίθετες κατευθύνσεις.

Παράλληλα οι μητέρες πατριδες, ακολουθώντας αντιφατικές προσεγγίσεις, προέτρεπαν από τη μια σε αυτοσυγκράτηση ενώ ταυτόχρονα εκπαίδευαν τις παραστρατιωτικές δυνάμεις που οργάνωναν οι ηγέτες των δύο κοινοτήτων.³

Με το ξέσπασμα των διακοινοτικών ταραχών, η τουρκοκυπριακή ηγεσία (ο αντιπρόεδρος Κουτσιούκ, οι τ/κ υπουργοί, βουλευτές) αλλά και οι δημόσιοι υπάλληλοι εγκατέλειψαν τα αξιώματά και τις θέσεις που κατείχαν, επιδιώκοντας ίδρυση ξεχωριστού κράτους. Ο δρ. Κουτσιούκ ανακοίνωσε ότι δεν ήταν πλέον αντιπρόεδρος της Δημοκρατίας, αλλά πρόεδρος του τουρκικού κράτους της Κύπρου.

Κι όταν ακόμα επιτεύχθηκε κατάπαυση του πυρός την οποία επέβλεπε διεθνής ειρηνευτική δύναμη οι τ/κ αξιωματούχοι της Κ.Δ. δεν επέστρεψαν στις θέσεις τους, αρνούμενοι τη νομιμότητα της Κ.Δ.

Η διεθνής νομιμότητα περνά στα χέρια των ελληνοκυπρίων

Με την προσφυγή της Κυπριακής Κυβέρνησης στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, η κυπριακή και ελληνική αντιπροσωπεία πέτυχαν στις 4 Μαρτίου 1964 την έγκριση ψηφίσματος το οποίο αν και δεν ικανοποιούσε σημαντικά αιτήματα της κυπριακής κυβέρνησης, ήταν κεφαλαιώδους σημασίας για το κυπριακό και τη μετέπειτα εξέλιξη της Κ.Δ. Ο

Παράλληλα οι μητέρες πατρίδες, ακολουθώντας αντιφατικές προεργασίες, προέτρεπαν από τη μια σε αυτοσυγκράτηση ενώ ταυτόχρονα εκπαίδευαν τις παραστρατιωτικές δυνάμεις που οργάνωναν οι ηγέτες των δύο κοινοτήτων.

Μιλτιάδης Χριστοδούλου, στενός συνεργάτης του προέδρου Μακαρίου προβαίνει στην ακόλουθη εκτίμηση, που αντανάκλα την ανακούφιση της ελληνικής πλευράς στην Κύπρο: «Η επιτυχία της κυπριακής κυβέρνησης στο Συμβούλιο Ασφαλείας συνίστατο στο ότι το ψήφισμα αποτελούσε ανασχετικό παράγοντα της τουρκικής επιδρομικής πολιτικής, αναγνωριζόταν η κυβέρνηση της Κύπρου, με την τότε σύνθεση της - χωρίς τον Τούρκο αντιπρόεδρο και τους Τούρκους υπουργούς - ως η νόμιμη κυβέρνηση της Κύπρου...»⁴

Από τότε, ουσιαστικά, η διεθνής νομιμότητα με αφετηρία το ψήφισμα 186 (1964) του Σ.Α. του ΟΗΕ περνά στα χέρια της ελληνικής κοινότητας η οποία εκπροσωπεί, αποκλειστικά πα, το κυπριακό κράτος. Το συνεχιζόμενο από τότε αδιέξοδο στο κυπριακό μαζί με την ντε φάκτο διχοτόμηση που ακολούθησε τα γεγονότα του 1974, μετέτρεψαν την Κ.Δ. σε ελληνοκυπριακό κράτος. Μονολότι οι διεθνείς πτυχές του κυπριακού παραμένουν ανοικτές και παρά το γεγονός ότι η διεθνής κοινότητα εξακολουθητικά καλεί τις δυο πλευρές να συνεργαστούν για μια τελική ρύθμιση του ζητήματος, η λειτουργία της Κ.Δ. από

το 1964 διέπλεσε συνειδήσεις και πραγματικότητες που ενίσχυσαν το χαρακτήρα της ως ομοιογενούς πακρτικού μορφώματος.

Η ξεχωριστή ταυτότητα της ελληνικής κοινότητας της Κύπρου

Οι σύγχρονες εξελίξεις δεν καθόρισαν το χαρακτήρα της ελληνικής κοινότητας της Κύπρου. Απλώς συνέβαλαν στην διαμόρφωση της,

γιατί βρήκαν το κατάλληλο ιστορικό υπόβαθρο. Όπως και σε άλλα μέρη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, με το σύστημα του μιλλέτ, η κεντρική διοίκηση διαμεσολαβείτο από σχετικά αυτόνομες εθνοθρησκευτικές κοινότητες. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια η ορθόδοξη εκκλησία κατείχε όχι μόνο τη θρησκευτική ηγεσία, αλλά ανέλαβε, επίσης, μια σειρά από κοσμικές εξουσίες. Το «αυτοκέφαλο» καθεστώς της εκκλησίας της Κύπρου (το οποίο είχε παραχωρήσει από τον 5ο μ.Χ. αιώνα ο αυτοκράτορας Ζήνων) προσέδιδε σ' αυτή αυτονομία και ιδιαίτερο κύρος, που βέβαια αξιοποιούσε η ίδια προς όφελος των δικαιωμάτων και της εξουσίας της. Το αυτοκέφαλο της εκκλησίας της Κύπρου υπήρξε καθοριστικό και πολυσήμαντος παράγοντας στην ιστορική πορεία του τόπου. Στηριγμένη στο κύρος και την αυτονομία της η εκκλησία διαδραμάτισε κεντρικό ρόλο στην εξέλιξη και τη διάπλαση της ελληνικής κοινότητας. Όπως παρατηρεί ο Francois Crouzet το αυτοκέφαλο της κυπριακής εκκλησίας συνέβαλε στη συγκόλληση των θρη-

σκευτικών πεποιθήσεων των ελλήνων κυπρίων με την εθνοτική τους ταυτότητα. «Προσάρμοσε με τέλειο τρόπο τη θρησκευτική οργάνωση περιχαρώνοντας τη κοινότητα των λαϊκών». ⁵ Μ' αυτό τον τρόπο η εκκλησία κατάφερε να γίνει ο αυθεντικός και άμεσα διακριτός εκφραστής της ελληνοκυπριακής κοινότητας.

Η έννοια της «περιχαράκωσης» είναι ιδιαίτερα χρήσιμη γιατί μέσα στην ιστορική διαδρομή, ακόμα και στα πιο πρόσφατα χρόνια, πολλά πράγματα γίνονται ευκολότερα εξηγήσιμα. Μέσα στα πλαίσια της κοινότητας και υπό την ηγεσία της εκκλησίας με τις γνωστές της δοξασίες και πρακτικές, η έννοια του πολίτη δεν μπορούσε εύκολα ν' αναπτυχθεί. Τόσο στα μάτια της εκκλησιαστικής ηγεσίας, αλλά και του ίδιου του «ποιμνίου», «μεγαλύτερη σημασία αποκτούσε η ιδιότητα του μέλους της κοινότητας, αναπόσπαστο μέρος της οποίας ήταν τα ήθη και έθιμα, η παράδοση, τα σύμβολα και μύθοι της, παρά η ανάπτυξη νεωτερικού δημοσίου πνεύματος (civic spirit).

Η πρακτική της αρχαίας εκκλησίας

της Κύπρου να διεξάγει εκλογές για την ανάδειξη των επισκόπων και αρχιεπισκόπου διαδραμάτισε, τουλάχιστο, στα χρόνια της Αγγλοκρατίας, συνεκτικό ρόλο, συμβάλλοντας στην ανάδειξη της ελληνικής κοινότητας ως διακριτού, συμπαγούς και αυθύπαρκτου συνόλου. Οι διαμάχες που κατά καιρούς ξεσπούσαν γύρω από τις επισκοπικές εκλογές δεν μπορούν να μειώσουν τη σημασία του πιο πάνω παράγοντα, γιατί αυτές αφορούσαν «ενδοκοινοτική» υπόθεση, που δεν ξέφευγε από τα όρια που η εκκλησία έθετε. Το γεγονός ότι ακόμα και η μαρξιστική αριστερά της Κύπρου συμμετέχει ενεργά στις επισκοπικές εκλογές καταδεικνύει τη σημασία της κοινοτικής συνειδησης και την ισχυρή επιθυμία συμμετοχής και ενσωμάτωσης στα κοινοτικά δρώμενα. Η αριστερά αποδέχεται, ακόμα και τον ενωτικό αγώνα και σταδιακά εντάσσεται στην πράξη υπό την εθναρχική καθοδήγηση, γιατί διαισθάνεται ότι δεν μπορεί να υπερβεί τα όρια της ελληνικής κοινότητας, όπως βέβαια, νοείται και βιώνεται μέσα στην υπό αναφορά εποχή. Η κατάσταση αυτή εξακολουθεί να υφίσταται και στη διάρκεια σχεδόν ολόκληρης της δεκαετίας του 60, κι όταν ακόμα γίνεται αντιληπτό ότι το σύνθημα της Ένωσης είναι πλέον ανεδαφικό.

Η εγκαθίδρυση του Ζυριχικού καθεστώτος δεν αλλοίωσε αυτή την πραγματικότητα αλλά αντίθετα ενίσχυσε την αίσθηση της διαφορετικότητας και τις κοινοτικές εθνικές οντότητες. Οι συνταγματικές ρυθμίσεις, που ουσιαστικά όριζαν ως πηγή κυριαρχίας τις δυο κοινότητες και όχι τους πολίτες κατέστησαν, στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, τις κοινότητες αυτές ακόμα περισσότερο «περιχαρακωμένες», με ελάχιστη πολιτική επικοινωνία ανάμεσά τους.

Η εθνική συνείδηση των Ελληνοκυπρίων και η Ένωση

Ο εθνικισμός μελετήθηκε κατά τις τελευταίες δεκαετίες εξονυχιστικά

από ιστορικούς, κοινωνιολόγους, ανθρωπολόγους κ.α. Η συνασθηματική του ισχύς έχει γίνει καλύτερα κατανοητή καθώς, επίσης, και η ιστορικότητά του, με την έννοια ότι δεν αποτελεί προαιώνιο ή έμφυτο ανθρώπινο χαρακτηριστικό αλλά προϊόν συγκεκριμένων ιστορικών συνθηκών.

Η εθνική, όμως, συνείδηση δεν κατασκευάζεται ex nihilo, ούτε βέβαια ο εθνικισμός. Στην περίπτωση της Κύπρου «...το αίσθημα της ελληνικότητας χωρίς αμφιβολία προϋπήρχε, περισσότερο ή λιγότερο ενσυνείδητα, στη διάρκεια των σκοτεινών αιώνων της φραγκοκρατίας και της τουρκοκρατίας, αλλά εμφανίζεται αδιαμφισβήτητα ενισχυμένο με την έναρξη του 19ου αιώνα, σε συνάρτηση με τη γενική αναγέννηση του ελληνισμού και τη δημιουργία ανεξάρτητου ελληνικού κράτους: τελικά ανθίζει και προοδευτικά ενισχύεται κατά τη διάρκεια της αγγλοκρατίας». «Πρέπει, επίσης να υπογραμμιστεί ότι καμιά πραγματική εθνική κυπριακή συνείδηση δεν εμφανίστηκε».⁶

Όπως, όμως, προκύπτει από τα πιο πάνω η εθνική συνείδηση δεν ανεφύη αυθόρμητα. Σφρηλατήθηκε από την ορθόδοξη εκκλησία και το εκπαιδευτικό σύστημα με την εξάρτησή του από το ελληνικό κράτος. Ούτε, όμως, η εκκλησία τέθηκε επί κεφαλής του ενωτικού κινήματος αυτόματα. Η αναγνώριση της Ένωσης ως της μόνης εθνικής πολιτικής επιβάλλεται σταδιακά, παράλληλα με τις προσπάθειες της Εκκλησίας να διατηρήσει και να επιβάλει την εξουσία της σε μια εποχή που η αγγλική διοίκηση διαδέχεται την οθωμανική, επιφέροντας μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούν στον περιορισμό αυτών των εξουσιών και βέβαια μείωση του κύρους της μέσα στην κοινωνία.⁷

Σε πρόσφατο βιβλίο του ο άγγλος ιστορικός Robert Holland συνόψισε ως εξής το ζήτημα: «Κοινωνιολογικά οι ρίζες της Ένωσης μπορούν ν' αποδοθούν στην ανάπτυξη για μια μεγάλη χρονική περίοδο υψηλής ελληνικής κουλτούρας μέσα στο περιβάλλον της ορθόδοξης κοινωνίας της Κύπρου. Εθνοτικές, γλωσσολογικές, λογοτεχνικές και θρησκευτικές πρακτικές διαμορφώθηκαν γύρω από μια ελληνική συνειδητοποίηση για να διατηρήσουν την παραδοσιακή τάξη που υφίστατο εχθρικές πιέσεις εκ των έσω και εκ των έξω».⁸

Το κυπριακό κράτος δεν ανέλαβε κανένα ομογενοποιητικό ρόλο. Μεγαλύτερης σημασίας ήταν η εκπλήρωση των εθνικών πόθων της κάθε κοινότητας ξεχωριστά, παρά η δημιουργία πολιτών με ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Η πραγματικότητα αυτή αντανακλάται πεισματικά και ξεκάθαρα στο επίπεδο των συμβόλων - διατήρηση του ελληνικού εθνικού ύμνου, ελληνικές σημαίες κ.α. Ο πολιτικός λόγος συνέχισε να έχει χαρακτήρα υπερβατικό (σε αρμονία άλλωστε με τον παραδοσιακό εκκλησιαστικό λόγο) ο οποίος αδυνατούσε να διαχωρίσει το μεταφυσικό από το πραγματικό, το θρησκευτικό από το κοσμικό, το κρατικό από το εθνικό. Δέσμιοι, λοιπόν της πολιτικής ρητορικής μιας προηγούμενης εποχής, οι ηγέτες δεν ήταν σε θέση να συλλάβουν τις νέες πραγματικότητες και ν' αντιμετωπίσουν τα νέα προβλήματα.

Η Κυπριακή Δημοκρατία και ο «κυπριωτισμός»

Μέχρι την ίδρυση του κυπριακού κράτους, ο «κυπριωτισμός» ως κίνηση που αποσκοπούσε στην υπέρβαση των εθνοτικών ταυτοτήτων, ήταν, απλούστατα, ανύπαρκτη.

Ούτε η «φίλαγγλη» μεγαλοαστική τάξη ούτε η αριστερά είχαν αρθρώσει οιοδήποτε συγκροτημένο λόγο που μπορεί να εκλειφθεί στα σοβαρά ότι στόχευε σε άλλους από τους εθνικιστικούς προσανατολισμούς, όπως τους σφυρηλατούσαν η εκκλησία, οι δάσκαλοι και η υπόλοιπη ιντελλικέντσια. Καμιά σοβαρή πολιτική ή κοινωνική δύναμη τόλμησε ή θέλησε να εξέλθει από τα όρια της «περιχαρακωμένης» κοινότητας όπως ιστορικά εξελίχθηκε.

Η κατάσταση αυτή δεν άλλαξε με την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας. Η δεκαετία του 1960 υπήρξε πολυτάραχη για την Κύπρο, αρκεί κανείς ν' αναλογιστεί την ανώμαλη λειτουργία του κράτους στα πρώτα κιόλας χρόνια, τις διακοινοτικές συγκρούσεις, τους βομβαρδισμούς της Τουρκικής αεροπορίας, τις διαμάχες Μακαρίου και ελληνικών κυβερνήσεων, την έλευση της ελληνικής μεραρχίας και την απόσυρση της από τη χούντα, τα διάφορα διχοτομικά σενάρια, τη βία που ήταν σύνηθες φαινόμενο της πολιτικής ζωής και πολλά άλλα.

Η ανάδειξη του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου ως πρώτου προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας θεωρήθηκε φαινόμενο φυσιολογικό. Η εκκλησία ως θεσμός με εθνοαπελευθερωτικές περγαμινές εμφανίστηκε μέσα στην κοινωνία με αυξημένη αίγλη και κύρος και η εθναρχική ιδιότητα του αρχιεπισκόπου εξακολούθησε ν' αναγνωρίζεται από ολόκληρο το πολιτικό και ιδεολογικό φάσμα, ακριβώς γιατί στα μάτια όλων ήταν σαφές ότι ο απελευθερωτικός αγώνας δεν είχε ολοκληρωθεί.

Οι ανωμαλίες που σημάδεψαν τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας διατήρησαν αδράνειες του παρελθόντος που δεν επέτρεψαν άνετη προσαρμογή στη νεότερη εποχή. Ίσως μάλιστα η σχέση να υπήρξε περισσότερη πολυπλοκή, αφού οι ίδιες οι αδράνειες του

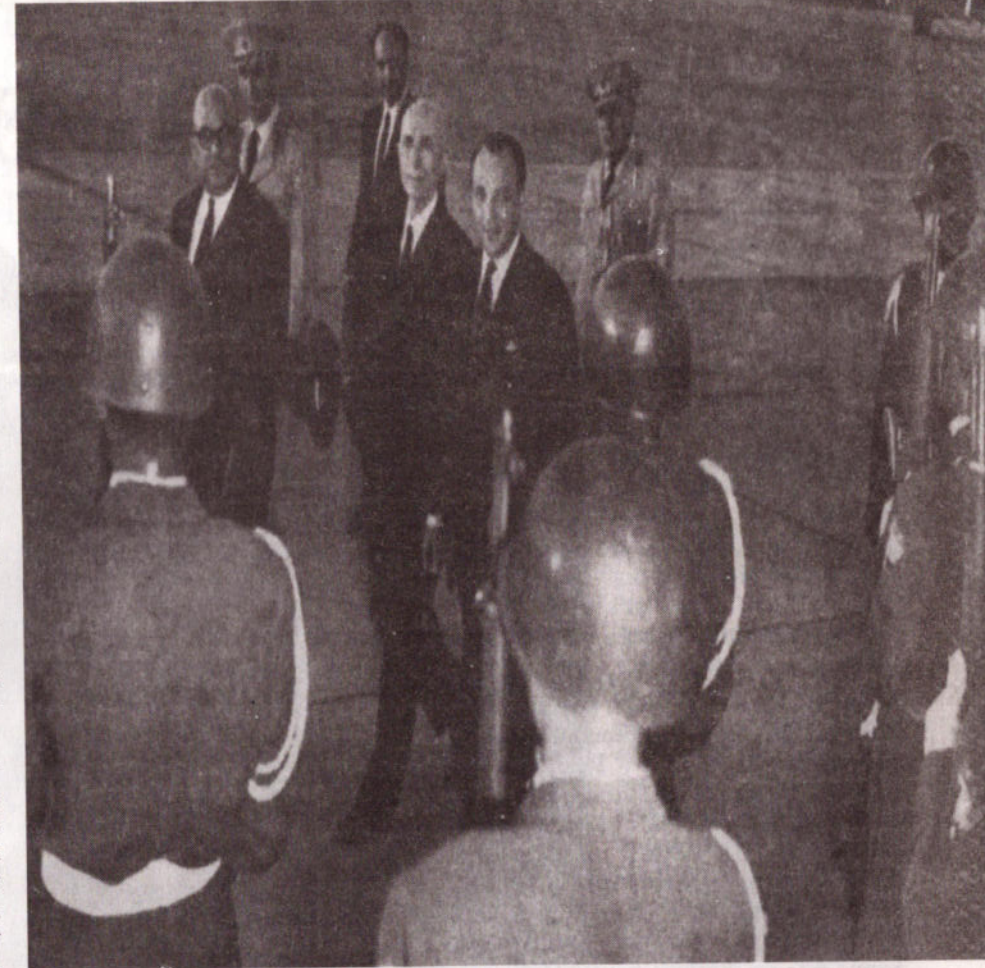
παρελθόντος ήταν μερικώς υπεύθυνες για αρκετές από τις ανωμαλίες που παρουσιάστηκαν.

Το κυπριακό κράτος δεν ανέλαβε κανένα ομογενοποιητικό ρόλο. Μεγαλύτερης σημασίας ήταν η εκπλήρωση των εθνικών πόθων της κάθε κοινότητας ξεχωριστά, παρά η δημιουργία πολιτών με ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Η πραγματικότητα αυτή αντανακλάται πεισματικά και ξεκάθαρα στο επίπεδο των συμβόλων - διατήρηση του ελληνικού εθνικού ύμνου, ελληνικές σημαίες κ.α. Ο πολιτικός λόγος συνέχισε να έχει χαρακτήρα υπερβατικό (σε αρμονία άλλωστε με τον παραδοσιακό εκκλησιαστικό λόγο) ο οποίος αδυνατούσε να διαχωρίσει το μεταφυσικό από το πραγματικό, το θρησκευτικό από το κοσμικό, το κρατικό από το εθνικό. Δέσμιοι, λοιπόν της πολιτικής ρητορικής μιας προηγούμενης εποχής, οι ηγέτες δεν ήταν σε θέση να συλλάβουν τις νέες πραγματικότητες και ν' αντιμετωπίσουν τα νέα προβλήματα.

Φυσικά γύρω από το κράτος αναπτύχθηκαν συμφέροντα και με τη πάροδο του χρόνου, ιδιαίτερα μετά το 1974, ο κόσμος προσαρμόστηκε υποχρεωτικά στην ύπαρξη και λειτουργία του κυπριακού κράτους. Ο κόσμος, όμως, αυτός δεν ήταν ο νέος κόσμος των συμφωνιών της Ζυρίχης - Λονδίνου. Ήταν και μέχρι σήμερα είναι, τα παλιά «μέλη» της ελληνοκυπριακής κοινότητας.

Ακόμα και στην μετά την ανεξαρτησία περίοδο η έννοια του «κυπριωτισμού» (που ως όρος κάνει την εμφάνισή του δειλά κυρίως μετά την τουρκική εισβολή), καθόλου ή ελάχιστα βρίσκεται στα μυαλά των ιθυνόντων. Ως πολιτικός λόγος δεν υφίσταται παρά μόνο μετά το 1974 αλλά και πάλι καθόλου συγκροτημένος. Έχει, βέβαια, επισημανθεί ότι υπάρχει ο «κυπριωτισμός της καθημερινής ζωής» κάτι που δεν είναι, φυσικά, περιέργο, νοούμενου ότι η Κύπρος είναι ανεξάρτητο κράτος με τις δικές της πολιτικές δομές και άλλες ιδιαιτερότητες.

Η κυπριακότητα, όμως, αυτή - ο όρος «κυπριωτισμός» εξυπονοεί, ίσως, κάποιον ειδικό κίνημα που δεν φαίνεται να υπάρχει, δεν είναι μια κυπριακότητα που κατ' ανάγκη εκτείνεται, ώστε να συμπεριλαμβάνει τον τουρκοκυπριακό πληθυσμό. Είναι σχεδόν αποκλειστικά μια ελληνική κυπριακότητα, που διέπει τους «πραγματικούς» όρους λειτουργίας της Κυπριακής Δημοκρατίας και διαλεκτικά τροφοδοτείται απ' αυτή. Οι «πραγματικοί»

όροι λειτουργίας του κυπριακού κράτους είναι σε συνεχώς ανήσυχη σχέση με την υπόσταση της Κ.Δ., ως υποκειμένου του διεθνούς δικαίου μέσα στο διεθνές κρατικό σύστημα.

Ωστόσο, η παράνομη κατοχή του βορείου τμήματος του νησιού από την Τουρκία, ο εποικισμός των κατεχομένων περιοχών και ο επιθετικός εθνικισμός του καθεστώτος Ντενκτάς, επιτρέπουν στην Κυπριακή Δημοκρατία να υφίσταται υπό το σημερινό ανώμαλο καθεστώς. Η εκουγχρονιστική πορεία της Ελλάδας στην μετά την μεταπολίτευση εποχή, έθεσε τις σχέσεις Αθηνών - Λευκωσίας, σταδιακά αλλά σταθερά, σε υγιέστερη και περισσότερο ορθολογιστική βάση. Η εναρμόνιση της κυπριακής οικονομίας με την Ε.Ε., μια διαδικασία που προχωρεί με αρκετά γρήγορους ρυθμούς έθεσε στην Αθήνα και Λευκωσία ένα κοινό πλαίσιο αναφοράς, που διευκόλυνε και εξομάλυνε τις μεταξύ τους τρικυμισμένες σχέσεις της προ του 1974 εποχής. Οι πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές τάσεις δεν λειτουργούν προς την κατεύθυνση μιας διακοινοτικής κυπριακότητας. Αντίθετα καθημερινά εμποδώνουν μια

ελληνική κυπριακότητα, το habitus της οποίας για να χρησιμοποιήσω την γνωστή έννοια του Bourdieu, ο τρόπος δηλαδή που αντικρύζει τον κόσμο και νοηματοδοτεί την πραγματικότητα, είναι κυρίαρχα νεοελληνικός.

1. Γλαύκος Κληρίδης: «Η κατάθεσή μου», τομ. 1, σ. 210. Εκδ. Αλήθεια 1988
2. Νιαζί Κιζιλγιουρέκ: «Η Κύπρος πέραν του Έθνους» σ. 35, Λευκωσία 1993
3. Κληρίδης τ.1, σ. 211, ο.π.
4. Μιλτιάδης Χριστοδούλου: «Η πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων και η Κύπρος» τ.β, σ. 195 Λευκωσία 1995
5. François Crouzet: «Le Conflit de Chypre, 1946-59, τ. 1, σ. 102, Brussels 1973
6. F. Crouzet τ.1, σ. 97, ο.π.
7. Σία Αναγνωστοπούλου: «Η Εκκλησία της Κύπρου και ο Εθναρχικός της ρόλος: 1878 - 1960» Σύγχρονα Θέματα, Ιούλιος 1998 - Μάρτιος 1999, σ. 199, 200
8. Robert Holland: «Britain and the Rvolt in Cyprus 1954-59» Oxford 1998 σ.6
9. Κάισαρ Μαυράτσας: «Όψεις του Ελληνικού Εθνικισμού στην Κύπρο» σ. 172-189, Κατάρτι 1998, Αθήνα.

Ρωσία: Θεραπεία-σοκ ή σοκ χωρίς θεραπεία

Σταύρου Τομπάζου

Αν η Πολωνία θεωρείται επιτυχημένο παράδειγμα μετάβασης από μια σχεδιασμένη οικονομία στην οικονομία της αγοράς, η Ρωσία αποτελεί το κατεξοχήν παράδειγμα προς αποφυγή. Η οικονομική πολιτική στη Ρωσία του Γέλσιν υπήρξε πιο ριζοσπαστική, πιο επιθετική απ' ό,τι σε άλλες μεταβατικές οικονομίες, λες και η «σωστή» δόση «σοκ» είναι ανάλογη με το βαθμό των αντικειμενικών δυσκολιών της μετάβασης.

Αντίθετα με την Πολωνία, η Ρωσία δεν υποτίμησε το νόμισμα της. Βιάστηκε να προχωρήσει στις ιδιωτικοποιήσεις, χωρίς προηγουμένως να δώσει έμφαση στην αναδιάρθρωση της βιομηχανικής της υποδομής. Η σημαντικότερη διαφορά, όμως, υπήρξε το γεγονός ότι η πολιτική εξουσία στη Ρωσία και το πολιτικό σύστημα γενικότερα δεν έχαιρε της νομιμότητας και της αποδοχής όπως στην περίπτωση της Πολωνίας. Ωστόσο, η πολιτική νομιμότητα και το κύρος της κεντρικής εξουσίας, ιδίως σε μια χώρα με καθυστερημένο θεσμικό υπόβαθρο και ασθενές νομικό και δικαστικό σύστημα, είναι καθοριστικός παράγοντας μιας οικονομικής μεταρρύθμισης τέτοιων διαστάσεων, όπως αυτή που ανέλαβε η ηγεσία υπό τον Γέλσιν και οι διεθνείς οργανισμοί. Ο Γέλσιν και ο κύκλος του ουδέποτε αποδέχτηκαν την ιδέα της πολιτικής εναλλαγμότητας. Η συσσώρευση των χρεών του ρωσικού κράτους, που παρέλειπε να καταβάλλει τους μισθούς, έναντι των ιδιών του των υπαλλήλων, υπέσκα-

Τα εργοστάσια σ' αυτούς που τα δουλεύουν σχέδιο N.I. Altman - τοιχογραφία στο Πετρογκραντ (1918)

Πίνακας : Το ΑΕΠ (%) της Ρωσίας σε όγκο

1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999*
-5	-14,5	-8,7	-12,6	-4,1	-3,5	0,8	-4,8	-7

*Πρόβλεψη Πηγή: FMI, World Economic Outlook 1999.

πτε περαιτέρω την νομιμότητά του και δημιουργούσε συνθήκες μιας μαφιόζικης αναρχίας.

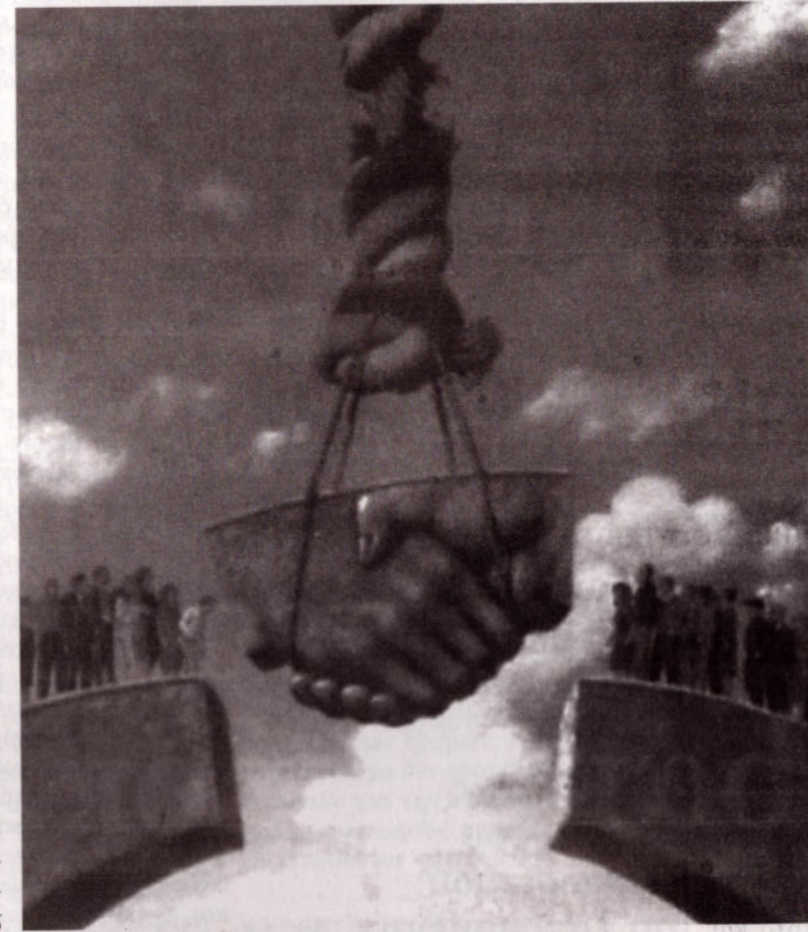
Ο Γέλσιν διέκοψε ουσιαστικά τις διαδικασίες εκδημοκρατισμού της χώρας που εγκαινίασε η περιστροφή για να εφαρμόσει μια θεραπεία-σοκ, σύμφωνα με τις μυωπικές υποδείξεις των δυτικών, διεθνών οργανισμών, ή μάλλον, σε πολλές περιπτώσεις, σύμφωνα με τα ιδιοτελή συμφέροντα των εκπροσώπων τους και των ιδιωτικών κεφαλαίων με τα οποία συνδέονται. Το αποτέλεσμα ήταν, όχι η θεραπεία σοκ, αλλά το σοκ χωρίς θεραπεία που οδήγησε τη χώρα σε μια εξαθλίωση απερίγραπτων διαστάσεων.

Οι στατιστικές και οι αριθμοί δύσκολα περιγράφουν τη ρωσική πραγματικότητα. Τα 50 εκατομμύρια ανθρώπων που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας είναι απλώς ένας αριθμός, πίσω από τον οποίο κρύβονται το προσωπικό δράμα, η εξαθλίωση και ο εξευτελισμός ενός ολόκληρου λαού¹. Η φτώχεια, η ανεργία και η υποαπασχόληση στη Ρωσία δεν σχετίζονται με τον πλεονάζων προσωπικό του δυτικού, καπιταλιστικού προτύπου, δεν αποτελούν «εργατικό υπερπληθυσμό»

για να χρησιμοποιήσουμε μια κατηγορία του Μαρξ. Είναι το αποτέλεσμα μιας καθολικής δυσλειτουργικότητας, αυθαιρεσίας και αναρχίας. Η Ρωσία αποτελεί σήμερα αντικείμενο μιας διεθνούς πειρατείας στην οποία ντόπιοι ηγέτες και ηγετίσκοι, παράνομοι και «νόμιμοι», παίζουν καθοριστικό ρόλο. Είναι μέσα σαυτές τις συνθήκες που αναλαμβάνει σήμερα ο Poutine.

Η οικονομική (υπο)ανάπτυξη κατά την περίοδο Γέλσιν

Αν εξαιρέσουμε το 1997, κατά την περίοδο 1991-1998 το ΑΕΠ της Ρωσίας σε πραγματικές τιμές και σε όγκο σμικρύνεται (βλέπε το σχετικό πίνακα). Βέβαια, ιδιαίτερα στην πε-

ρίπτωση της Ρωσίας, θα πρέπει να είναι κανείς ιδιαίτερα προσεκτικός στην ερμηνεία αυτών των αριθμών. Το χειμώνα του 1996-1997 άλλαξε ο τρόπος μέτρησης του ΑΕΠ, καθιστάνας έτσι την εξέλιξη του μόνο εν μέρει συγκρίσιμη με τα προηγούμενα έτη. Οι πληροφορίες πάνω στις μεθόδους συλλογής πληροφοριών και τα στατιστικά δεδομένα, στα οποία έχουν πρόσβαση οι ανεξάρτητοι ερευνητές, μειώθηκαν. Δεδομένου ότι παραδοσιακά, κατά τη σοβιετική περίοδο, τα στατιστικά

στοιχεία δεν αλλοιώνονταν με άμεσο τρόπο, αλλά μέσω της μεθοδολογικής αδιαφάνειας και της ελλειμματικής πρόσβασης στην πληροφορία ανεξάρτητων μελετητών, είναι δικαιολογημένο να διερωτάται κανείς σε ποιο βαθμό μπορεί να βασιστεί στη φερεγγυότητα αυτών των δεδομένων.

Η πρόβλεψη για το 1999 διαψεύστηκε. Η μεγέθυνση του πραγματικού ΑΕΠ υπήρξε 2%², μέγεθος ασυμβίβαστο με το 7% σε όγκο. Αύτη η τεράστια διαφορά στην πρόβλεψη και την πραγματικότητα καταδεικνύει το συγκυριακό χαρακτήρα της θετικής μεγέθυνσης του 1999, η οποία οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στην ανέλπιστη για τη Ρωσία αύξηση της διεθνούς τιμής του αργού πετρελαίου και των ορυκτών³. Εν πάση περιπτώσει, όποιες και αν είναι οι στατιστικές αβεβαιότητες, κατά τη δεκαετία του 90 μειώνεται προοδευτικά η παραγωγική δραστηριότητα της χώρας, έτσι που το 2000 θα είναι κατά περίπου 50% μικρότερη σε σχέση με το 1990!

Αυτές οι καταθλιπτικές στατιστικές προσεγγίσεις επηρεάζονται -όπως θα δούμε στη συνέχεια- και από το μέγεθος της διαφθοράς και της απάτης που κυριάρχησε στη χώρα. Αν η σμίκρυνση του ΑΕΠ εμφανίζεται στατιστικά τόσο μεγάλη είναι γιατί ένα σημαντικό μέρος της παραχθείσας αξίας μεταφέρεται στο εξωτερικό, γεγονός όμως που διόλου δεν μειώνει τις επιπτώσεις αυτής της στατιστικής σμίκρυνσης στο βιοτικό επίπεδο του μέσου ρώσου πολίτη. Αυτές οι υπερτιμημένες καταθλιπτικές τιμές υποτιμούν την ρωσική παραγωγικότητα, δεν υποτιμούν όμως την κοινωνική οπισθοδρόμηση που υποδηλώνουν.

Τα δεδομένα σχετικά με τις παραγωγικές επενδύσεις δεν είναι περισσότερο ενθαρρυντικά. Στις αρχές της μεταβατικής περιόδου, το 1992, 20% των επιχειρήσεων δεν επένδυε καθόλου. Τέλη 1996 και αρχές 1997 αυτή

η τιμή ανήλθε στο 70%⁴!

Αυτή η τραγική κατάσταση ήταν αναπόφευκτη ή οφείλεται στην οικονομική διαχείριση του Γέλσιν και του ΔΝΤ, που και σ' αυτή την περίπτωση εφάρμοσε την πάγια συνταγή του χωρίς να λάβει υπόψη τις ιδιαιτερότητες της χώρας;

Οι μαζικές ιδιωτικοποιήσεις των αρχών της δεκαετίας του 1990, η απελευθέρωση των τιμών, η απορύθμιση του εξωτερικού εμπορίου, η κατάργηση της κρατικής επιτροπής για τον ανεφοδιασμό των παραγωγικών μονάδων που εργοδοτούσε 400.000 άτομα, με λίγα λόγια η θεραπεία-σοκ των πρώτων χρόνων της μετάβασης στην «οικονομία της αγοράς» όξυναν τον ελλειμματικό χαρακτήρα της ρωσικής παραγωγής απέναντι στην εγχώρια ζήτηση και συνέβαλαν στον υπερπληθωρισμό. Το «σταθεροποιητικό» πρόγραμμα του ΔΝΤ, ωστόσο, βασισμένο σε μια «επίσημη», πάγια και λανθασμένη ερμηνεία του πληθωριστικού φαινομένου και αγνοώντας τις ιδιαιτερότητες της χώρας, οδήγησε σε μια μεγαλύτερη αποσταθεροποίηση.

Ο πληθωρισμός μειώθηκε δραστικά από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, οδηγώντας όμως στον πρωτογονισμό των άμεσων ανταλλαγών και στη δημιουργία και ανάπτυξη εναλλακτικών νομισματικών πρακτικών, ιδιαίτερα ανεπτυγμένων σε μερικές επαρχίες, που συνίστανται στην αμοιβαία αναγνώριση χρεών των επιχειρήσεων. Οι τίτλοι που διακινούνται ως αναγνώριση χρεών, τα λεγόμενα Veksel, υποκαθιστούν ως ένα βαθμό το ρούβλι (και το δολάριο) και λειτουργούν συχνά ως πρωτόγονα, αλλά νομίματα.

Τα εργοστάσια σ' αυτούς που τα δουλεύουν σχέδιο N.I. Altman - τοιχογραφία στο Πετρογκραντ (1918)

Ο δραστικός έλεγχος του πληθωρισμού: μια λανθασμένη προτεραιότητα

Ιδιαίτερα στις μεταβατικές οικονομίες, ο πληθωρισμός δεν εκφράζει μόνο τον ελλειμματικό χαρακτήρα της προσφοράς προϊόντων απέναντι στη ζήτηση, εκφράζει επίσης και συσχετισμούς δυνάμεων ανάμεσα σ' αυτούς που κατάφεραν, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, να συσσωρεύσουν πλούτο και να αποταμιεύσουν και στους παραγωγούς που για να διατηρήσουν ή να διευρύνουν την παρα-

γωγική τους δραστηριότητα πρέπει να επενδύσουν. Όταν τα πραγματικά επιτόκια αυξάνονται λόγω της μείωσης του πληθωρισμού, οι νέες επενδύσεις γίνονται πιο δαπανηρές και η απόσβεση παλαιότερων επενδύσεων πιο δύσκολη. Με άλλα λόγια, η επιλογή δραστικού ελέγχου της επιτάχυνσης των τιμών λειτουργεί κατασταλτικά για τις παραγωγικές επενδύσεις και καταδικάζει την παραγωγική υποδομή της χώρας στη συρρίκνωση.

Το χρήμα και η αγοραστική του αξία δεν είναι μόνο ένα μέσο διακίνησης προϊόντων, ένα τεχνικό μέσο που διευκολύνει τις εμπορευματικές ανταλλαγές, είναι και ένας τρόπος μετατόπισης και καταμερισμού μέσα στο χρόνο οικονομικών εντάσεων, αντιθέσεων και ανισορροπιών. Μέσα στο οξύ διεθνές και εθνικό περιβάλλον ανταγωνισμού στο οποίο είχαν απότομα εκτεθεί οι ρωσικές παραγωγικές μονάδες χρειάζεται πίστωση χρόνου και κυρίως σημαντικές επενδύσεις για να βελτιωθεί η

ανταγωνιστικότητά τους. Όταν τα πραγματικά επιτόκια είναι θετικά ή ακόμη και μηδενικά, όταν η προσφορά χρήματος μειώνεται δραστικά και ο πληθωρισμός υποχωρεί, οι επιχειρήσεις πρέπει να προσαρμοστούν άμεσα, να συρρικνωθούν ή να κλείσουν. Επειδή η άμεση προσαρμογή είναι αδύνατη, η μοναδική ρεαλιστική προοπτική είναι η φθίνουσα πορεία της παραγωγής και των επενδύσεων.

Ας εξετάσουμε τους μηχανισμούς συρρίκνωσης της παραγωγικής δραστηριότητας πιο συγκεκριμένα. Στη Ρωσία, η χρηματοδότηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων βασιζόταν πάνω σε βραχυπρόθεσμα, τραπεζικά δάνεια. Η απότομη μείωση της προσφοράς δανείων δεν μπορούσε επο-

μένως παρά να οδηγήσει σε μια κρίση ρευστότητας των επιχειρήσεων. Τα χρηματικά αποθέματα των επιχειρήσεων, αν υπήρχαν, ήταν καταδικασμένα να εξαντληθούν σύντομα, με αποτέλεσμα πολλές επιχειρήσεις να αδυνατούν να προμηθευτούν ακόμη και πρώτες ύλες. Ο έλεγχος του πληθωρισμού και οι περιοριστικές νομισματικές πολιτικές που προϋποθέτει, επηρέασαν κυρίως τη μεταποιητική βιομηχανία, στην οποία οι επενδύσεις είναι πιο ριψοκίνδυνες απ' ότι στον τομέα παραγωγής πρώτων υλών με τυποποιημένα προϊόντα, συμβάλλοντας έτσι στην ανάπτυξη των πιο οπισθοδρομικών εξειδικεύσεων της ρωσικής παραγωγικής υποδομής. Η οικονομική διαχείριση του Γέλσιν και του ΔΝΤ ανέπτυξαν έτσι την υπανάπτυξη.

Η έξαρση των ριψοκίνδυνων δραστηριοτήτων των τραπεζών που παρατηρείται στη Ρωσία τα τελευταία χρόνια δεν είναι άσχετη με την μείωση του πληθωρισμού και την περιοριστική νομισματική πολιτική. Όταν τα πραγματικά επιτόκια αυξάνονται, οι πιο ανταγωνιστικές επιχειρήσεις τείνουν να αποφεύγουν το δανεισμό και να περιορίζουν τις επενδύσεις τους, χρηματοδοτώντας τις εξ ιδίων πόρων, με αποτέλεσμα οι τράπεζες να διατηρούν τους χειρότερους πελάτες με τα πιο προβληματικά δάνεια. Όταν ο κόμπος φτάσει στο χτένι, οι τράπεζες, για να επιβιώσουν, επιδίδονται σε όλο και πιο ριψοκίνδυνες ενέργειες. Είναι για αυτό το λόγο που στη Ρωσία όσο πιο προβληματική είναι μια τράπεζα, τόσο πιο πολύ εκτίθεται στον κίνδυνο. Η οικονομία γίνεται καζίνο και οι πτωχεύσεις αναμενόμενη και προβλεπτή εξέλιξη. Το κραχ του 98 δεν αποτελεί έκπληξη, αλλά φυσική κατάληξη προηγούμενων οικονομικών επιλογών. Βεβαίως, η κρίση στην νοτιανατολική Ασία είχε άμεσες επιπτώσεις πάνω στην Ρωσία. Όμως το ρωσικό κραχ οφείλεται στην εσωτερική της συγκυρία. Η κρίση στην Ασία απλώς επίπευσε την κατάρρευση του 1998 στη Ρωσία.

Η απότομη επιβράδυνση των τιμών δεν συνέφερε στις τράπεζες και για ένα άλλο λόγο. Τα χαμηλά ή τα αρνητικά πραγματικά επιτόκια επέτρεπαν στις επιχειρήσεις τη μείωση του κόστους των επισφαλών δανείων τα οποία είχαν πάρει, επιτρέποντας μια μεγαλύτερη ρευστότητα στις

χρεωμένες επιχειρήσεις και έτειναν έτσι στη μείωση των εν λόγω δανείων για τις τράπεζες. Δεδομένου επίσης ότι οι συλλογή φόρων και οι πληρωμές του κράτους γίνονται μέσω του ιδιωτικού τραπεζικού συστήματος στη Ρωσία, οι τραπεζικές δυσκολίες και η έλλειψη ρευστότητας των τραπεζών ήταν φυσικό να δυσχεραίνει τη ροή των κρατικών εσόδων προς τα κρατικά ταμεία και

Ο Γέλσιν συντηρημένος (σε κονσέρβα)

κατεπέκταση τη ροή των κρατικών πληρωμών.

Η έλλειψη ρευστότητας των επιχειρήσεων δημιούργησε, τραπεζική έλλειψη ρευστότητας και κατ' επέκταση κρατικά ελλείμματα και παράληψη πληρωμών των οφειλομένων μισθών, επιδρώντας έτσι αρνητικά στην ίδια την αξιοπιστία του κράτους και των θεσμών. Αυτό το οικονομικό κλίμα δεν είναι βέβαια άμοιρο ευθυνών για την έξαρση της παράλληλης οικονομίας που δεν έπαψε να αναπτύσσεται στη Ρωσία⁵.

Η έξαρση των άμεσων ανταλλαγών και οι τίτλοι αναγνώρισης χρεών

Το φαινόμενο των άμεσων ανταλλαγών πηγάζει από την αλλαγή του συσχετισμού δυνάμεων ανάμεσα στους εμπορικούς διαμεσολαβητές

και τους παραγωγούς και από την έλλειψη ρευστότητας των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών. Οι επιχειρήσεις για να παρακάμψουν την περιοριστική, νομισματική πολιτική και τη χρήση του νομισματοδραστηρίου κυκλώματα ανταλλαγών, όπου δίνει κανείς το Α προϊόν για να πάρει το Β και όπου ακόμη και οι μισθοί καταβάλλονται συχνά σε είδος. Ενώ οι άμεσες ανταλλαγές όφειλαν, σύμφωνα με την επίσημη προσέγγιση, να υποχωρούν στο βαθμό που μειωνόταν ο πληθωρισμός, συνέβηκε ακριβώς το αντίθετο. Όσο μειωνόταν ο πληθωρισμός, τόσο αυξάνονταν οι άμεσες ανταλλαγές. Εν τέλει παρατηρείται το εξής παράδοξο φαινόμενο: όσο πιο φτωχή είναι μια επαρχία στη Ρωσία, τόσο πιο μεγάλο είναι το ποσοστό αποταμίευσης των νοικοκυριών. Η εξήγησή του είναι όμως απλή. Όσο πιο χαμηλά είναι τα εισοδήματα μιας επαρχίας, τόσο πιο πολύ προσαρμόζεται σ' ένα σύστημα άμεσων ανταλλαγών με αποτέλεσμα ένα μεγαλύτερο μέρος των εισοδημάτων σε χρήμα να αποταμιεύεται.

Η κατάρρευση της ενδοτραπεζικής αγοράς από το 95 δεν μπορούσε παρά να ενισχύσει αυτό το φαινόμενο, διότι η ρευστότητα που συσσωρευόταν στα μεγάλα τραπεζικά κυκλώματα, κυρίως της Μόσχας, δεν μεταφερόταν στη επαρχία.

Όπως και οι άμεσες ανταλλαγές, τα Veksel είναι ένας τρόπος να παρακάμψει κανείς την νομισματική πολιτική της κεντρικής τράπεζας. Τα Veksel εμφανίστηκαν αρχικά ως αναγνώριση χρεών ανάμεσα στις επιχειρήσεις. Σε μερικές επαρχίες όμως συμπεριφέρονται, ως ένα βαθμό, σαν εναλλακτικά, τοπικά νομίματα.

Τα Veksel της επαρχίας του Tatarstan αξίζουν μιας ειδικής αναφοράς. Οι τοπικές αρχές αυτής της επαρχίας, που διαθέτει πετρέλαιο και μια σημαντική βιομηχανική βάση, ίδρυσαν μια τοπική τράπεζα, την Tatbank, η οποία τιτλοποίησε πολλά χρέη ιδιωτικών επιχειρήσεων. Τα Veksel που εκδίδει η τράπεζα αυτή χρησιμοποιούνται σε μεγάλο βαθμό ως μέσο συναλλαγών στην περιοχή, ενώ η ίδια η τράπεζα λειτουργεί και ως κέντρο συναλλαγών με άλλες περιοχές, ανταλλάσσοντάς τα με ρούβλια. Διαμορφώνεται επομένως και ένα είδος «συναλλαγματικής» τιμής των εν λόγω τίτλων. Στο Tatarstan γεννιέται μια τοπική, μικτή οικονο-

μία με την άμεση εμπλοκή των τοπικών αρχών, που αφενός κατάφεραν να διαπραγματευτούν με τη Μόσχα ένα μεγάλο βαθμό αυτονομίας και αφετέρου να περιθωριοποιήσουν, με θεμιτούς ή αθέμιτους τρόπους, τα παραδοσιακά κυκλώματα της τοπικής μαφίας. Μήπως είναι υπερβολικό να ανησυχεί κανείς, μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, για την ενότητα της ίδιας της Ρωσίας; Αν το ενιαίο νόμισμα στην Ευρώπη ενισχύει την πολιτική ενότητα της Ε.Ε., γιατί η νομισματική διάσπαση της Ρωσίας δε θα οδηγούσε στην εξασθένιση της πολιτικής της ενότητας;

Μεσάζοντες ή Μαφία;

Η αντιπληθωριστική πολιτική ευνόησε του εμπορικούς μεσάζοντες ανάμεσα στην παραγωγική επιχείρηση και τον ντόπιο ή ξένο καταναλωτή. Εξαιτίας

της έλλειψης παράδοσης και θεσμών αγοράς η εμπορική διαμεσολάβηση μπόρεσε και πριν την «θεραπεία» να επιβάλει υπερβολικά ψηλά ποσοστά προσόδων ή εμπορικών κερδών. Η περιοριστική, νομισματική πολιτική, δημιουργώντας μια μεγαλύτερη ανασφάλεια στις παραγωγικές μονάδες, ευνόησε αυτό το φαινόμενο.

Ας εξετάσουμε όμως τις διαδικασίες γένεσης αυτού του αδιανόητου για τα δυτικά δεδομένα ποσοστού κέρδους των μεσαζόντων. Ξαφνικά η ρωσική επιχείρηση πρέπει να προωθήσει τα προϊόντα της στην αγορά για να τα πωλήσει. Εμείς έχουμε την τάση να πιστεύουμε ότι το θέμα είναι απλό. Θα δώσουμε τα εμπορεύματα μας σε κάποιους έμπορους που θα τα προωθήσουν στην αγορά μέσα από διαφανείς και θεσμοθετημένες διαδικασίες. Τι γίνεται όμως όταν οι «έμποροι» μιας χώρας είναι κατά κανόνα

Σχέδιο N.J. Altman - 1918: αυτός που ήταν τίποτα, έγινε και πάντα

αυτοί που άλλοτε προμηθεύονταν τα σοβιετικά προϊόντα από την «πίσω πόρτα» για να τα προωθήσουν στην «μαύρη αγορά», τι γίνεται με άλλα λόγια αν η κλασική μαφία φορέσει απότομα τον μανδύα του εμπόρου; Ο «νόμιμος» έμπορος με πραγματικό νόμο χάου στις πωλήσεις και συνηθισμένος στην πειστικότητα των επιχειρημάτων του καλασνίκωφ φροντίζει να απαλλάξει την περιοχή του από άλλους ενδεχόμενους, επίδοξους «εμπόρους» για να μονοπωλήσει τις προμήθειες από τη συγκεκριμένη επιχείρηση και να επιβάλει εξωφρενικές προσόδους. Τι γίνεται τώρα αν συγκεκριμένος «έμπορος» που απέκτησε το εν λόγω μονοπώλιο αποφασίσει να εκμεταλλευτεί και την σοβαρή έλλειψη ρευστότητας της επιχείρησης; Επειδή η επιχείρηση στερείται χρηματικών πόρων για να αγοράσει τις αναγκαίες πρώτες ύλες,

της προτείνει να της προμηθεύσει τις πρώτες ύλες και εις αντάλλαγμα να οικειοποιηθεί μέρος της μεταποιημένης της παραγωγής. Οικειοποιείται έτσι μέρος της παραχθείσας, προστιθέμενης αξίας της επιχείρησης.

Αν αυτός ο έμπορος είναι ξένος ή αν είναι Ρώσος που συνεργάζεται με διεθνή κεφάλαια, μέρος της συνολικής αξίας θα μεταφερθεί στο εξωτερικό για να πωληθεί εκεί. Η παραχθείσα αξία προς εξαγωγή υπολογίζεται στη Ρωσία ωσάν να ήταν ίση με τις πρώτες ύλες που αρχικά προμηθεύτηκε η επιχείρηση, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι στο εξωτερικό η «αντίστοιχη» μεταποιημένη παραγωγή θα πωληθεί σε πολύ ψηλότερες τιμές απ' αυτές που στοίχιζαν οι πρώτες ύλες.

Με άλλα λόγια το ΑΕΠ της Ρωσίας εμφανίζεται μικρότερο απ' ότι είναι στην πραγματικότητα γιατί ένα μέρος του υπολογίζεται στους εθνικούς ισολογισμούς άλλων χωρών, όπου και

καταναλώνεται. Η παραγωγικότητα των ρωσικών επιχειρήσεων εμφανίζεται εν ολίγοις μειωμένη, η προστιθέμενη αξία εμφανίζεται συχνά ως αρνητική, γεγονός που αντί να εκτιμηθεί σωστά, ως αποτέλεσμα δηλαδή μιας διεθνούς πειρατείας εις βάρος της Ρωσίας, ερμηνεύεται ως ανικανότητα των στελεχών της παραγωγικής επιχείρησης ή ως απόδειξη της ανικανότητας προσαρμογής της σοβιετικής παραγωγικής υποδομής της μεταποιητικής βιομηχανίας. Συμπέρασμα αυτών των μυωπικών ή ιδιοτελών ερμηνειών είναι ότι η μεταποιητική βιομηχανία στη Ρωσία είναι καταδικασμένη και πρέπει να κλείσει. Με άλλα λόγια τα αποτελέσματα μιας λανθασμένης οικονομικής πολιτικής ερμηνεύονται ως προϊόν δομικών χαρακτηριστικών της ρωσικής βιομηχανίας για να δικαιολογηθεί η

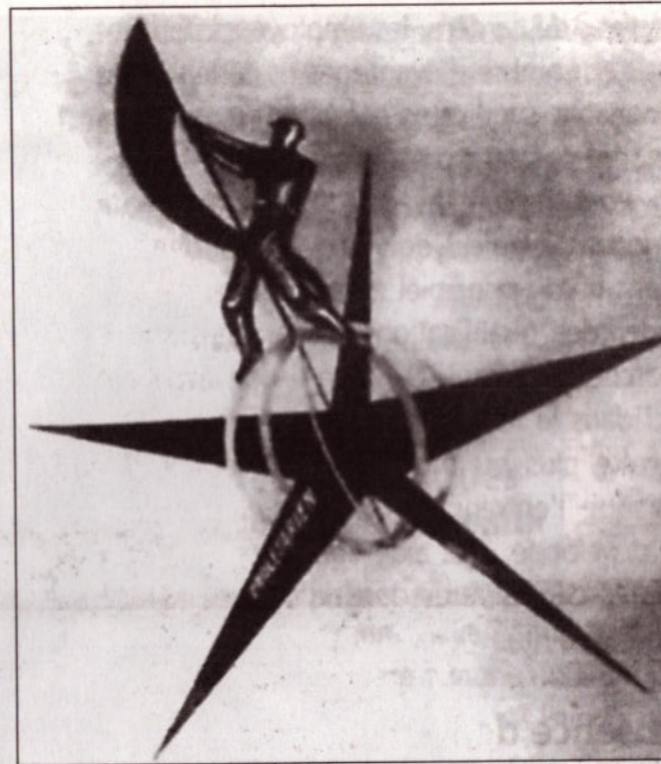
τάση μιας βαθύτερης «τριτοκοσμικοποίησης» της χώρας.

Μέσα σε συνθήκες έλλειψης ρευστότητας των επιχειρήσεων και εξάρτησής τους από τους μεσάζοντες είναι «φυσιολογικό» οι υπηρεσίες της εμπορικής διαμεσολάβησης να μετατρέπονται σε ισχυρούς πόλους του χρηματιστικού κεφαλαίου. Συσσωρεύοντας μεγάλα χρηματικά ποσά, αυτές οι υπηρεσίες αναπτύσσονται σε τράπεζες πολύ βραχυπρόθεσμου δανεισμού, δανείζουν τα απόλυτα αναγκαία ποσά στις επιχειρήσεις για να αντεπεξέλθουν στις άμεσές τους υποχρεώσεις και δημιουργούν έτσι ένα όλο και πιο μεγάλο βαθμό εξάρτησης των παραγωγικών επιχειρήσεων, μέχρι που, όταν συμφέρει, τα συσσωρευμένα χρήτη των επιχειρήσεων να μετατραπούν σε τίτλους ιδιοκτησίας των εν λόγω τραπεζών.

Έτσι ενώ οι παραγωγικές μονάδες εμφανίζονται ως όλο και πιο προβληματικές, οι υπηρεσίες φαίνεται να ανθίζουν. Όταν δε οι υπηρεσίες αυτές συνεργάζονται με αδελφές υπηρεσίες του εξωτερικού ρωσικών, ξένων ή μεικτών κεφαλαίων, η αξία των εξαγωγών υποτιμάται, η αξία των εισαγωγών υπερτιμάται, έτσι που

Σατυρικό πανώ - 1920. Λεμπεντιεφ

Πανώ 1.5.1931: σχέδιο Γκριγκόριεφ

και στη μία και την άλλη περίπτωση να μεταφέρεται ρωσικός πλούτος στο εξωτερικό.

Είναι με αυτό τον τρόπο που μεταφέρονται τα κεφάλαια στο εξωτερικό και όχι με τις βαλίτσες από χρήματα ναρκωτικών ή πορνείας, τα οποία αποτελούν μάλλον αμελητέα ποσά απέναντι στα εισοδήματα της «θεσμοθετημένης» μαφίας. Και βέβαια, το φαινόμενο αυτό δεν είναι καθόλου άσχετο με τα άδεια κρατικά ταμεία, αφενός γιατί ένα σημαντικό μέρος της προστιθέμενης αξίας των παραγωγικών μονάδων διαφεύγει στο εξωτερικό και δεν υπολογίζεται και αφετέρου γιατί οι εν λόγω υπηρεσίες είναι σε θέση να λειτουργούν με λιγότερη διαφάνεια απ' ότι οι παραγωγικές επιχειρήσεις.

Από τα τεράστια ποσά που συσσωρεύονται έτσι δημιουργούνται οι νεοσύστατες κυρίαρχες τάξεις που ελέγχοντας κανάλια, εφημερίδες και επενδυτικές εταιρίες μετατρέπονται σε βασικούς τοπικούς και εθνικούς πολιτικούς συντελεστές. Είναι γι' αυτό που στη Ρωσία η οικονομική και η πολιτική ηγεσία συγχέονται τόσο συχνά και η κοινωνία των πολιτών είναι τόσο ασθενής. Οι ομοσπονδιακές και οι τοπικές αρχές⁷ είναι σχεδόν πάντα ένας από τους βασικούς οικονομικούς συντελεστές

στη Ρωσία είτε γιατί ταυτίζονται με ιδιωτικά συμφέροντα, είτε γιατί (όπως στην περίπτωση του Tatarstan) τα συμφέροντα της τοπικής διοίκησης συμπίπτουν ως ένα βαθμό με την ανάγκη ανάπτυξης της περιοχής, είτε γιατί οι συσχετισμοί δυνάμεων υπαγορεύουν ιδιαίτερη μεταχείριση κάποιων ιδιωτικών κατεστημένων, είτε γιατί οι συμμαχίες ή οι συναινέσεις αποφέρουν ωφελήματα και στις δύο πλευρές.

Οι καπιταλιστικές συνθήκες παραγωγής δεν προκύπτουν προοδευτικά. Ιστορικά, ήταν το αποτέλεσμα της βίαιης απαλλοτρίωσης συγκεκριμένων «παραγωγικών δυνάμεων», δηλαδή, κυρίως, της γης στην ύπαιθρο⁸. Χρειάζεται να αλλά αποτελέσει ιστορικό γεγονός ότι το καθεστώς της σύγχρονης ιδιωτικής ιδιοκτησίας γεννήθηκε καταργώντας την «ιδιωτική ιδιοκτησία» της «πλεονάζουσας» αγροτικής τάξης, την οποία προλεταριοποίησε με τον πιο βάρβαρο τρόπο.

Πράγματι, η πρωταρχική συσσωρευση του κεφαλαίου στη Ρωσία

Σατυρικό πανώ - 1920. Λεμπεντιεφ

μοιάζει στις μεθόδους και της πρακτικές της με την κλασική πρωταρχική συσσώρευση του κεφαλαίου. Στη Ρωσία, όμως, δεν προλεταριοποιείται ο αγρότης, αλλά εκτοπίζεται ο προλετάριος από τη μεταποίηση στη σφαίρα κατώτερων παραγωγικών δραστηριοτήτων και στη σφαίρα της παράλληλης οικονομίας ή της παραοικονομίας. Στη Ρωσία δεν αντικαθίστανται οι φεουδαρχικές από τις καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής, αντικαθίσταται μια γραφειοκρατικά και αντιδημοκρατικά σχεδιασμένη οικονομία από ένα ληστροικό καπιταλισμό, ο οποίος είναι δυνατό να διαρκέσει μακροχρόνια γιατί διαρθρώνεται σε διεθνές επίπεδο με τις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές σχέσεις της δύσης. Στη Ρωσία το «μετά» τον καπιταλισμό (η κληρονομιά της σχεδιασμένης οικονομίας) και το «πριν» τον καπιταλισμό (η πρωταρχική συσσώρευση) συμπιπτουν χρονικά, οι εποχές μπερδεύονται και συγκρούονται, η ιστορία πρωτοτυπεί και πειραματίζεται.

Η κλασική, πρωταρχική συσσώρευση «κατάργησε» τον αγρότη για να αναπτύξει την ατμομηχανή με τους υπηρέτες της, ανοίγοντας έτσι ανυποψίαστους μέχρι τότε διαδρόμους, αν όχι άμεσα στην κοινωνική πρόοδο, τουλάχιστον στην πρόοδο της τεχνολογίας, της σκέψης και της οικονομίας. Δημιούργησε νέα ήθη και έθιμα, νέες αρχές και πρότυπα, νέα ρεύματα ιδεών και αναζητήσεων. Η πρωταρχική συσσώρευση στη Ρωσία οδηγεί αντίθετα, όπως δείξαμε, στην κοινωνική και οικονομική υπανάπτυξη, στην καταστροφή παραγωγικών δυνατοτήτων, στην υποβάθμιση του εργαζομένου, στη διαφυγή των κεφαλαίων, των διανοουμένων και της επιστημονικής ελίτ της χώρας. Γι αυτές τις εξελίξεις δεν ευθύνεται πια τόσο η σταλινική κληρονομιά, όσο τα ιδιοτελή συμφέροντα, η μυωπία, η διαφθορά, η καταρράκωση κάθε έννοιας ήθους, αρχής και αξίας των τοπικών και διεθνών κατεστημένων.

Επομένως, ο εκδημοκρατισμός της Ρωσίας, η δημιουργία και η ενίσχυση των ενδιάμεσων θεσμών, του συνδικαλιστικού κινήματος, του κριτικού τύπου και της πληροφόρησης είναι αναγκαία προϋπόθεση μιας καλώς νοούμενης οικονομικής αναδιάρθρωσης. Είναι για αυτό που η

Θάνατος στους καταπιεστές: Πάνω του Tchékhonine 1918.

πρόσφατη πολιτική αλλαγή, όποιες κι αν είναι οι προσωπικές ικανότητες του Routine, όποιες και αν είναι οι προθέσεις του και τα σχέδια του, αφήνει ένα ερώτημα ανοικτό: Πάνω σε ποιες κοινωνικές δυνάμεις θα στηριχθεί ο νέος πρόεδρος, ακόμη κι αν αποφασίσει να αλλάξει την (απο) «σταθεροποιητική» πολιτική της προηγούμενης Κυβέρνησης;

1. Βλέπε, Alexandre Soljénitsyne, *La Russie sous l'avalanche*, Fayard, Paris, 1998.
2. Βλέπε, Jean Radvanyi, *La Russie en quête de "new deal"*, *Le monde diplomatique*, Mars, 2000.

3. Βλέπε, Nicolas Sarkis, *Pétrole, le troisième choc?*, *Le monde diplomatique*, Mars, 2000.

4. Βλέπε, Jacque Sabir, *Le krach russe*, La Découverte, Paris, 1998.

5. V.V. Ivantsev, J. Sabir (dir. du volume), *Monnaie et finance dans la transition en Russie*, Maison des sciences de l'homme et L'Harmattan, Paris, 1995.

6. A. Berelowitch, J. Radvanyi, *Les 100 portes de la Russie*, Les Editions de l'Atelier et les Editions ouvrières, Paris, 1999.

7. Annie Daubenton *Russie, L'Etat carnivore*, Denoël, Paris, 1998.

8. Κ. Μαρξ, *Το Κεφάλαιο*, πρώτος τόμος.

9. Βλέπε, David Mandel, *Russie: Les faiblesses du mouvement ouvrier*, Inprecor, no 443/444, janvier-février, 2000.

ΙΡΑΚ: Μια απάνθρωπα ξεχασμένη ιστορία

Ιωσήφ Παγιάτα

Κανείς δε θυμάται πια το Πόλεμο του Κόλπου και το Ιράκ, εκτός όταν ανατιμάται η τιμή του πετρελαίου και «καίει» τις δυτικές οικονομίες. Τότε σκέφτονται στη Δύση, ότι η ροή του ιρακινού πετρελαίου θα μπορούσε να έσπρωχνε τη τιμή του σε λογικά επίπεδα.

Κι όμως κάθε μέρα το συνεχιζόμενο εμπόργκο στο Ιράκ, σκοτώνει όχι λιγότερο από 200 παιδιά. Πράγματι, σε επίσημη ιρακινή έκθεση, που παρουσιάστηκε πρόσφατα στην Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ στη Γενεύη, τα παιδιά που έχουν πεθάνει εξαιτίας του εμπόργκο που επιβλήθηκε το 1990, πλησιάζουν το μισό εκατομμύριο.

Επιπλέον, τα παιδιά αλλά και ευρύτερα ο ιρακινός πληθυσμός, απειλούνται από την εξάπλωση του καρκίνου και των εκγενετής ανωμαλιών, λόγω της χρήσης στη διάρκεια του πολέμου εκ μέρους των Αμερικανοβρετανών, κεφαλών με μη εμπλουτισμένο ουράνιο. Χαρακτηριστικά μετά το πόλεμο, τα κρούσματα καρκίνου στο Ιράκ έχουν τετραπλασιαστεί.

Οι οποιεσδήποτε απόπειρες έγιναν από μέρους διαφόρων χωρών, μαζί και ευρωπαϊκών, για την άρση του εμπόργκο, συνάντησαν την ερρωμένη αντίδραση της Ουάσιγκτων και του Λονδίνου.

Την ίδια στιγμή, συνεχίζονται οι πιέσεις των αγγλοαμερικανών στις απαγορευμένες για την αεροπορία του Ιράκ ζώνες, στα βόρεια και τα νότια της χώρας. «Τις διεθνείς ζώνες που καθόρισε η διεθνής κοινότητα», όπως οι ίδιοι τις χαρακτηρίζουν. Ουδέν βέβαια αναληθέστερον, αφού οι ζώνες αυτές επεβλήθησαν από τους Αγγλοαμερικανούς, δεν έτυχαν της επικύρωσης των

Ηνωμένων Εθνών και βεβαίως καμιά δεν έχουν σχέση με το Διεθνές Δίκαιο.

Η επίσημη δικαιολογία της δημιουργίας αυτών των ζωνών, είναι η ανάγκη προστασίας από το στρατό του Σαντάμ, των Κούρδων του Βορρά και των Σιίτων του Νότου, κάτι που δεν ανταποκρίνεται ωστόσο στην πραγματικότητα. Αξίζει ίσως να θυμηθεί κανείς ότι, οι περισσότεροι που στρατολογήθηκαν από το Σαντάμ, το καιρό του Πολέμου του Κόλπου ήταν Κούρδοι και Σιίτες, ενώ οι περισσότεροι που έχασαν τη ζωή τους, από τις αμερικανονατοϊκές επιθέσεις στη σφαγή του δρόμου προς τη Μπάσρα, προέρχονταν από το κουρδικό Βορρά.

Κατά τον Τόνυ Μπλάιρ, η «αστυνόμευση» των απαγορευμένων ζωνών, «επιτελεί ανθρωπιστικό καθήκον ζωτικής σημασίας». Είναι ακριβώς αυτό το ψέμα, που για δέκα τώρα χρόνια, επιτρέπει τη συνέχιση του πιο ανελέητου εμπόργκο στη σύγχρονη ιστορία. Δυστυχώς τα πραγματικά ελατήρια πολύ σπάνια απασχολούν τη κοινή γνώμη.

Όπως είναι γνωστό, το Ιράκ έχει τα δεύτερα πιο σημαντικά αποθέματα πετρελαίου στο κόσμο μετά τη Σαουδική Αραβία, από τα οποία το μεγαλύτερο μέρος βρίσκεται στις «απαγορευμένες ζώνες». Πράγματι το ενδιαφέρον της Ουάσιγκτων για την ευρύτερη περιοχή δε περιορίζεται μόνο στη διασφάλιση της οικονομικής και πολιτικής σταθερότητας «του ακριβού της σύμμάχου της Σαουδικής Αραβίας» αλλά εξικνεύεται μέχρι την εξασφάλιση σε προοπτική, μιάς πετρελαϊκής αποικίας, που θα εκτείνεται από το Κόλπο μέχρι το Καύκασο. Και ούτε το ένα ούτε το άλλο θα πρέπει να τεθούν εν κινδύνω από ένα απειθάρχητο Σαντάμ...

Όπως διατείνονται κάποιοι αναλυτές, η πραγματική απειλή εκ μέρους του

Σαντάμ, δεν είναι τα λεγόμενα όπλα μαζικής καταστροφής αλλά το ότι ακόμα χαίρει αρκετής εκτίμησης ανάμεσα στον αραβικό κόσμο. Πράγματι δεν είναι λίγοι οι Άραβες που θεωρούν το Σαντάμ ως σύμβολο αντίστασης στα σχέδια της Δύσης για καθυπόταξη των Αράβων και εκμετάλλευση του φυσικού τους πλούτου. Κατά τους ίδιους αναλυτές, τους Αμερικανούς δεν απασχολεί τόσο η ανατροπή του «δαίμονα της Βαγδάτης», όσο το να κάνει εκείνο που του απαγορεύουν όπως γινόταν παλιά, όταν μαζί με τους συμμάχους τους τον προμήθευαν ότι ήθελε, μαζί και συγκεκριμένο υλικό κατασκευής όπλων μαζικής καταστροφής!

Έστω και άθελά του ο Σαντάμ εξυπηρετεί τα δυτικά συμφέροντα, μη επιτρέποντας να υλοποιηθεί το κουρδικό όνειρο για ανεξαρτησία, κάτι που δεν θα ήθελαν να βλέπουν ούτε το Λονδίνο, ούτε η Ουάσιγκτων.

Κατά τα άλλα, όπως έγραφαν πριν από λίγο καιρό οι New York Times, το τελευταίο πράγμα που θα επιθυμούσαν οι Αμερικανοί, είναι μια καινούργια ομάδα παρατηρητών των Ηνωμένων Εθνών, που θα επιβεβαίωναν ότι ο Σαντάμ δεν αποτελεί πια απειλή, θα ξεσήκωναν τη διεθνή κοινή γνώμη και θα εδημιουργείτο έτσι η ανάγκη άρσης του εμπόργκο.

Εκείνο που δε φαίνεται να αντιλαμβάνεται η διεθνής κοινή γνώμη, είναι ότι δε μπορεί να τιμωρεί ένα ολόκληρο λαό για την αυταρχικότητα και τα εγκλήματα έστω, του αρχηγού του. Ωστόσο πρόκειται εδώ για τη χαρακτηριστική «ηθική παραμόρφωση» που επικρατεί στο Αμερικανικό State Department το Foreign Office αλλά και τα Η.Ε. και που επιτρέπει έτσι να συνεχίζεται η ταλαιπωρία ενός λαού και η καταστροφή μιας χώρας.

What's left?*

Αντώνη Λιάκου*

Τι συμβαίνει όταν η Αριστερά κυβερνά ως Δεξιά και η Δεξιά μιλάει ως αριστερά; Τι απέμεινε από τα αρχικά εμβλήματα της Αριστεράς, που προέρχονται από τη Γαλλική Επανάσταση, «Ελευθερία - Ισότητα - Αδελφότητα»; διερωτάται ο Α. Λιάκος και επιχειρεί την αποκωδικοποίηση του γενετικού κώδικα της Αριστεράς.

Ο τίτλος μπορεί να διαβαστεί με δυο τρόπους: Τι είναι η Αριστερά ή τι απέμεινε; Μπορεί όμως και να συντηρηθεί: Τι απέμεινε από την Αριστερά;

Κάποτε, ας πούμε από τη δεκαετία του 1920 ως και τη δεκαετία του 1970, οι όροι Αριστερά και Δεξιά δεν αναφέρονταν μόνο σε κομματικές θέσεις αλλά και σε νοοτροπίες και στάσεις ζωής. Σε αυτόν τον βραχύ 20ό αιώνα η κοινωνική θέση, οι πολιτισμικές προτιμήσεις και το κοινωνικό φαντασιώδες μπορούσαν να συμπήπτουν και να διαχωρίζουν τον κόσμο σε αυτούς που ήταν με τον νεωτερισμό, την πρόοδο, τη συλλογικότητα, την ανατρεπτικότητα και σε εκείνους που ήταν συντηρητικοί, με την Εκκλησία και το κράτος, με την οικογένεια και την τάξη. Εξαιρέσεις σε αυτό το μοίρασμα των ανθρώπων υπήρχαν αλλά αφορούσαν μικρές ομάδες, μειοψηφίες. Ο άγγλος Εργατικός, ο γάλλος και ο ιταλός αριστερός, ο γερμανός σοσιαλδημοκράτης, ο ελληνός εδαίτης αποτελούσαν ένα τύπο ανθρώπου με κοινά τα βασικά χαρακτηριστικά. Ανάμεσα στον τρόπο ζωής τους και στις ιδέες τους υπήρχε συνάφεια.

Η σημειολογία της αντιπαράθεσης

Αλλά ο κόσμος δεν ήταν πάντα μοιρασμένος ανάμεσα σε Δεξιά και Αριστερά. Αν δούμε το ζήτημα σημειολογικά και με φιλοπαίγμονα διάθεση, ο κόσμος κυριαρχούνταν πάντοτε από τη Δεξιά. Η Αριστερά θεωρούνταν δυσώνυμη, γι' αυτό και αποκαλούνταν ευώνυμη. Στα δεξιά του Θεού οι δίκαιοι, αλλά εξ ευωνύμων σταυρώθηκε ο κακός ληστής, εκείνος που κατέληξε στην κόλαση. Ο Αριστοτέλης για να υπομνήσει την κατωτερότητα των γυναικών την απέδιδε στην εξ αριστερών σπερματική τους προέλευση. Επαινούμε τους δεξιότεχνες αλλά δεν υπάρχει ο

όρος «αριστεροτέχνης», οι μαθητές υποβάλλονται σε τεστ δεξιότητων και όχι «αριστεροτήτων», και η δασκάλα μας έλεγε ότι το καλό χεράκι είναι το δεξί. Η Αριστερά οριζόταν ως το αντίθετο της Δεξιάς, ποτέ η Δεξιά ως το αντίθετο της Αριστεράς. Μπορεί το πολιτικό εμβάπτισμα του όρου στη γαλλική επαναστατική συνέλευση να είναι τυχαίο, αλλά καθόλου τυχαίο το ότι ο όρος συντηρητικός ως τον 19ο αιώνα εξέφραζε αρετή και επιδοκιμασία, ενώ ο όρος νεωτερισμός και νεωτερίζω από την αρχαιότητα σήμαινε κάτι το καταστροφικό. Σήμερα όμως τα πράγματα έχουν αλλάξει. Η Αριστερά κυβερνά ως Δεξιά και η Δεξιά μιλάει ως αριστερά. Η μία έχει δανειστεί τις βασικές ιδέες της άλλης και τις αποδίδει στη γλώσσα της, η άλλη δανεισθηκε τη γλώσσα για να αποδώσει τις ιδέες της.

Οι ιστορικές διαφοροποιήσεις

Στην πραγματικότητα Αριστερά και Δεξιά, αν τις παρακολουθήσουμε ιστορικά, έχουν μεταβάλει πολλές φορές θέσεις. Τον καιρό της Γαλλικής Επανάστασης η Αριστερά ήταν πατριωτική, η Δεξιά ήταν κοσμοπολιτική. Ύστερα έγινε η Αριστερά διεθνικιστική και η Δεξιά εθνικιστική. Σήμερα φαίνεται να είναι η Δεξιά υπέρ της παγκοσμιοποίησης και η Αριστερά υπέρ του εθνικού κράτους. Πρώτα ήταν η Δεξιά το Κράτος και η Αριστερά αντικρατική. Ύστερα έγινε η Αριστερά κρατικιστική και η Δεξιά αντικρατική.

Ποτέ όμως δεν υπήρχε μια Αριστερά, όπως και μια Δεξιά. Υπήρχαν αποχρώσεις, από το βαθύ κόκκινο ως το ροζ, από το κατάρρευση ως το γκριζο. Αν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο συγκρούστηκαν οι Δεξιές μεταξύ τους, στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η άκρα Δεξιά συγκρούστηκε με τη φιλελεύθερη Δεξιά και την Αριστερά του Σουβιετ απονο-

μιμοποίησε το δεξιό λεξιλόγιο. Ο Ψυχρός Πόλεμος, τα τραύματα του Γκουλάγκ και η κατάρρευση του 1989 έφεραν την Αριστερά στο στρατόπεδο της Δεξιάς αλλά χωρίς την ορολογία της Δεξιάς. Εκτός από υπολειμματικές ομάδες, κανένας πλέον δεν υπερασπιζόταν τη Σοβιετική Ένωση ως μοντέλο σοσιαλισμού. Στο πολιτικό προσκήνιο επικράτησε το γκριζο και το ροζ.

Εκτός όμως από τις μεγάλες και δραματικές διεθνείς συγκρούσεις, ήταν οι κοινωνικές αλλαγές που άλλαξαν το τοπίο. Η εξάντληση του βιομηχανικού μοντέλου και η παγκοσμιοποίηση μετέβαλαν την ταξική σύνθεση των δυτικών κοινωνιών. Δεν τις έκαναν λιγότερο άνισες αλλά διαφορετικές. Νέοι πλούσιοι, νέα μεσαία στρώματα, νέοι φτωχοί αναδύθηκαν. Διαφορετικά στύλ ζωής, διαφορετικές κοινωνικές εντάξεις και αποκλεισμοί. Από τα μέσα του 19ου ως τα μέσα του 20ου αιώνα η απήχηση της Αριστεράς στη βάση της κοινωνίας οφειλόταν στην προσπάθεια των εργατικών στρωμάτων να βγουν από την περιθωριοποίηση και την καταφρόνηση και να αποκτήσουν θέση και κύρος. Η κοινωνική σύγκρουση φαινόταν σχετικά απλή: κεφάλαιο και εργασία. Στη νέα κοινωνική σύνθεση τα πράγματα είναι και περιγράφονται πολύπλοκότερα. Οι νέες μεσαίες τάξεις δεν είναι πια εθνικές αλλά διεθνικές. Έχουν υποθετήσει μέρος των αξιών της Αριστεράς, τις έχουν αναμειξει με αστικό φιλελευθερισμό, έχουν προσθέσει φεμινισμό, οικολογία και υγιεινή διατροφή, υποστηρίζουν την παγκοσμιοποίηση, και ενοχλεί ο εθνικισμός, ο ρατσισμός και το κήπιωμα και τάσσονται υπέρ της ανοικτής κοινωνίας. Από το 1968 και εξής δημιουργήθηκε ένα πεδίο πολιτικών δραστηριοτήτων που αφορά τις ταυτότητες, τις μειονότητες, τα φύλα, την οικολογία, τις πολιτισμικές πρακτικές, το οποίο ανήκει στην Αριστερά αλλά δεν είναι η πολιτική της Αριστεράς της οικονομικής διαφοράς. Στα νέα εργατικά στρώματα ο συνδικαλισμός υποβαθμίστηκε και τους κλασικούς εργατικούς αγώνες τους βρήκε τώρα κανείς στην περιφέρεια, στη ΝΑ Ασία, στη Λατινική Αμερική, στη Νότια Αφρική.

Οι παράταιρες συμμαχίες

Από την άλλη μεριά, συνωθήθηκαν Αστρώματα και ομάδες που φοβούνται την παγκοσμιοποίηση, τους μεταναστες, έστω και αν τους χρησιμοποιούν, την έκλυση ηθών, θεωρούν το κράτος προστάτη. Εδώ αναδύεται η πα-

λιά Δεξιά, με τον θρησκευτικό φονταμενταλισμό της, την ηθικιστική τάση της, τον εθνικισμό και μερικές φορές τον ρατσισμό, αλλά και εδώ βρίσκεται απήχηση η παραδοσιακή Αριστερά πάνω στην αμοιβαιότητα και στην αγανάκτηση γιατί μια κοινωνία ευημερίας δεν μπορεί να εξασφαλίσει στοιχειώδη ευμάρεια στα πιο αδύνατα μέλη της.

Η περιγραφή αυτή βέβαια είναι σχηματική, εξαιτίας και της αναγκαστικής συντομίας αυτού του άρθρου. Αλλά πάνω σε αυτή την κοινωνική και πολιτισμική διαφοροποίηση ανθίζουν πολλά λουλούδια. Η παγκοσμιοποίηση των πούρων φιλελεύθερων που αδιαφορεί για την δυναμική της κοινωνικής ανισότητας. Η παγκοσμιοποίηση με ανθρώπινο πρόσωπο των κεντροαριστερών. Ο εθνικισμός της άκρας Δεξιάς που αντιτίθεται στην παγκοσμιοποίηση αλλά ως προς τους μετανάστες και στο κράτος πρόνοιας. Ο κρατικός σοσιαλισμός της Αριστεράς διανομιμένος και αυτός με γενναία δόση εθνικισμού, συντεχνιασμού και διεκδίκησης κρατικής προστασίας. Δύο Αριστερές λοιπόν και δύο Δεξιές ως ιδεολογικές τάσεις με μοιρασμένες τις ευαισθησίες.

Η τράπουλα μοιράζεται με πολλούς συνδυασμούς. Στις Αριστερές κοινή η ευαισθησία ως προς την κοινωνική ανισότητα, αλλά διαφορετική ως προς τον εθνικισμό και την παγκοσμιοποίηση. Σε ένα μέρος της Δεξιάς και σε ένα μέρος της Αριστεράς κοινή αντιπαλότητα προς τον εθνικισμό, αλλά διαφορετική ως προς τις κοινωνικές ανισότητες. Στις Δεξιές κοινή στάση απέναντι στην παγκοσμιοποίηση της αγοράς: αλλά η μία φιλελεύθερη, η άλλη νεοσυντηρητική. Σύμπλευση, τέλος, σε ένα μέρος των Δεξιών και σε ένα μέρος των Αριστερών ως προς την αντιπαλότητα στην παγκοσμιοποίηση και την υποστήριξη του εθνικού κράτους, αλλά διαφορές ως προς την κοινωνική ανισότητα.

Σε ό,τι αφορά τους διανοούμενους που έπαιζαν πάντοτε έναν εξέχοντα ρόλο ως προς τη διαμόρφωση της αριστεράς ιδεολογίας, ένα μέρος της Αριστεράς συστοιχίζεται ως προς την πολιτισμική κριτική και τα ανθρώπινα δικαιώματα αδιαφορώντας για τις κοινωνικές ανισότητες, ένα άλλο μέρος ως προς την κοινωνική κριτική αλλά χωρίς ενδιαφέρον για τις πολιτισμικές διαφοροποιήσεις και αυτονομίες.

Ο πόλεμος στη Σερβία ήταν μια ευκαιρία για να παρατηρήσουμε τις διαφορές αυτές. Η Αριστερά της πολιτισμικής κριτικής και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνέπλευσε με το ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ, η Αριστερά της κοινωνικής κριτικής εναντιώθηκε στον ιμπεριαλισμό

αλλά όχι στην εθνικάθαρση και διαδήλωσε μαζί με την Εκκλησία και τους εθνικιστές. Το ίδιο και οι Δεξιές. Οι μετριοπαθείς Δεξιές υπέρ ή ανεκτικές στην επιδρομή, οι ακραίες Δεξιές εναντίον. Λίγες οι τιμητικές εξαιρέσεις.

Η σύγχυση επιτείνεται γιατί στην πολιτική του κεντρικού πεδίου οι κατηγοριοποιήσεις αυτές αναμειγνύονται, φέρνοντας μαζί τον κ. Μάνο και τον κ. Καρατζαφέρη, τον κ. Βούγια και τον κ. Παπαθεμελή, την κυρία Παπαρήγα με την κυρία Κανέλλη.

Ο γενετικός κώδικας της Αριστεράς

Τι απέμεινε λοιπόν από τα αρχικά εμβλήματα της Αριστεράς, που προέρχονται από τη Γαλλική Επανάσταση, «Ελευθερία - Ισότητα - Αδελφότητα»; Έχουν κάποιο νόημα ακόμη; Παρά το γεγονός ότι για να επιβάλει την ισότητα η Αριστερά δεν δίστασε να καταργήσει την ελευθερία η οποία επίσημα της προστασίας της από την Αριστερά, θα υποστήριζε πως οι λέξεις αυτές έχουν ακόμη αξία ως γενετικός κώδικας στάσεων.

Η αρχή της ισότητας εκφράζει τις σχέσεις των πάνω με τους κάτω. Δεν νοείται Αριστερά που να μη βασίζεται στους κάτω και να μην είναι υπέρ της ισότητας. Ούτε Δεξιά που δεν βασίζεται στους επάνω και δεν είναι υπέρ της ανισότητας. Και η αδελφότητα; Εκφράζει τις σχέσεις ανάμεσα στους μέσα και στους έξω. Στους εντός του ένθους και στους εκτός: τις μειονότητες και τους μετανάστες. Στους εντός του ανεπτυγμένου κόσμου και στους απέξω. Αν η Δεξιά είναι με τους μέσα, η Αριστερά δεν μπορεί παρά να είναι με τους έξω. Μια Αριστερά όμως με τους από κάτω και τους απέξω χρειάζεται να ενσωματώσει τις τραυματικές εμπειρίες της. Επομένως να είναι υπέρ του δημόσιου χώρου αλλά όχι του κρατικισμού, υπέρ της πολυμορφίας και της αυτονομίας και όχι της ομοιομορφίας και της ομοδοξίας.

* Ο κ. Αντώνης Λιάκος είναι καθηγητής της Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

* Από το «Βήμα των Αθηνών»

“Κοινωνική Πολιτική και απασχόληση”

Λένιας Σαμουήλ*

Ευχαριστώ θερμά τους Ενωμένους Δημοκράτες για την τιμή που μου έχουν κάμει να με προσκαλέσουν να παρουσιάσω το Ευρωπαϊκό κεκτημένο και την πορεία εναρμόνισης στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής και απασχόλησης, δηλαδή τον τομέα που καλύπτει το Κεφάλαιο 13.

Έχοντας υπόψη τα διαθέσιμα χρονικά περιθώρια, θα προβώ σε μια σύντομη ιστορική αναδρομή των εξελίξεων της Ευρωπαϊκής πολιτικής στον τομέα αυτό, και στη συνέχεια θα παρουσιάσω το Ευρωπαϊκό κεκτημένο σ' ό,τι αφορά τα πέντε επιμέρους θέματα που καλύπτει το Κεφάλαιο αυτό, δηλαδή:

- τους όρους και συνθήκες απασχόλησης, γνωστό και ως “εργασιακό δίκαιο”
- τις ίσες ευκαιρίες ανδρών και γυναικών
- την υγεία και ασφάλεια στον τόπο εργασίας
- την κοινωνική προστασία και τέλος
- την απασχόληση.

Προτού αρχίσω θα ήθελα να μου επιτραπεί να κάμω δύο επισημάνσεις.

Πρώτο, ότι στις διαπραγματεύσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση η Κυπριακή Κυβέρνηση δεν ζήτησε μεταβατική περίοδο ούτε και καμιά παρέκκλιση στον τομέα αυτό. Δηλώσαμε ότι αποδεχόμαστε πλήρως το Ευρωπαϊκό κεκτημένο και ότι θα είμαστε σε θέση να εναρμονιστούμε με αυτό μέχρι την ημερομηνία ένταξης.

Δεύτερο, ότι το Εργατικό Συμβου-

λευτικό Σώμα - το τριμερές Σώμα το οποίο συμβουλευεί τον Υπουργό Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων στα εργατικά θέματα - με βάση απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου λειτουργεί και ως Επιτροπή Κοινωνικής Πολιτικής για θέματα που έχουν σχέση με την Ε.Ε. Γι' αυτό η εργασία εναρμόνισης γίνεται σε συνεννόηση και συνεργασία με τους κοινωνικούς εταίρους στα πλαίσια του Σώματος αυτού.

Α. Εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική και την απασχόληση

Η Ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική αναπτύχθηκε τόσο μέσα από τις διατάξεις της Συνθήκης της Ρώμης, όσο και μέσα από τις μεταβαλλόμενες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες που απαιτούσαν νέα θεώρηση στη σχέση της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής.

Το προοίμιο της **Συνθήκης της Ρώμης του 1957** κάμνει ρητή αναφορά στη βούληση των Κρατών-μελών να διασφαλίσουν “την οικονομική και κοινωνική πρόοδο των χωρών τους” και διάφορα άρθρα της Συνθή-

κης έχουν κοινωνικό χαρακτήρα.

Έκτοτε αρκετά ορόσημα μαρτυρούν την ολοένα αυξανόμενη αναγνώριση της αλληλοεξάρτησης της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, καθώς και της αλληλοεξάρτησης των Κρατών-μελών της Ένωσης ως μιας οικονομικής οντότητας.

Το πρώτο ορόσημο ήταν η **Ευρωπαϊκή Ενιαία Πράξη του 1987**. Η Πράξη αυτή, παρόλο που είχε ως πυρήνα την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς, κατόρθωσε να καταδείξει ότι η ενιαία αγορά έπρεπε να έχει και μια ισχυρή κοινωνική διάσταση για να μπορέσει να λειτουργήσει σωστά και να γίνει αποδεκτή από τους Ευρωπαίους πολίτες.

Η πολιτική βούληση για μια ισχυρή κοινωνική διάσταση αντανακλάται και στον Κοινοτικό Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων που υιοθετήθηκε το 1989 με στόχο τον καθορισμό βασικών αρχών σε τομείς κλειδιά της κοινωνικής πολιτικής που να διασφαλίζουν την προστασία των εργαζομένων, η οποία ενδεχομένως να ετίθετο σε κίνδυνο από την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς. Ο Χάρτης αυτός, παρόλο που δεν είναι νομικά δεσμευτικός, υπήρξε σημείο αναφοράς για μεγάλο μέρος του έργου της Ε.Ε. στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής.

Το **δεύτερο** ορόσημο αποτέλεσε η **Συνθήκη του Μάαστριχτ** που τέθηκε σε ισχύ το Νοέμβριο του 1993. Η Συνθήκη αυτή πρόσφερε νέες δυνατότητες στο κοινωνικό πεδίο κυρίως υπό τη μορφή της Συμφωνίας για την κοινωνική πολιτική που υιοθετήθηκε από όλα τα Κράτη-μέλη, με εξαίρεση το Ηνωμένο Βασίλειο. Στη Συμφωνία αυτή δηλωνόταν ότι τα 11 Κράτη-μέλη “επιθυμούν να συνεχίσουν το δρόμο που χάραξε ο Κοινοτικός Χάρτης του 1989”.

Το **επόμενο** ορόσημο ήταν η **Συνθήκη του Άμστερνταμ του 1997**. Από τη Συνθήκη αυτή επισημαίνονται:

- Το άρθρο 126 το οποίο αναγνώρισε την απασχόληση “ως θέμα κοινού ενδιαφέροντος” και κατέστησε το συντονισμό των πολιτικών απασχόλησης των Κρατών-μελών υποχρέωση. Και τούτο γιατί οι οικονομίες έχουν γίνει τόσο συνδεδεμένες μεταξύ τους ώστε τα προβλήματα να πρέπει να λύνονται από κοινού.

- Το άρθρο 137 που έθεσε μια νέα νομική βάση για δράση της Ε.Ε. για την καταπολέμηση του κοινωνικού απο-

κλεισμού και την προαγωγή της κοινωνικής ένταξης και

- Το άρθρο 13 που εισήγαγε μια νέα γενική διάταξη εναντίον των διακρίσεων.

Από τις πιο πάνω εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική δημιουργήθηκε μια σημαντική σειρά νομοθεσιών, το λεγόμενο “νομικό κεκτημένο” το οποίο μαζί με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου καθορίζουν κατώτατα επίπεδα που αποσκοπούν από τη μια στη δίκαιη μεταχείριση των εργαζομένων και από την άλλη, στη λειτουργία των επιχειρήσεων πάνω σε ίσους όρους.

Β. Ευρωπαϊκό κεκτημένο και πορεία εναρμόνισης

(α) Συνθήκες και όροι εργασίας

Με στόχο την προστασία των εργαζομένων από τις επιπτώσεις του συνεχώς αυξανόμενου ανταγωνιστικού διεθνούς περιβάλλοντος, υιοθετήθηκαν 10 Οδηγίες.

1. Οδηγία για την προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβίβασης επιχειρήσεων ή μέρος τους (77/187/ΕΟΚ)

Σύμφωνα με την Οδηγία αυτή τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του εκχωρητή που πηγάζουν από συλλογική σύμβαση ή σχέση εργασίας μεταβιβάζονται στον εκδοχέα, ο οποίος έχει υποχρέωση να συνεχίσει να εφαρμόζει τους ίδιους όρους απασχόλησης μέχρι τη λήξη της συλλογικής σύμβασης ή την έναρξη της ισχύος άλλης για διάστημα τουλάχιστο ενός έτους. Τόσο ο εκχωρητής όσο και ο εκδοχέας έχουν υποχρέωση να πληροφορούν τους εργοδοτούμενους ή τους εκπροσώπους τους που επηρεάζονται από τη μεταβίβαση για ορισμένα θέματα που καθορίζονται στην Οδηγία και ιδιαίτερα για τους λόγους και τις συνέπειες της μεταβίβασης πάνω σ' αυτούς και τα μέτρα που προβλέπονται για ανάμειξη τους.

Στην Κύπρο δεν υπάρχουν τέτοιες προστασίας οι εργοδοτούμενοι. Γι' αυτό και συντάχθηκε νομοσχέδιο το οποίο εγκρίθηκε από το Εργατικό Συμβουλευτικό Σώμα, ελέγχθηκε

από το Γενικό Εισαγγελέα και τώρα είναι στο στάδιο της υποβολής στο Υπουργικό Συμβούλιο. Στόχος η εφαρμογή του από 1/1/2001.

2. Οδηγία για την προστασία των εργαζομένων σε περίπτωση ομαδικών απολύσεων (75/129/ΕΟΚ)

Με βάση την Οδηγία αυτή ο εργοδότης που προτίθεται να προβεί σε ομαδικές απολύσεις οφείλει να ενημερώσει έγκαιρα τους εκπροσώπους των εργαζομένων και να διεξάγει διαβουλεύσεις με αυτούς με στόχο τον περιορισμό των απολύσεων και μείωση των επιπτώσεων από αυτές. Οφείλει, επίσης, να γνωστοποιεί εγγράφως τις προγραμματιζόμενες απολύσεις στην αρμόδια Αρχή.

Για σκοπούς της Οδηγίας “ομαδικές απολύσεις” σημαίνει απολύσεις που γίνονται από τον εργοδότη για λόγους που δεν έχουν σχέση με τα συγκεκριμένα άτομα και αφορούν συγκεκριμένο αριθμό απολύσεων μέσα σε συγκεκριμένη περίοδο.

Στην Κύπρο υπάρχουν σχετικές διατάξεις στο Νόμο περί Τερματισμού Απασχολήσεως και τον Κώδικα Βιομηχανικών Σχέσεων, οι οποίες όμως υστερούν έναντι αυτών της Οδηγίας, γι' αυτό και συντάχθηκε ειδικό νομοσχέδιο. Το νομοσχέδιο εγκρίθηκε ήδη από το Εργατικό Συμβουλευτικό Σώμα, ελέγχθηκε από τη Νομική Υπηρεσία και προωθείται στο Υπουργικό Συμβούλιο. Στόχος η εφαρμογή του από 1/1/2001. Η εισαγωγή της νομοθεσίας αυτής έχει γίνει επιτακτική γιατί το φαινόμενο της τεχνολογικής ανεργίας που οδήγησε σε πολλές ομαδικές απολύσεις στην Ευρώπη αρχίζει να προβάλλει και στην Κύπρο.

3. Οδηγία για την προστασία των εργαζομένων σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη (80/987/ΕΟΚ)

Με βάση την Οδηγία αυτή τα Κράτη-μέλη έχουν υποχρέωση να διασφαλίζουν μέσω οργανισμών εγγύησης την πληρωμή σε μισθωτούς ανεξόφλητων απαιτήσεών τους που απορρέουν από τη σύμβαση εργασίας τους ή τη σχέση εργασίας τους και αφορούν την αμοιβή τους για ορισμένη περίοδο πριν την αφερεγγυότητα.

Στην Κύπρο δεν υπάρχει νομοθεσία για την προστασία των αιτημάτων των εργοδοτούμενων σε περίπτωση αφερεγγυότητας του εργοδότη τους. Απλώς σε περίπτωση διάλυσης εταιρείας ή πτώχευσης φυσικού προσώ-

νική συνοχή μπορούν να αποφευχθούν. Εκτός από την προσωπική δυστυχία των επηρεαζομένων, ο κοινωνικός αποκλεισμός σημαίνει αυξημένες δαπάνες για ανεργιακά επιδόματα και άλλες κοινωνικές παροχές, εγκληματικότητα, κακή υγεία, εξάρτηση από ναρκωτικά. Το Ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο στοχεύει ταυτόχρονα στην ανταγωνιστικότητα και την κοινωνική συνοχή, δύο στόχους που λειτουργούν παράλληλα προς όφελος ο ένας του άλλου.

Η αναφορά στους δύο αυτούς στόχους με φέρνει στο τελευταίο μέρος της εισήγησης αυτής, την Απασχόληση.

(ε) Απασχόληση

Ένας από τους κυριότερους μηχανισμούς για τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής είναι η απασχόληση. Η αύξηση των ποσοστών απασχόλησης και η μείωση της ανεργίας είναι εκ των ουκ άνευ για την ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης και τη συνοχή. Τα οικονομικά οφέλη από την υψηλή απασχόληση είναι ολοφάνερα μεγαλύτερη δεξαμενή δεξιοτήτων, αυξημένη ζήτηση, λιγότερες πιέσεις στις δημόσιες δαπάνες.

Η Επίτροπος για Κοινωνικά Θέματα κα Διαμαντοπούλου, σε μια πρόσφατη ομιλία της παρατήρησε ότι αν όλα τα Κράτη - μέλη της Ε.Ε. κατάφερναν να φθάσουν τα ψηλότερα ποσοστά απασχόλησης που επικρατούν σε ορισμένες χώρες μέλη της Ε.Ε. και στις ΗΠΑ, τότε θα μπορούσαν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας ακόμα 30 εκ. άνθρωποι. Είναι ακριβώς προς την υλοποίηση της δυνατότητας αυτής που στοχεύει η μακρόπνοη και καινοτόμος Στρατηγική για την Απασχόληση που υιοθετήθηκε στη Σύνοδο Κορυφής του Λουξεμβούργου, το Νοέμβριο του 1997. Η Στρατηγική αυτή επικεντρώνεται σε τέσσερις κατευθύνσεις/πυλώνες:

- τη βελτίωση της ικανότητας επαγγελματικής ένταξης
- την ανάπτυξη επιχειρηματικού πνεύματος
- την ενθάρρυνση της ικανότητας προσαρμογής των επιχειρήσεων και εργαζομένων και
- την ενίσχυση των πολιτικών για την ισότητα των ευκαιριών ανδρών και γυναικών.

Για την προώθηση των γενικών κατευθύνσεων/πυλώνων η Ε.Ε. καθόρισε συγκεκριμένες κατευθυντή-

τριες γραμμές οι οποίες ορίζουν το μηχανισμό συντονισμού, μέσω του οποίου τα Κράτη-μέλη εκπονούν εθνικά προγράμματα δράσης για την υλοποίηση της νέας στρατηγικής για την απασχόληση.

Η παγκοσμιοποίηση και η αναδυόμενη κοινωνία των πληροφοριών έχουν επιφέρει τόσο στην Ε.Ε. όσο και στην Κύπρο σημαντικές αλλαγές στα εργασιακά πρότυπα, στην οργάνωση της εργασίας και στα προσόντα που πρέπει να διαθέτουν τα άτομα, με αποτέλεσμα ο κόσμος της εργασίας να μεταβάλλεται ραγδαία.

Λόγω των αλλαγών αυτών στην Ευρώπη η ανεργία παραμένει επιμόνως σε ψηλά επίπεδα, ιδίως μεταξύ των νέων, των γυναικών και των μακροχρόνια ανέργων, ενώ τα ποσοστά απασχόλησης είναι πολύ χαμηλά σε πολλά Κράτη-μέλη. Έχει διαπιστωθεί ένα διαρκώς διευρυνόμενο χάσμα δεξιοτήτων, το οποίο υπάρχει κίνδυνος να υποσκάψει την ανταγωνιστικότητα της και την ικανότητα επαγγελματικής ένταξης των ατόμων, η δε κινητικότητα του εργατικού δυναμικού παραμένει σε χαμηλά επίπεδα. Στην Κύπρο οι αλλαγές αυτές έχουν δημιουργήσει ποιοτικές και ποσοτικές ανισοκλίσεις στην αγορά εργασίας η οποία όμως εξακολουθεί να παρουσιάζει συνθήκες πλήρους απασχόλησης και ψηλά, σε σχέση με διεθνή δεδομένα, συμπεριλαμβανομένης και της Ε.Ε., ποσοστά απασχόλησης, τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών.

Επισημαίνεται ότι το φαινόμενο των μακροχρόνια ανέργων που πλήττει τα Κράτη-μέλη της Ε.Ε. στην Κύπρο μόλις τώρα άρχισε να εμφανίζεται. Συγκεκριμένα, κατά το 1997 ο αριθμός των ατόμων που παρέμειναν άνεργοι πάνω από ένα χρόνο αποτελούσε το 8% του συνόλου των ανέργων και το 0.3% του Οικονομικά Ενεργού Πληθυσμού της Κύπρου, ενώ στην Ε.Ε. ήταν 49% και 5,2% αντίστοιχα.

Στην Κύπρο παρακολουθούμε στενά τις εξελίξεις στον τομέα της Απασχόλησης. Έχουμε δεσμευτεί να ετοιμάσουμε μέχρι τα μέσα Μαΐου μια βασική μελέτη για την αγορά εργασίας της Κύπρου (Background Report) και την περίοδο Μαΐου-Ιουνίου το Joint Cyprus Commission Assessment Report, που θα καλύπτει την μεσοπρόθεσμη πολιτική για την Απασχόληση, με απώτερο στόχο την ετοιμασία του Εθνικού μας Σχεδίου

Δράσης για την Απασχόληση. Τούτο αναμένεται να γίνει μέχρι το τέλος του 2000.

Το Σχέδιο αυτό θα προετοιμάσει την Κύπρο ώστε με την ένταξη της στην Ε.Ε. να μπορεί να ωφεληθεί από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Το Σχέδιο αυτό θα είναι εναρμονισμένο με τη Στρατηγική Απασχόλησης και τις κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πιστεύω ότι μπορεί με ασφάλεια να λεχθεί ότι τα τελευταία χρόνια είναι φανερό στα Κράτη-μέλη και την Ε.Ε. η ολοένα αυξανόμενη αναγνώριση του κεντρικού ρόλου της κοινωνικής πολιτικής και της πολιτικής για την Απασχόληση, τόσο ως συντελεστή παραγωγής των επιδόσεων της οικονομίας όσο και ως χαρακτηριστικού μιας πολιτισμένης κοινωνίας. Η βασική δυναμική του Ευρωπαϊκού προτύπου δράζεται σε δύο κοινωνικές αντιλήψεις. Η πρώτη αντίληψη είναι ότι "ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων είναι η κινητήρια δύναμη της οικονομικής πρόοδου" και η δεύτερη ότι "η αλληλεγγύη μεταξύ των πολιτών είναι το βασικό στοιχείο για τη δημιουργία της κοινωνικής συνοχής από την οποία όλοι έχουν να ωφεληθούν".

Προσωπική μου εκτίμηση είναι ότι στην Κύπρο η δεύτερη αντίληψη έχει εδραιωθεί σε μεγαλύτερο βαθμό από την πρώτη. Στην εδραίωση της δεύτερης αντίληψης σημαντικό ρόλο έχει να διαδραματίσει ο κοινωνικός διάλογος που, ευτυχώς για την Κύπρο, έχει μακρά παράδοση επιτυχούς λειτουργίας.

Η ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. και η προαπαιτούμενη εναρμόνιση με το κοινοτικό κεκτημένο αναμφίβολα θα συμβάλουν όχι μόνο στην περαιτέρω βελτίωση της παρεχόμενης προστασίας στους εργαζομένους και στο κοινωνικό σύνολο γενικότερα, αλλά και στη λειτουργία των επιχειρήσεων σε συνθήκες που να προάγουν την ανταγωνιστικότητα. Η εναρμόνιση με το κοινοτικό κεκτημένο μέσα στα προκαθορισμένα χρονικά πλαίσια αποτελεί εθνική επιταγή για τον Κυπριακό λαό και τον κάθε ένα από μας ξεχωριστά.

* Εισήγηση σε συμπόσιο των ΕΔΗ.

* Η κα Σαμουήλ είναι Διευντρια Διοίκησης στο Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων

Η σχολική βία

Χριστίνας Δ. Καρατζιά

Αφορμή για το κείμενο μού έδωσαν τα αυξημένα κρούσματα βίας και απειθαρχίας, στα σχολεία μας ή αν θέλετε τα προβαλλόμενα ως αυξημένα και πρωτόγνωρα. Τον προβληματισμό μου για το φαινόμενο, ενίσχυσε και προσανατόλισε, ευτυχώς, το Συνέδριο που οργανώθηκε πρόσφατα στη Λευκωσία, από τη «Συνεργασία Καθηγητών Για μια Παιδεία με Όραμα», με τον εύγλωττο τίτλο, «Η βία στο σχολείο ή η βία του σχολείου».

Τα κρούσματα βίας στο σχολείο, τα τελευταία χρόνια στρέφονται, στις πλείστες περιπτώσεις, εναντίον των εκπαιδευτικών κι ίσως γι' αυτό και να αυξάνουν το μειωμένο συνήθως για εκπαιδευτικά ζητήματα ενδιαφέρον, ακόμα και των ΜΜΕ (αφού είδηση όπως χαρακτηριστικά ισχυρίζονται οι λειτουργοί του τύπου, αποτελεί όχι αν ο σκύλος δαγκώσει άνθρωπο, αλλά αν ο άνθρωπος δαγκώσει το σκυλί). Από την άλλη μεριά, όπως ορθά επισήμανε η κ. Α. Μπεζέ στο συνέδριο, όσο οι μαθητές καυγάδιζαν μεταξύ τους και συγκρούονταν, όσο υπήρχε παρενόχληση μαθητών προς μαθητές, ή βία και ταπείνωση των μαθητών από τους δασκάλους, κανείς σχεδόν δεν μιλούσε για βία. Φυσικά μιλάμε για άλλες εποχές, με άλλες αντιλήψεις, με μειωμένες τις ευαισθησίες, όχι μόνο όσων εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά και της κοινωνίας στο σύνολό της, κι όπου «η ράβδος», ήταν περίπου δεδομένη και συντρόφευε τη ζωή του καθένος σ' όλες σχεδόν τις εκφάνσεις της, τη στιγμή που δεν είχε επιστρατευτεί η τηλεόραση στην παραγωγή και αναπαραγωγή της βίας.

Ποιος όμως εκδηλώνει βία; Χωρίς αμφιβολία όποιος δέχεται ή δέχτηκε βία, όποιος βιώνει βία, ακόμα και τηλεοπτική, εκείνος που σε τελική ανάλυση, υποφέρει. Υποφέρει, κι ευτυχώς που οι αντιστάσεις του δεν έχουν ακόμη μηδενιστεί εντελώς, διατηρεί ακόμη τη ζωντάνια του κι υπερασπίζεται τον εαυτό του.

Αν έτσι έχουν τα πράγματα εκείνο που επιβάλλεται να ψάξει κανείς και να διορθώσει είναι τις αιτίες που κάνουν τους ανθρώπους να υποφέρουν. Θα ήταν όμως τραγικό λάθος αν ψάχναμε μόνο στην ομάδα των μαθητών ή αν περιορίζαμε το ψάξιμο στους εκπαιδευτικούς και τους γονείς, ως παράγοντες βίας, ξεκομμένους όμως από την κοινωνία που τους περιβάλλει και το σχολείο ως θεσμό: με τ' αναλυτικά προγράμματά του, που είναι προγράμματα ύλης, κι όχι στόχων, ποσότητας κι όχι ποιότητας, το σχολείο με τους ισοπεδωτικούς κανονισμούς του, το σχολείο των «ίσων ευκαιριών» για όλους και όχι για τον κάθε μαθητή ξεχωριστά. Αλλά υπάρχει και το σχολείο ως περιβάλλον, ως κτιριακή υποδομή που σίγουρα διδάσκει, εκπέμπει μηνύματα, αρνητικά ως επί το πλείστον, με τις ελλείψεις του και την κακογουστιά του, μηνύματα που μετατρέπουν τη μάθηση από δραστηριότητα χαράς, σε αγγαρεία, ενώ καθιστούν τη σχολική ζωή απάνθρωπη για μαθητές κι εκπαιδευτικούς. Η έξωθεν βία που εισβάλλει και αναπαράγεται στο σχολικό χώρο, και η βία που παράγεται και συντηρείται στα σχολεία, αποτελούν τα γεννήματα μιας καθόλα απαιτητικής κοινωνίας και οικογένειας, κι ενός ισοπεδωτικού, ανταγωνιστικού, εκπαιδευτικού συστήματος που

«κόβει» την όποια θέληση για μάθηση και δημιουργία. Με τέτοια δεδομένα αποτελεί ματαιοπονία η λήψη μεμονωμένων κατασταλτικών μέτρων, όσο ευφάνταστα κι αν είναι αυτά, αν δεν προηγηθούν τομές, τόσο στην κοινωνία όσο και στο Σχολείο. Τουλάχιστον ας ξεκινήσουμε από τη μεταρρύθμιση στα σχολεία που θα πρέπει ν' αποτελούν, αυτά τουλάχιστον, καταφύγιο, χώρο χαράς και δημιουργίας, αναγνώρισης και επιτυχίας, δόμησης του μέλλοντος του κάθε ανθρώπου.

Ταξίδι μιας άλλης μνήμης μπροστά στο «τείχος»

Χριστίνας Δ. Καρατζιά

«Κανένας δεν είναι τόσο αφανάτιστος και τόσο αμερόληπτος, ώστε να ξεκορμίζει από την ατομική του αλήθεια και να παραδεχθεί, έστω κι επικουρικά, την αλήθεια του άλλου.»

(Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος)

Ο λόγος για την ταινία «Το τείχος» που προβλήθηκε πρόσφατα στην Κύπρο, και που είναι το αποτέλεσμα συνεργασίας, δυο συμπατριωτών μας, ενός τουρκοκύπριου κι ενός ελληνοκύπριου. Μια ταινία που αξίζει πραγματικά να παρακολουθήσει κάθε κύπριος, όχι, κατά την άποψή μου, για να μάθει επιτέλους την αλήθεια, αλλά για να πετύχει κάτι πιο ουσιαστικό: να χωρήσει σε μια ενδοσκοπήση ατομική όσο και φυλετική, εξίσου αναγκαίες. Η ενδοσκοπήση σε ατομικό και φυλετικό επίπεδο και η παραδοχή των λαθών και των αμαρτημάτων του παρελθόντος, αποτελεί προϋπόθεση απαραίτητη, για να μπορέσουμε ν' αντικρύσουμε τον απέναντί μας ως άνθρωπο σαν κι εμάς, με τις ίδιες ή παρόμοιες αγωνίες, τις ίδιες ή παρόμοιες σκέψεις και ανασφάλειες, τα ίδια ή παρόμοια συναισθήματα και παράπονα, την ίδια τέλος πίκρα και προσημονή. Προτού καταθέσω τις απόψεις -αντιδράσεις μου από την ταινία, κρίνω σκόπιμο να προβώ σε κάποιες, απαραίτητες κατά τη γνώμη μου, διευκρινίσεις. Όσα θα σημειώσω, σίγουρα δεν φιλοδοξούν ν' αποτελέσουν την κριτική ενός ειδήμονα, στο πεδίο των ελληνοτουρκικών σχέσεων και πολύ περισσότερο σε θέματα κινηματογράφου. Εκείνο πιστεύω που με νομιμοποιεί και ίσως με υποχρεώνει να διατυπώσω άποψη είναι το απλό γεγονός ότι είμαι Κύπρια-ελληνοκύπρια.

Φυσικά, «ο καθένας θυμάται ό,τι υποφέρει», όπως πολύ εύστοχα, διατυπώνεται στην ταινία. Κι αυτό είναι ίσως που κάνει δύσκολο να «ξεκορμίζει κάποιος από τη δική του αλήθεια.» Ναι, οι πληγές είναι πολύ βαθιές, για να κάνουν τη συμφιλίωση εύκολη. Η επίτευξη της κάθαρσης, της λύτρωσης, σίγουρα δεν επιτυγχάνεται μόνο με την άρση των τετελεσμένων της εισβολής και κατοχής, κι ούτε είναι αρκετή. Γι' αυτό εξάλλου και η ταινία δεν ασχολείται καθόλου με την πτυχή αυτή του προβλήματος. Δεν είναι όμως κατά τη γνώμη μου επαρκής, σ' αυτό το στάδιο, το χρονικό εννοώ, που ακόμα ζουν οι γενιές εκείνες που είτε δημιούργησαν είτε βίωσαν τα φοβερά γεγονότα που διχάζουν και διχοτομούν αυτό τον τόπο, ούτε η εκλογίκευση, όπως για παράδειγμα η «διορθωτική», ας μου επιτραπεί ο όρος, παρέμβαση, στη διδασκαλία της ιστορίας. Αναμφίβολα είναι όχι μόνο χρήσιμη αλλά αναγκαία. Απευθύνεται όμως στις γενιές που ετοιμάζονται και σ' αυτές που θάρθουν. Αυτοί όμως που καθορίζουν τη μοίρα αυτού του τόπου, με τις επιλογές, τις αποφάσεις, κυρίως όμως με τις ενέργειές τους, είναι όσοι βαρύνονται ή είναι φορτισμένοι με γεγονότα και βιώματα. Περιθώρια ν' αναβάλουμε τη λύση δεν υπάρχουν, η ανάγκη να συμβιώσουμε και να συνυπάρξουμε, αδήριτη. Η διαχωριστική γραμμή, πραγματική και νοητή, υπάρχει αυτό εξάλλου δηλώνει και η τελευταία σκηνή της ταινίας, που αποτέλεσε και την αφορμή της έκφρασης των απόψεων που διατυπώνονται εδώ.

Ένα μήνυμα που μου έδωσε η ταινία, και που νομίζω στέλλεται, και λεκτικά, είναι, πως όλοι είμαστε ένοχοι, στον ίδιο βαθμό. Αν αυτή η θέση τεκμηριωνόταν μέσα από την ταινία, θα το αποδεχόμουν, γιατί δεν ανήκω, κι ούτε θέλω να ανήκω στην ομάδα εκείνη των ανθρώπων που δεν πείθονται ακόμα κι αν πεισθούν. Σ' ένα τέτοιο ταξίδι στοχασμού και μνήμης που δημοσιοποιούνται, αποτελούν επομένως πράξη κι ευθύνη δημόσια, οφείλουμε ν' αγγίζουμε όλη την αλήθεια. Ο στόχος που είναι αναγκαίος, γι' αυτό ιερός, μας κατευθύνει, δεν επιβάλλεται a priori. Έτσι για πα-

Ο σκηνοθέτης Γιλμάζ Γκιουνέι με τουρκοκύπρια της Ποταμιάς

ράδειγμα, τα γεγονότα του Δεκέμβρη του 1963, κατά την άποψή μου προβάλλονται ετεροβαρώς, όχι σκόπιμα, αλλά μάλλον, γιατί προτάσσεται η ερμηνεία των γεγονότων, από τα ίδια τα γεγονότα, ο στόχος της υπέρβασης του προβλήματος και της λύσης του από το ψάξιμο όλης της αλήθειας, και την παρουσίασή της. Δεν συμβάλλει κατά την άποψή μου στην κάθαρση από τα πάθη του παρελθόντος η σκηνή με τον Ν. Σαμψών που εισέρχεται στην Ομορφίτα κρατώντας την τούρκικη σημαία, ούτε μόνο με τους τουρκοκύπριους να προσφυγοποιούνται. Τι αλήθεια υποβάλλεται στην σκηνή που οι αστυνομικοί (έκφραση του οργανωμένου κράτους), παραδίδουν τα κυνηγετικά όπλα, ενώ μια σπειρά τουρκοκυπρίων σκοτώνει ελληνοκυπρίους, με αιτία τις διαφορές τους για κάποια ζώα; Κι όμως αυτό το ταξίδι μνήμης προχωρεί ευτυχώς ή δυστυχώς, παράλληλα μ' αυτό που ανακαλεί ο κάθε ένας θεατής. Είναι αυτό το ίδιο ταξίδι μνήμης που θα κάνει κάθε φορά που θα αισθάνεται πως κινδυνεύει να γκρεμιστεί η δική του αλήθεια, κάθε φορά που θα ξύνεται και θα κατοχυρώνει η πληγή του. Στη συγκεκριμένη σκηνή για παράδειγμα, τα κυνηγετικά, ήταν τα μόνα όπλα που διέθετε, όχι το κράτος,

αλλά ο λαός, για ν' αντιμετωπίσει, όχι τους λίγους τουρκοκύπριους, αλλά τους πάνοπλους τούρκους από την Τουρκία που είχαν ασφυκτικά γεμίσει εκείνο το Σαββατοκυριακό του Δεκέμβρη του '63, το προάστιο της Ομορφίτας.

Αυτά τα βιώματα κι αυτές τις πληγές δεν τ' απαλύνουμε προσπερνώντας τα, ούτε αποσιωπώντας τα με το φόβο της ρετσοινιάς του εθνικιστή. Είμαι της άποψης ότι αυτά πρέπει να ειπωθούν, ν' ακουστούν, (ίσως γι' αυτό η προσπάθεια της ταινίας πρέπει να βρει συνεχιστές), αν θέλουμε οι απλοί άνθρωποι, αυτοί που θα κληθούν να εφαρμόσουν τη λύση, να απαλλαγούν από το αίσθημα της ανασφάλειας και της δυσπιστίας, που δικαιολογημένα τους διακατέχει. Και κάτι ακόμα. Η αντίληψη, πως όλα αυτά είναι «λεπτά» θέματα και πρέπει να τα χειριζόμαστε, με διακριτικότητα, με βρίσκει σύμφωνη, με μια όμως απαραίτητη διευκρίνιση στον όρο, διακριτικότητα. Η διακριτικότητα όταν και εάν ερμηνεύεται ως απόκρυψη και καταχώνιασμα όσων δεν οδηγούν ή νομίζουμε ότι εμποδίζουν το στόχο της επανένωσης και της συνύπαρξης, τελικά πλήττει και υπονομεύει και σίγουρα δεν εξυπηρετεί αυτό του οποίου θέλει να είναι αμύντορας.

ΣΤΑΥΡΟΥ ΤΟΜΠΑΖΟΥ: Παγκοσμιοποίηση και Ευρωπαϊκή Ένωση

Το βιβλίο ασχολείται με τη διεθνή οικονομία και εξετάζει σε πιο βαθμό έχει πράγματι κατά τις τελευταίες δεκαετίες παγκοσμιοποιηθεί. Με εργαλείο την οικονομική θεωρία και πληθώρα εμπειρικών δεδομένων, ο συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η διεθνής οικονομία παρουσιάζει μια αυξημένη αλληλεξάρτηση αλλά δεν μπορεί να χαρακτηριστεί θεμιτά ως "παγκοσμιοποιημένη".

Εκδόθηκε πρόσφατα από τα "Ελληνικά Γράμματα" στην Αθήνα το βιβλίο του Σταύρου Τομπάζου με τίτλο "Παγκοσμιοποίηση και Ευρωπαϊκή Ένωση". Ο συγγραφέας περιγράφει το αντικείμενο της εργασίας του ως "Εισαγωγή στην κριτική της παγκοσμιοποίησης και του νεοφιλελευθερισμού". Αυτό προϋποθέτει τον αναγνώστη και του δίνει από την αρχή την οπτική γωνιά από την οποία ο συγγραφέας αντιμετωπίζει το ζήτημα.

Από την αρχή θα πρέπει να καλωσορίσω την έκδοση του βιβλίου, γιατί προέρχεται από ένα Κύπριο οικονομολόγο και δίδει την ευκαιρία στο Κυπριακό αναγνωστικό κοινό να εξοικειωθεί με ρεύματα ιδεών που υπάρχουν στο εξωτερικό και να ενημερωθεί για τα μεγάλα ζητήματα της εποχής μας, που συζητούνται με επίκεντρο το θέμα "παγκοσμιοποίηση".

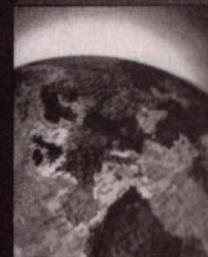
Το βιβλίο ασχολείται με τη διεθνή οικονομία και εξετάζει σε πιο βαθμό έχει πράγματι κατά τις τελευταίες δεκαετίες παγκοσμιοποιηθεί. Με εργαλείο την οικονομική θεωρία και πληθώρα εμπειρικών δεδομένων, ο συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η διεθνής οικονομία παρουσιάζει μια αυξημένη αλληλεξάρτηση αλλά δεν μπορεί να χαρακτηριστεί θεμιτά ως "παγκοσμιοποιημένη".

Οι τάσεις του διεθνούς εμπορίου ελάχιστα δικαιολογούν την ύπαρξη παγκοσμιοποιημένης οικονομίας. Το διεθνές εμπόριο που τείνει να γίνει περισσότερο ανταγωνιστικό παρά συμπληρωματικό (όπως ήταν

ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΟΜΠΑΖΟΣ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Εισαγωγή στην κριτική της παγκοσμιοποίησης και του νεοφιλελευθερισμού

Ελληνικά
Γράμματα

δηλαδή η κατάσταση στην εποχή της αποικιοκρατίας) αποτελεί μικρό μόνο ποσοστό του παγκόσμιου ΑΕΠ. Παρόμοιο ύψος είχε εξ' άλλου παρουσιάσει και σε προγενέστερες ιστορικές περιόδους. Εξαιρέση αποτελεί ο χώρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπου το ενδοκοινοτικό εμπόριο ανέβηκε κατακόρυφα ως αποτέλεσμα της ίδρυσης της ενιαίας αγοράς. Οι Άμεσες Επενδύσεις Εξωτερικού παρουσιάζουν την ίδια εικόνα. Αποτελούν μικρό μόνο μέρος των εγχωρίων επενδύσεων της κάθε χώρας και τείνουν να πραγματοποιούνται σε μεγάλο ποσοστό στο χώρο των τριών ισχυρών οικονομικών πόλων (ΗΠΑ, Ιαπωνία, Ευρωπαϊκή Ένωση).

Ο συγγραφέας ασχολείται, επίσης, με το ρόλο του έθνους-κράτους όπως επηρεάζεται από τις σύγχρονες οικονομικές εξελίξεις. Ο ρόλος του έθνους-κράτους πιθανόν να αλλοιώνεται για οικονομικούς (και όχι μόνο) λόγους αλλά δεν αναιρείται. Οι μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες στηρίζονται στην κάλυψη που προσφέρουν τα εθνικά κέντρα της προέλευσής τους, και με ελάχιστες εξαιρέσεις, η στελέχωση τους είναι εθνική. Διεθνείς συγχωνεύσεις με πραγματικά παγκόσμιες δια-

στάσεις συντελούνται σε κάποιους τομείς, όπου απαιτούνται τεράστια κεφάλαια για την έρευνα. Η διεθνής οικονομία παρουσιάζει σημαντικές ιδιαιτερότητες (πχ Αγγλοσαξονικό έναντι Γερμανικού μοντέλου), ενώ εκείνο που ξεχωρίζει είναι ο τριπολικός της χαρακτήρας με ενίσχυση των αντίστοιχων ηγεμονικών κρατών.

Τι είναι, όμως, τελικά, η παγκοσμιοποίηση; Ουσιαστική μεταβολή προς την κατεύθυνση της παγκοσμιοποίησης έλαβε χώρα στον τομέα των επενδύσεων χαρτοφυλακίου, με αποτέλεσμα μία νέα πραγματικότητα που χαρακτηρίζεται από την ανεξέλεγκτη δια-

κίνηση κεφαλαίων με βραχυπρόθεσμους ορίζοντες. Σε μεγάλο βαθμό η μεταβολή αυτή συντελέστηκε ως αποτέλεσμα της νεοφιλελεύθερης στροφής που έγινε στη Σύνοδο Κορυφής των 95 στο Τόκυο το 1979. Η νέα πολιτική αποσκοπούσε στην ορθολογική κατανομή των χρηματοοικονομικών πόρων.

Η νέα πραγματικότητα σηματοδοτεί τη μετάβαση από την κλασική χρηματοδότηση στην άμεση χρηματοδότηση. Η νεοφιλελεύθερη στροφή σήμανε επίσης την εγκατάλειψη των κενυσιανών πολιτικών στήριξης της ζήτησης με στόχο την καταπολέμηση του πληθωρισμού, που θεωρήθηκε αποσταθεροποιητικός και τροχοπέδη στην οικονομική ανάπτυξη.

Ωστόσο η νεοφιλελεύθερη στροφή δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Η μετάβαση στην άμεση χρηματοδότηση αποσυνέδεσε τη χρηματοδότηση από την παραγωγή με χαρακτηριστικό την επικράτηση της βραχυπρόθεσμης σε βάρος της μακροπρόθεσμης λογικής. Το σύστημα έγινε περισσότερο επιρρεπές στις κρίσεις και ήδη, όπως ο συγγραφέας τονίζει και αναλύει λε-

πτομερειακά, η διεθνής οικονομία έγινε μάρτυρας του μίνι κραχ στις ΗΠΑ (1987), της κατάρρευσης του Ενιαίου Νομοθετικού Συστήματος της Ε.Ε. (1992-3), της κρίσης του Μεξικού (1994-5) της κρίσης στη Νοτιοανατολική Ασία, της Ρωσίας και της Βραζιλίας.

Η πολιτική της εκμηδένισης του πληθωρισμού σήμαινε την υιοθέτηση μέτρων λιτότητας, κι μείωση της κοινωνικής προστασίας και την ανακατανομή σε βάρος των οικονομικά ασθενέστερων με αποτέλεσμα τη μείωση της συνολικής ζήτησης (ή τη μη ικανοποιητική άνοδο της) Δημιουργήθηκαν μ' αυτό τον τρόπο οι συνθήκες για την εμφάνιση κρίσεων υπερπαραγωγής. Η εικόνα δεν θα ήταν πλήρης αν δεν γινόταν αναφορά στις χώρες του Τρίτου Κόσμου, πολλές από τις οποίες μαστίζονται από τον οικονομικό μαρασμό και σε αρκετές περιπτώσεις από πραγματική λιμοκτονία.

Η βασική θέση που το βιβλίο του Στ. Τομπάζου υποστηρίζει είναι ότι η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας - στο βαθμό που έχει επιτευχθεί δεν είναι προϊόν των νέων μεθόδων παραγωγής και της τεχνολογικής εξέλιξης, όπως συχνά υποστηρίζεται, αλλά αποτελεί, μάλλον, συνέπεια της στροφής στην οικονομική πολιτική, που έγινε με την επικράτηση της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας και προσέγγισης. Ως εκ τούτου, ο παρουσιαζόμενος ως ανίσχυρος πολίτης απέναντι στους αδυσώπητους και μυστηριακούς νόμους της αγοράς αποτελεί μύθευμα και λανθασμένη ιδεολογική αποτύπωση μιας πραγματικότητας που οι ίδιοι οι άνθρωποι (στην περίπτωση αυτή οι ιθύνοντες της διεθνούς οικονομίας) έχουν ενσυνείδητα κατασκευάσει.

Το βιβλίο του Στ. Τομπάζου θίγει καίρια ζητήματα της σύγχρονης εποχής και απευθύνεται στους εξειδικευμένους αλλά και στον πολίτη που επιθυμεί να είναι ενημερωμένος. Συμβάλλει στην κατανόηση του κόσμου μας και εμπλουτίζει την επιστημονική παραγωγή του τόπου. Αξίζει να διαβαστεί και να συζητηθεί από ειδήμονες και μη.

Ζήνωνα Ποφαΐδη

Βιβλιοπωλείο

Αναγνωστήριο

ΘΕΡΒΑΝΤΕΣ

☞ Είναι βιβλιοπωλείο της γειτονιάς σας αλλά δεν έχει τίποτε να ζηλέψει από τα μεγάλα βιβλιοπωλεία.

Διαθέτει μεγάλες συλλογές σε:

- ☞ Λογοτεχνία
- ☞ Νεανική Λογοτεχνία
- ☞ Παιδικό - Εκπαιδευτικό βιβλίο
- ☞ Παιδαγωγικά
- ☞ Ψυχολογία
- ☞ Κοινωνιολογία
- ☞ Φιλοσοφία

☞ Στο «θερβάντες», εκτός από το να αγοράσεις βιβλία, μπορείς να διαβάσεις, να ψαχουλέψεις, να ενημερωθείς, να κοιτάξεις καταλόγους, να παραγγείλεις οποιοδήποτε βιβλίο, μπορείς ακόμα να παραγγείλεις και ...καφέ

☞ Για τους λάτρεις του βιβλίου ...ΘΕΡΒΑΝΤΕΣ

☞ Για τους αναγνώστες που αναζητούν το καλό βιβλίο

☞ Το πιο μεγάλο, ...μικρό βιβλιοπωλείο στην Κύπρο

Λεωφόρος Κηρυνείας, 134 Ε,
Τηλ.: 338032, Φαξ:338049

63
39
ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑ

Νέο

Ο ΧΡΥΣΟΣ
ΚΑΦΕΣ
ΤΟΥ 2000

